

phum curante Borgia sibi transmissum, recenset: A adnotationibus criticis et historicis locos a Zanettio prætermisissos complexis; Chronico Gradensi ex codice Veneto usque ad Primogenii patriarchæ electionem producto, et indice clericorum atque laicorum qui in Chronico Veneto occurrunt.

(5) C. bibliothecæ principis Barberini, n. 247 signatus, et sæculo XII exaratus, ita inscribitur: *Cronica de singulis patriarchis nove aquileie quæ gradensis ecclesia vocatur a tempore domini heliæ ejusdem ecclesiæ patriarchæ*. Exhibet in quatuor membranæ plagulis Chronici Gradensis excerpta hoc initio: *Temporibus tyberii constantini augusti helias patriarcha aquileiensis in gradensi castro ecclesiam sanctæ eufemiæ fabricari præcepit*; et ultra quod in codicibus 1 & exstat catalogum archiepiscoporum Gradensium usque ad Ursum II producit, qui a. 1012 cathedræ admotus, eam 37 annis occupavit. Eam igitur Chronici partem codicis hujus beneficio restituere licet. Nam cum chronicon Venetum usque ad

a. 1008 procedat nonnisi annos Vitalis, qui circa a. 1012 obiit, et Ursi successionem a succedente quodam scriba addita conjicias. Cæterum codice nostro jam Ughellus in Gradensibus patriarchis, et apographum Philippi a Turre nactus Jo. Fr. Bernardus Maria de Rubeis in Monumentis Ecclesiæ Aquileiensis usi sunt (13); nostrum in usum V. cl. Roestell, publicus juris in universitate regia Berolinensi professor, dum ante viginti annos Romæ degebat, codicem iterum exscripsit et varias.

(6) codicis Vaticanæ n. 3922 eadem excerpta exhibentis lectiones adnotavit.

Quibus subsidiis adjuti, editionem nostram ita instituimus, ut codice 1 fundamenti loco posito lacunas ejus auxilio codicis 2 expleremus, et Chronici Gradensis partem alteram, qualis in codice 5 exstat, aliquot locis ope Chronici Andreæ Danduli emendatam subjiceremus. Lectiones codicum minoris momenti et editionis Zanettianæ raro tantum indicandas censuimus.

NOTÆ.

(13) P. 241 sqq

JOANNIS DIACONI CHRONICON VENETUM ET GRADENSE

(PERTZ, *Monum. Germ. hist. Script.* VII, 1.)

CHRONICON VENETUM.

Siquidem Venetiæ duæ sunt. Prima est illa quæ in antiquitatum hystoriis continetur, quæ a Pannoniæ terminis usque ad Adda fluvium protelatur; cujus et Aquilegia civitas extitit caput, in qua beatus Marcus evangelista divina gratia perlustratus, Christum Jesum dominum prædicavit. Secunda vero Venetia est illa quam apud insulas scimus, quæ Adriatici maris collecta sinu interfluentibus undis positione mirabili, multitudine populi feliciter habitatur¹. Qui videlicet populus, quantum ex nomine datur intelligi et libris annalibus comprobatur, ex priori Venetia ducit originem. Quod autem in insulis maris inhabitat, hæc causa fuit. Winulorum² qui et Longobardorum gens de litoribus oceani partes septentrionis egressa, cum per multorum bellorum certamina diversarumque terrarum³ circuitus tandem venisset Pannoniam, ultra jam non audens procedere, sedem sibi in ea perpetuæ habitationis instituit (PAULI *hist. Long.* II, 7). Ubi cum habitasset quadraginta duobus annis, tempore quo Justi-

nianus gloriosissimus augustus Romanum imperium apud Constantinopolim gubernabat, directus ab eo est Narsis patritius, vir eunuchus, ad urbem Romam, ut exercitus Totilæ regis Gothorum, qui Ytaliam devastabat, Deo auxiliante contereret (ib. c. 1). Qui cum venisset, primum cum Longobardis omnimodam pacem instituit, atque deinde procedens ad bellum, universam Gothorum gentem ipsorumque regem Totilam usque ad internitionem delevit, et universos Italiæ fines obtinuit.

(c. 3) Hic Narsis prius cartolarius fuit, deinde propter virtutem patriciatus honorem promeruit. Erat autem vir justus, in religione catholicus, in pauperibus largus, in recuperandis basilicis satis studiosus, vigiliis et orationibus in tantum studens, ut plus supplicationibus ad Deum profusis quam armis bellicis victoriam obtineret (c. 5). Sed cum de spoliis gentium quas contriverat plurimum auri et argenti diversarumque rerum immensas divitias acquisisset, magnam a Romanis, pro quibus multa

VARIE LECTIONES.

¹ ita ed. habitant ² ita corrigo; winillorum ³ transitionum ed.

contra eorum hostes laboraverat, invidiam pertulit. A Qui contra eum Justino Augusto, qui Justiniano in regnum successerat, et ejus conjugi Sophiæ in hæc verba suggesserunt dicentes, quia : *Expeditur Romanis, Gothis potius servire quam Grecis, ubi Narsis eunuchus imperat, et nos servitio premit; et hæc noster piissimus imperator ignorat. Nunc ergo aut libera nos de manu ejus, aut certe et civitatem Romanam et nosmet ipsos gentibus trademus.* Cumque hoc Narsis audisset, hæc verba breviter retulit : *Si male feci cum Romanis male inveniam.* Tunc Augustus in tantum adversum Narsetem commotus, ut statim in Ytaliam Longinum præfectum mitteret, qui Narsetis locum teneret. Narsis vero his cognitibus valde pertimuit, et tantum maxime ab eadem Sophia Augusta territus est, ut egredi jam ultra Constanti-^Bnopolim non auderet. Cui illa inter cætera, pro eo quod erat eunuchus, ita mandaverat, ut cum puellis in genicio lanarum faceret pensas dividere. Ad quæ verba Narsis dicitur hæc responsa dedisse, talem se eidem telam orditurum, qualem ipsa dum viveret deponere non posset. Itaque odio metuque exagitationis, in Neapolim Campaniæ civitatem secedens, legatos mox ad Longobardorum gentem direxit, mandans ut pauperrimam terram relinqueret, et ad Ytaliam cunctis repletam divitiis possidendam veniret. Simulque multitudo pomarum genera, aliarumque rerum species quarum Ytalia ferax est misit, quatinus eorum ad veniendum animos posset illicere. Longobardi legati, nuncia, et quæ ipsi præoptabant gratanter suscipiunt, deque futuris commodis animos attollunt, et egressi cum Alboin rege suo, Ytaliam possessuri adveniunt (an. 568).

(P. D. II, 10) Eodem tempore Romanam ecclesiam vir sanctissimus Benedictus papa regebat. Aquilegensi quoque civitati ejusque populis beatus Paulus patriarcha præerat; qui, Longobardorum rabiem metuens, ex Aquilegia ad Gradus insulam confugit, secumque beatissimi martiris Hermachoræ et ceterorum sanctorum corpora quæ ibi humata fuerant deportavit, et apud eundem Gradensem castrum honore dignissimo condidit, ipsamque urbem Aquilegiam-Novam vocavit. In quo etiam loco post paucum tempus Helyas egregius patriarcha, qui tertius post Paulum regendam suscepit ecclesiam, ex^D consensu beatissimi papæ Pelagii, facta synodo 20

episcoporum, eandem Gradensem urbem totius Venetiæ metropolim esse instituit. Ad cujus roborem ⁴ Heraclius post hæc Augustus beatissimi Marci sedem, quam dudum Helena Constantini mater de Alexandria tulerat, sanctorum fultus amore direxit. Ubi et actenus veneratur pariter cum cathedra, in qua beatus martyr sederat Hermachoras.

(Cf. PAULI *Hist. Lang.* II, 14.) At vero dum essent revoluti anni ab incarnatione Domini quingenti quadraginta (14), Longobardi Venetiam, quæ prima provincia est Ytaliæ penetrarent ⁵, Vincentiam Veronamque, et reliquas civitates, excepto Patavi et Monte Silicis, Opitergio atque Mantua Altinoque, expugnantas cepissent; populi vero ejusdem provincie, penitus recusantes Longobardorum ditioni subesse; proximas insulas petierunt. Sicque Venetiæ nomen, de qua exierant, eisdem insulis indiderunt. Qui et actenus illic degentes, Venetici nuncupantur. Heneti vero, licet apud Latinos una littera addatur, græce ⁶ laudabiles dicuntur. Verum postquam in his insulis futuræ habitationis sedem optinere decreverunt, quædam munitissima castra civitatesque ædificantes, novam sibi Venetiam et egregiam provinciam recreaverunt. Nunc vero singularum nomina insularum necesse est convenienter exprimere.

Prima illarum Gradus (15) dicitur; quæ dum constat altis mœnibus, ecclesiarumque copiis decorata, sanctorumque corporibus fulta, quemadmodum antiquæ Venetiæ Aquilegia, ita et ista totius novæ Venetiæ caput et metropolis fore dinoscitur.

Secum a nanque (16) Bibiones nominatur.

Tertia vero Caprulas (17) vocitatur, ad quam concordien-^Csis episcopus cum suis, Longobardorum timoratione territus, adveniens, auctoritate Deusdediti papæ (18) episcopatus sui sedem inibi imposte-^Drum manendam confirmavit et habitare disposuit.

Quarta quidem insula (19) exstat ⁷, in qua dudum (20) ab Eraclio imperatore fuerat civitas magnopere constructa; sed vetustate consumpta, Venetici iterum illam parvam composuerunt. Postquam autem Opiterine (21) civitas a Rothari rege capta est, episcopus illius civitatis auctoritate Severiani papæ hanc Eraclianam petere ibique suam sedem confirmare voluit.

Quinta insula Equilus (22) nuncupatur; in qua

VARIE LECTIONES.

⁴ roborationem ed. ⁵ penetrarunt ed. ⁶ greci 2, ⁷ estat 2.

NOTÆ.

(14) Imo 568.

(15) Grado.

(16) Scilicet quæ postmodum Bebbe appellata est, ubi longissimo annorum spatio turris præalta perduravit, cujus vestigia et rudera usque in hunc diem ætatem tulerunt, unde Torre delle Bebe loco nomen inditum. In veteri documento apud me anni 1478 hæc habentur : *Item a communi turris Bebbiarum annuatim ad festum natalis gallin. XIV, et ad fest. pasce alias XIV.* Documentum incipit : *Exemplum. Regaliæ autem De Ducis in veteri promissione inventæ hæc sunt.* ZANETTI. Turrim Bebe ad meridiem Ca-

pitit Argilis sitam hic minime innui, ordo narrationis a septentrione meridiem versus procedentis probat; unde insulam inter Gradum et Caprulas olim exstitisse patet.

(17) Caorle.

(18) Sedit c. a. 615.

(19) Heracliana amplius non exstat.

(20) Quo anno Heraclius imp. defunctus est. Rotharis rex Opitergium cepit; igitur ista Heraclianæ civitatis historia consistere nequit.

(21) Oderzo.

(22) Jesulo.

dum populi illie manentes episcopali sede carerent, auctoritate divina novus episcopatus ibi ordinatus est.

Sexta insula Torcellus (23) subsistit; quæ, licet urbium mænibus minime * clarescat, tamen aliarum insularum munitione circumscripta, in medio tutissima pollet.

Septima insula Morianus (24) vocitatur.

Octava quidem insula Rivoaltus (25) subsistit. Ad quam ad extremum licet populi ad habitandum confluerent, tamen ditissima et sublimata * omnibus manet; quæ non solum ecclesiarum seu domorum decoritate ostentatur, verum etiam ducatus dignitatem atque episcopati sedem habere et possidere videtur.

Nona insula Metamaucus (26) dicitur, quæ non indiget aliqua urbium munitione, sed pulchro litore pæne ex omni parte cingitur; ubi auctoritate apostolica episcopalem sedem populi habere consecuti sunt.

Decima vero insula Pupilia (27) manet.

Undecima Minor Clugies (28) dicitur; in qua monasterium sancti Michælis ¹⁰ situm est.

Duodecima insula Clugies (29) Major nuncupatur.

Est etiam in extremitate Venetiæ castrum quod Caput Argilis (30) dicitur. Sunt etenim apud eandem provinciam quam plurimæ insulæ habitabiles.

(P. D. III, 11.) Per hec tempora apud Constantinopolym, ut supra premissum est, Justinus minor regnavit. Vir in omni avaritia deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut archas juberet ferreas fieri, in quibus ea quæ ralebat auri talenta congereret; quem etiam ferunt in heresim Pelagianam dilapsam. Hic, cum a divinis mandatis aurem cordis averteret, justo Dei judicio ammisso rationis intellectu amens effectus est. Hic Tyberium ¹¹ cesarem adscivit, qui ejus palacium vel singulas provincias gubernaret, hominem justum, utilem, strenuum, sapientem, elemosinarium, in judiciis æquum, in victoriis clarum, et, quod his omnibus supereminet, verissimum christianum. Hic cum multas de thesauris quos Justinus aggregaverat pauperibus erogaret, Suffia augusta frequentius eum increpabat, quod rem publicam redigisset in paupertatem, dicens: *Quod ego multis annis congregavi, tu intra paucum tempus prodige dispergis. Agebat* ¹² autem ille: *Confido in Domino quia non deerit pecunia fisco nostro, tantum ut pauperes elemosinam accipiant aut captivi redimantur.*

Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Theaurizate vobis thesauros in cælis, ubi neque erugo neque tinea corrumpit, et ubi fures non effodiunt nec furantur. Ergo de his, quæ Dominus tribuit congregemus thesauros in cælo, et Dominus nobis augere dignabitur in sæculo. Igitur Justinus cum 11 annis regnasset, amentiam, quam incurrerat, tandem cum vita finivit. Bella sane quæ per Narsetem patricium Gothis vel Franchis illata per anticipationem diximus, hujus temporis gesta sunt. Denique et cum Roma temporibus Benedicti papæ, vastantibus omnia per circuitum Longobardis, famis penuria laboraret, multa milia frumenti navibus ab Egipto dirigens, eam suæ studio misericordiæ revelavit ¹³.

(c. 12.) Mortuo igitur Justino, Thiberius Constantinus, Romanorum regum quinquagesimus, sumpsit imperium. Hic cum ut superius diximus, sub Justino adhuc cæsare palacium regeret, et multas quotidie elemosinas faceret, magnam ei Dominus auri copiam subministravit. Nam deambulans per palacium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream in qua erat crux dominica sculpta, et ait: *Cruce Domini frontem nostram et pectora munire debemus, et ecce eam sub pedibus conculcamus!* Et dicto citius jussit eam tabulam auferri. De fossamque tabulam et erectam inveniunt subter et aliam hoc signum habentem. Qui et ipsam jussit auferri. Qua amota reperiunt et tertiam, jussuque ejus cum fuisset ablata, inveniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centinaria, sublatumque aurum pauperibus adhuc habundantius quam consueverat largitur (c. 25). Defuncto vero Paulo patriarcha, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos 12, huic successit Probinus. (c. 12.) Narsis quoque patricius Ytaliæ cum in quadam civitate intra Ytaliæ domum magnam haberet, cum multis thesauris ad supra memoratam urbem advenerat, ibique in domo sua occulte cystemam magnam fodit, in qua multa milia centenariorum auri argentique reposuit. Interfectisque omnibus conciliis, uni tantummodo seni hec juramentum ab eo exigens, commendavit. Defuncto vero Narsete supradictus senex ad Tiberium cesarem veniens dixit: *Si mihi, inquit, aliquid prodest, magnam rem tibi cesari dicam.* Cui ille dixit: *Quid vis? Proderit enim tibi, si quod nobis profuturum esse narraveris. Thesaurum, inquit, Narsis reconditum habeo, quod in extremo vitæ potius celare non possum.* Tunc cesar Tyberius gavisus, mittit usque ad locum pueros suos; præcedente vero sene, hi secuntur attoniti. Pervenientesque ad cystemam,

VARIE LECTIONES.

* munita ed. * præ inserit ed. ¹⁰ scitum 2 ¹¹ tyberim 3. ¹² i. e. aiebat. ¹³ i. e. relevavit.

NOTÆ.

- (23) Torcello.
- (24) Murano.
- (25) Rialto.
- (26) Malamocco.
- (27) Poveglia.

- (28) Chiozza.
- (29) De duplici Clugia vide quæ adnotavimus in observationibus ad Papyr. Ravenn. editis Venetiis a. 1752, pag. 29. ZANETTI.
- (30) Capo d'Argine.

deopertam ingrediuntur. In qua tantum auri vel argenti repertum est, ut per multos dies vix a deportantibus potuisset evacuari. Quæ ille pene omnia secundum suum morem erogatione largiflua dispensavit egenis. Hic cum augustalem coronam accepturus esset, cumque juxta consuetudinem ad spectaculum circi populus expectaret: insidias ei preparans Sophia augusta ut Justinianum Justini nepotem ad dignitatem imperatoriam sublimaret, ille per loca sancta prius procedens, dehinc vocato ad se pontifice urbis cum consulibus ac præfectis, palacium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, et trono imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni est gloria confirmatus. Quod ejus adversarii audientes, nihilque ei qui in Deo spem suam posuerat officere valentes, magno sunt confusionis pudore cohoperti. Transactis autem paucis diebus adveniens Justinianus, pedibus se projecit imperatoris, ob meritum gratiæ quindecim ei auri centenaria defferens, quem ille secundum patientiæ suæ ritum coligens, sic in palacio assistere jussit. Sophia vero augusta, immemor promissionis quam quondam in Tyberium habuerat, insidias ei temptavit in genere. Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperiale triginta diebus ad vindemiam jocundaretur, vocato clam Justiniano voluit eum sublimare in regno. Quo comperto, Tyberius cursu veloci Constantinopolim regreditur, apprehensamque augustam omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens, segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis posuit qui ei parerent, mandans prorsus ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum; Justinianum vero verbis solummodo objurgatum, tantum in posterum amore dilexit, ut filio ejus filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam ejus expeteret. Sed hæc res nescio quam ob causam ad effectum minime pervenit. Hujus exercitus ab eo directus Persas potentissime debellavit. Victorque regrediens tantam molem prædæ cum 20 pariter elephantis detulit, ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

(P. D. III, 14). Mortuo (31) vero apud Aquilegiam patriarcha Probino, qui ecclesiam uno rexerat anno, eidem ecclesiæ sacerdos Helyas præficitur (*infra col. 950*), qui hæc quæ suprascripta sunt ordinavit, domumque sibi a fundamentis ædificavit. Etiam dicta corpora sanctorum miro modo collocavit, asserens in synodo supra statulum: *Karissimi fratres, intervenientibus malis nostris, cottidie hostile perpetimur flagellum. Jam pridem ab Atila Unorum rege Aquilegia, civitas nostra, funditus destructa est, et postea Gothorum incensu et ceterorum barbarorum*

A cassata, vix aspirans; sed et nunc Longobardorum infandæ gentis flagella sustinere non potest. Quapropter dignum ducit mansuetudo nostra, si vestræ placet sanctitati, in hunc castrum Gradensem nostram confirmare metropolym.

Quo dicto omnibus placuit episcopis, et facto libello statutiæ suæ, id est de memorato Calcedonense synodo et de ac ipsa sede subter manibus suis conscripserunt: id est primus Helyas patriarcha; deinde Marcianus episcopus sanctæ ecclesiæ Opeterginæ, Leonianus episcopus Tyborniensis, Petrus episcopus Altinatis, Vindemius episcopus Cessensis (32), Bergullus episcopus Patavinæ ecclesiæ, Johannes episcopus Celeianæ (33), Clarissimus episcopus Concordiensis, Patricius episcopus Emonensis (34), Adrianus episcopus Polensis, Maxentius episcopus Juliensis (35), Severus episcopus Tergestinæ ecclesiæ, Solatius episcopus Veronensis, Johannes episcopus Parentinæ ecclesiæ, Aaron episcopus Avonciensis (36), Ingenuus episcopus secundæ Retiæ, Agnellus episcopus Tridentinæ, vigilius episcopus Scaravaciensis (37), Fontegius episcopus Feltrensis, Martianus episcopus Petenatis, Laurentius presbyter, et Marinus presbyter, atque Emeritus presbyter provinciales, et ceteri presbyteri tam metropolitani quamque et plebani. Omnes isti suprascripti consentierunt, et omnia in eodem loco confirmaverunt.

(P. D. III, 15.) Tyberius igitur Constantinus postquam imperium septem rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, una cum consilio Sophie auguste Mauricium genere Capadocem, virum strenuum, ad imperium elegit, ornatamque suam filiam regalibus ornamentis, ei eam tradidit dicens: *Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Utere eo felix, memor semper ut equitate et justitia delecteris.* Hoc posquam dixit, de hac luce ad æternam patriam migravit, magnum luctum populis de sua morte relinquens. Fuit enim summæ bonitatis, in elemosinis promptus, in judiciis justus, in judicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens omnes diligens. Ipse quoque est dilectus a cunctis. Quo defuncto, Mauricius indutus purpura redimitusque diademate, ad circum processit, adclamatisque sibi laudibus largitisque populo muneribus, primus ex Grecorum genere in imperium confirmatus est.

(c. 17.) Hoc tempore Mauricius imperator Childerto regi Francorum quinquaginta milia solidos per legatos suos direxit, ut cum exercitu super Langobardos irrueret, eosque de Ytalia exterminaret. Legati oblatis muneribus pacem cum Childeberto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset, cognito imperator Mauricius quia cum Langobardis fœdus inierat,

NOTE.

(31) Hæc cum Chronico Gradensi ad verbum fere conveniunt usque loco confirmaverunt.

(32) In Istria.

(33) Cilly in Carantanis.

(34) Laybach.

(35) Castri Julii in Carniola.

(36) Fortasse Avronzo prope Cadore.

(37) Scarabantiæ ad Istrum.

solidos quos eidem ob Langobardorum detrimentum A dederat repelere cepit; sed ille, suarum virium potentia fretus, pro hac re nec responsum reddere voluit.

(c. 20.) Denique post Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ pontifex absque jussione principis ordinatus est, eo quod Langobardi Romam per circuitum obsiderent, nec posset quisquam a Roma progredi. Hic Pelagius Helye Aquilegensi episcopo, nolenti tria capitula Calcedonensis synodi suscipere, epistolam satis utilem misit, quam beatus Gregorius cum esset adhuc diaconus conscripsit.

(c. 23.) Circa hoc fuit, ut diluvii effusione in tantum apud urbem Romam fluvius Tyberis excrevit, ut aquæ ejus super muros urbis influerent et maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alveum ejusdem fluminis cum multa serpentium multitudine draco etiam aquæ magnitudine per urbem transiens usque ad mare transcendit. Subsecuta est statim post hanc inundationem gravissima pestilentia, quam inguinariam appellant. Quæ tanta strage populi devastavit urbem, ut de inextimabili multitudine vix pauci remanerent. Primumque Pelagium papam, virum venerabilem, perculit et sine mora extinxit. Deinde pastore interempto sese per populos extendit.

(c. 24.) In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc levita erat, a cunctis generaliter papa electus est. Qui dum septiformem letaniam fieri ordinasset, intra unius hore spacium, dum hi Deum deprecarentur, octoginta ex eis subito ad terram orruentes spiritum exalarunt. Septiformis autem letania ideo dicta est, quia omnis Urbis populus a beato Gregorio in septem partibus deprecaturus Dominum est divisus. In primo enim choro fuit omnis clerus, in secundo omnes abbates cum monachis suis, in tertio omnes abbatisse cum congregationibus suis, in quarto omnes infantes, in quinto omnes laici, in sexto universe viduæ, in septimo omnes mulieres conjugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere ommittimus, quia jam ante aliquot annos ejus vitam Deo auxiliante texuimus (38). In qua quæ dicenda fuerant, juxta tenuitatis nostre vires universa descripsimus.

(c. 25.) Hoc tempore idem beatus Gregorius Augustinum et Mellitum et Joannem cum aliis pluribus monachis timentibus Deum in Britanniam misit, eorumque prædicatione ad Christum Anglos convertit.

(c. 26.) His diebus cum essent anni ab incarnatione Domini 588, defuncto Helya patriarcha Aquilegensi, postquam 15 annos sacerdotium gesserat, sepultus est apud Gradensem metropolim in ecclesia sanctæ Eufemiæ (39.) Quem Smaragdus patricius,

veniens de Ravenna in Gradum, per semetipsum ex basilica extrahens, Ravennam duxit cum aliis tribus ex Hystria episcopis, id est Joanne Parentino et Severo atque Vendemio, nec non etiam Antonio jam sene ecclesiæ defensore. Quibus comminans exilia atque violentiam inferens, communicare compulit Joanni Ravennati episcopo trium capitulorum damnatori, qui tempore papæ Vigilii vel Pelagii a Romanæ ecclesiæ describerat ¹⁴ societate. Exempto vero anno, e Ravenna ad Gradum reversi sunt, quibus nec plebs communicare voluit, nec ceteri episcopi eos receperunt. Smaragdus patricius a demonio non injuste correptus, successorem Romanum patricium accipiens, Constantinopolym remeavit. Post hæc facta est synodus decem episcoporum in Mariano. Ubi receperunt Severum patriarcham Aquilegensem dantem libellum erroris sui, quia trium capitulorum damnatoribus communicaverat Ravennæ. Nomina vero episcoporum qui se ab hoc scismate cohibuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuinus de Sabione, Agnellus Tridentinus, Junior Veronensis, Horontius Vicentinus, Rusticus de Tarvisio, Fonteius Feltrinus, Agnellus de Acilo, Laurentius Bellunensis. Cum patriarcha autem communicaverunt isti episcopi: Severus Parentinus, Joannes patricius, Vendemius et Joannes.

(PAUL. D. IV. 4.) Hoc anno fuit pestis inguinaria iterum apud Ravennam, Gradum et Hystriam nimium gravis, sicut et prius ante triginta annos extiterat.

(c. 26.) Igitur Mauricius augustus, postquam uno et viginti annis rexit imperium cum filiis Theodosio et Tyberio et Constantino, a Focate, qui fuit strator Priscii patricii, occiditur. Fuit autem utilis rei publice, nam sepe contra hostes dimicans victoriam obtinuit. Hunni quoque, qui et Avars appellantur, ejus virtute devicti sunt.

(c. 33.) His diebus defuncto Severo patriarcha, ordinatur in loco ejus Joannes abbas patriarcha in Aquilegia vetere cum contentu regis et Gisulphi ducis. In Gradum quoque ordinatus est a Romanis Marcianus antistes (40).

(c. 36.) Focax igitur, ut premissum est, extinto Mauricio ejusque filiis, Romanorum regnum invadens, per octo annorum curricula principatus est. Hujus secundo anno indictione octava Gregorius papa migravit ad Dominum. Hic rogante papa Bonifacio statuit sedem Romanæ et apostolicæ ecclesiæ caput esse omnium ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primam se omnium ecclesiarum scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente, jussit in veteri fano, quod Pantheum vocabatur, ablatis ydolatræ sordibus ecclesiam beatæ semperque virginis Mariæ et omnium martirum fieri, ut ubi quon-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴ I. e. desciverat.

NOTÆ.

(38) Paulus scilicet, non Joannes.

(39) Severi patriarchæ nomen excidit.

(40) Candidianus antistes Paulus.

dam non deorum sed demoniorum cultus agebatur, A ibi deinceps omnium fieret memoria sanctorum. Hujus tempore prassini et veneli per Orientem et Egyptum civile bellum faciunt, ac sese mutua cæde prosternunt. Persæ quoque adversus rem publicam gravissima bella gerentes, multas Romanorum provincias et ipsam Jerosolimam auferunt; et destruentes ecclesias, sancta quoque prophanantes, inter ornamenta locorum sanctorum vel communium etiam vexillum dominicæ crucis abducunt. Contra hunc Focatem Eraclianus, qui Africam regebat, rebellavit; atque cum exercitu veniens, eum regno vitæque privavit, remque publicam Romanam Eraclius, ejus filius, regendam suscepit.

Defuncto autem Marciano, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos tres, dies quinque, successit B Candidianus.

(c. 49.) His diebus defuncto Heraclio, qui viginti et quinque annos gubernarat imperium, Eraclonas ¹⁵, ejus filius, cum matre Martina regni jura suscepit, rexitque imperium duobus annis. Quo vita decedente, successit in loco ejus Constantinus, germanus ejusdem, alius filius Heraclii, inperavitque mensibus sex.

(c. 33.) Rursum mense Novembris et Decembris stella cometis apparuit. Candidiano ¹⁶ patriarcha quoque defuncto apud Gradus, qui ecclesiam Gradensem rexerat annos quinque, ordinatur patriarcha Epiphanius, qui fuerat primicerius notariorum, ab episcopis qui erant sub Romanis; et ex illo tempore cœperunt esse duo patriarche.

(c. 49.) Mortuo vero jam dicto Constantino filio Heraclii, Constantinus ejusdem filius ad regni dignitatem ascendit, tenuitque regnum annis octo et viginti.

(c. 50.) Circa hæc tempora regis Persarum conjux, nomine Cesara, de Perside exiens, cum paucis suis fidelibus privato habitu propter christiane fidei amorem Constantinopolym venit. Quæ ab imperatore honorifice suscepta, post aliquos dies, ut desiderabat, baptismum consecuta et ab augusta de sacro fonte levata est. Quod vir ejus Persarum rex audiens, legatos Constantinopolym ad augustum ¹⁷ direxit, quatenus eidem uxorem suam redderet. Qui ad imperatorem venientes, verba regis Persarum nunciant, qui suam requirebat reginam. Imperator D hæc audiens, remque omnino ignorans, eis responsum reddidit dicens: *De regina quam quæritis fate-mur nos nihil scire; præter quod ad nos hic aliqua mulier privato habitu advenit.* Legati vero responderunt dicentes: *Si placet, nostro conspectui velimus hanc quam dicitis mulierem videre.* Quæ cum jussu imperatoris advenisset, mox eam legati conspiciunt, ad ejus vestigia provolvuntur, eique venerabiliter

quia eam suus vir requireret suggesserunt. Quibus illa respondit: *Ite, renunciate regi vestro et domino, quia nisi, sicut ego jam credidi, ita et ipse in Christum crediderit, me jam ultra consortem theori habere non poterit.* Quid multa? Reversi legati ad patriam, universa quæ audierant suo regi renunciant; qui nihil moratus cum sexaginta milibus viris Constantinopolym pacifice ad imperatorem venit. A quo grante et satis digne susceptus est. Qui cum universis Christum dominum credens, pariter cum omnibus suis sacri baptismatis unda perfusus est, et ab augusto de fonte levatus, catholica fide confirmatus est. Multisque muneribus ab augusto honoratus, accepta sua conjuge, letus et gaudens ad suam patriam repedavit.

Anno ab incarnatione Domini sexcentesimo secundo ¹⁸ Epiphanius patriarcha mortuus est, qui ecclesiam Gradensem rexit annos 5 et menses 3. Huic successit Cyprianus patriarcha.

(P. D. v. 6.) His diebus Constantinus augustus, qui et Constans est appellatus, Ytaliam a Longobardorum manibus eripere cupiens, Constantinopolym egressus, per littora iter habens Athenas venit, indeque mare transgressus, Tarentum applicuit; qui tamen prius ad solitarium quemdam, qui propheciæ spiritum habere dicebatur, adiit, studiose ab eo scissitans utrum gentem Longobardorum, quæ in Ytalia habitabat, superare et obtinere posset. Circa hec namque tempora Cyprianus patriarcha hominem exiit, qui Gradensem ecclesiam rexerat annos

C viginti quinque, menses tres, dies viginti. Huic successit Primogenitus, Romanæ sedis subdiaconus regionarius. Igitur cum servus Dei Constantino augusto spacium unius noctis expetisset, ut pro hoc ipso Dominum supplicaret, facto mane ita eidem augusto respondit: *Gens Langobardorum superari modo ab aliquo non potest; quia regina quædam ex alia provincia veniens basilicam beati Joannis baptistæ in Langobardorum finibus construxit. Et propter hoc ipse beatus Joannes pro Langobardorum gente continuo intercedit. Veniet autem tempus quando ipsius oraculum habebitur despectui, et tunc gens ipsa peribit.* Quod nos (41) ita factum esse probavimus, qui ante Langobardorum perditionem eandem beati Johannis basilicam, qua utique in loco qui Modicia dicitur est constituta, per viles personas ordinari conspeximus, ita ut indignis et adulteris non pro vitæ merito, sed datione præmiorum, isdem locus largiretur.

(PAUL. D. v, 7.) Igitur, ut diximus, Constantinus augustus cum Tarentum venisset, egressus exinde Beneventorum fines invasit, omnesque pene per quas gens venerat Langobardorum civitates cepit. Luceriam quoque, opulentam Apulie civitatem,

VARIE LECTIONES.

¹⁵ raclones 3. ¹⁶ Candidianus 3. ¹⁷ augustam 3. ¹⁸ DCXII. PELLEGRIN

NOTÆ.

(41) Paulus scilicet.

expugnatam fortius invadens diruit et ad solum usque prostravit. Arentiam sane, propter munitissimam loci positionem, capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneventum circumdedit, et eam vehementer expugnare cepit. Ubi tunc Romoald Grimoaldi filius adhuc juvenculus ducatum tenebat. Qui statim ut imperatoris adventum cognovit, nutricium suum nomine Sensualdum ad patrem Grimaldum transportandum direxit, obsecrans ut quanto citius veniret, filioque suo ac Beneventanis, quos ipse nutritur, potenter succurreret. Quod Grimoald rex audiens statim cum exercitu, filio laturus auxilium. Beneventum pergere cepit. Quem plures ex Langobardis itinere relinquentes, ad propria remearunt, dicentes quia expoliasset palatium, et jam non reversurus repeteret Beneventum. Interim imperatoris exercitus Beneventum diversis machinis vehementer expugnabat. E contra Romald cum Langobardis fortiter resistebat. Qui quamvis cum tanta multitudine congregati manu ad manum propter paucitatem exercitus non auheret, frequenter tamen cum expeditis juvenibus hostium castra irrumpens, magnas eisdem inferebat undique clades. Cumque Grimoalde ejus pater jamque properaret, eundem nutricium ejus, de quo premisimus, ad filium misit, qui ei suum adventum nunciaret. Qui cum prope Beneventum venisset, a Grecis captus, imperatori delatus est; qui ab eo unde adveniret requirens, ille se a Grimoaldo rege venire dixit, eundemque regem citius adventare nunciavit. Statimque imperator exterritus, consilium cum suis iniit, quatinus cum Romaldo pacisceretur, ut Neapolim posset reverti.

(c. 8.) Acceptaque obside Romaldi sorore, cui nomen Gisa fuit, cum eodem pacem fecit, ejus vero nutritium Sensualdum ad muros duci præcepit, mortem ei minatus si aliquid Romaldo aut civibus de Grimoaldi adventu nunciaret, sed potius asseveraret eundem venire minime posse. Quod ille ita se facturum, ut ei præcipiebat, promisit; sed cum prope muros advenisset, velle se Romaldum videre dixit. Qui, cum Romoald citius venisset, sic ad eum locutus est: *Constans esto, domine Romoald, et habens fiduciam noli turbari, quia tuus genitor citius tibi auxilium præbiturus aderit. Nam scias eum ac nocte juxta Sangrum fluvium cum valido exercitu manere; tantum obsecro ut misericordiam exhibeas cum mea uxore et filiis, quia gens ista perfida me vivere non sinebit.* Cumque hoc dixisset, jussu imperatoris caput ejus abscisum atque cum belli machina quam petriariam vocant in urbem projectum est. Quod caput Romoald sibi deferri jussit et lacrimans osculatus est dignoque in loculo tumulari præcepit.

(c. 9.) Metuens igitur imperator subitum Grimoaldi regis adventum, dimissa Beneventi obsidione, Neapolym proficiscitur. Cujus tamen exercitum Mitola Capuamus comes juxta fluenta Caloris fluminis in loco qui usque hodie Pugna dicitur vehementer adtrivit.

(c. 10.) Postquam vero imperator Neapolym pervenit, unus ex ejus optimatibus, cui nomen Saburrus

erat, ab augusto, ut fertur, viginti milia militum expetiit, seque cum Romoaldo pugnaturum victoremque spondit. Qui cum accepto exercitu, ad locum, cui Fornitus nomen est, advenisset ibique castra posuisset, Grimoald, qui jam Beneventum advenerat, hæc audiens, contra eum proficisci voluit. Cui filius Romoald: *Non est opus, inquit, sed tantum partem nobis de exercitu vestro tribuite; ego Deo favente cum eo pugnabo, et cum vicero, major utique gloria vestræ potentiae adscribetur.* Factumque est; et accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cum suis hominibus contra Saburrum proficiscitur; qui, priusquam bellum cum eo iniret, a quatuor partibus tubas insonare præcepit, moxque super eos audacter irrupit. Cumque utraque acies forti intentione pugnarent, tunc unus de regis exercitu nomine Amalongus, qui regium contum ferre erat solitus, quendam Greculum eodem contoutris-que manibus fortiter percutiens, de sella super qua equitabat substulit, eumque inter aera super caput suum levavit. Quod cernens Grecorum exercitus, immenso pavore perterritus in fugam convertitur, ultimaque pernicie cesus sibi fugiens, Romaldo et Langobardis victoriam peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo victoriæ tropheum de Langobardis promiserat patrare, ad eum cum paucis remeans ignominiam deportavit. Romald vero, patrata de inimicis victoria, Beneventum triumphans reversus est, patrique gaudium et cunctis securitatem convexit.

(c. 14.) At vero Constans augustus, cum nihil se contra Langobardos gessisse conspiceret, omnes servicie sue minas contra suos, hoc est Romanos, retorsit: nam egressus Neapolym, Romam perexit. Cui sexto ab Urbe miliario Vitalianus papa cum sacerdotibus et Romano populo occurrit. Qui augustus cum ad beati Petri limina pervenisset, obtulit ibi palium auro textum, et manens apud Romam duodecim diebus, omnia quæ fuerant antiquitus constituta ex ære in ornamentum civitatis deposuit, in tantum ut etiam basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquando Pantheum vocabatur, et conditum fuerat in honorem omnium deorum, et ibi per concessionem superiorum principum locus erat omnium martyrum, discoperiret, tegulasque æreas exinde auferet, eosque simul cum aliis omnibus ornamentis Constantinopolym transmitteret. Deinde reversus imperator Neapolym itinere terreno, perexit civitatem Regium. Ingressusque Siciliam per indictionem septimam, habitavit in Syracusa, et tales afflictiones imposuit populo seu habitatoribus vel possessoribus Calabriae, Siciliae, Africae atque Sardiniae, quales antea nunquam auditæ sunt, ita ut etiam uxores a maritis, vel filii a parentibus separarentur. Sed et alia multa et inaudita arum regionum populi perpassi sunt, ita ut alicui spes vite non remaneret. Nam et vasa sacra vel cymilia sanctarum Dei ecclesiarum imperiali jussu et Græcorum avaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima usque in

duodecimam; sed tandem tantarum iniquitatum penas luit, atque dum si in balneo lavaret, a suis extinctus est.

(c. 12) Interfecto igitur apud Syracusas Constante imperatore, Mezetius in Sicilia regnum arripuit, sed absque orientalis exercitus voluntate. Contra quem Italiae milites alii per Hystriam, alii per partes Campaniae, alii vero a partibus Africae et Sardiniae venientes in Syracusas, eum vita privarunt, multique ex iudiciis eius detruncati. Constantinopolym perducti sunt, cum quibus pariter et falsi imperatoris caput est deportatum.

(c. 13.) Haec audiens gens Sarracenorum, quae jam Alexandriam et Egyptum pervaserat, subito cum multis navibus venientes, Siciliam invadunt, Syracusas ingrediuntur, multamque stragem faciunt populorum, vix paucis evadentibus, qui per munitissima castra et juga confugerunt montium, auferentes quoque predam nimiam et omne illud quod Constantinus Augustus a Roma abstulerat ornatum in aere et diversis speciebus; sicque Alexandriam reversi sunt.

Anno autem ab incarnatione Domini sexcentesimo quadragesimo septimo Primogenitus patriarcha ex hac luce migravit, qui Ecclesiam Gradensem gubernavit annos 20, menses 3¹⁹⁻²⁰, dies 7. Huic successit Maximus; cuius tempore Maurus Altinensis episcopus, non ferens Langobardorum insaniam, Severini papae auctoritate ad Torcellensem insulam venit (42) ibique suam sedem corroborare et pro futuro manere decrevit. Qui Altinensem ecclesiam gubernavit C annos 4, et mortuus est. Huius successit Julianus episcopus.

(PAUL. D. v, 30) Igitur extincto, ut diximus, punitoque qui ei successerat Mezenzio tyranno, Romanorum regum Constantinus, Constantii augusti filius, suscepit regendum. Sarraceni Siciliam invadunt, et praeda nimia secum ablata, mox Alexandriam redeunt. (ID. VI, 4.) Agatho papa, ex rogatu Constantini, Heraclii et Tyberii, principum piissimorum, misit in regiam urbem legatos suos, in quibus erat Joannes Romanae ecclesiae tunc diaconus, non longe post episcopus, pro adunatione facienda sanctarum Dei ecclesiarum. (BEDA *De sex aetat mundi*.) Qui benignissime suscepti a reverendissimo fidei catholicae defensore Constantine, jussi sunt, remissis disputationibus philosophicis, pacifico colloquio de fide vera perquirere. Datis igitur eis de bibliotheca Constantinopolitana cunctis antiquorum patrum, quos petebant, libellis, affuerunt autem et episcopi 150, praesidente Gregorio patriarcha regiae

urbis, et Antiochiae Machario; et convicti sunt qui unam voluntatem et operationem astruebant in Christo falsasse ²¹ patrum catholicorum dicta per plurima. Finito autem conflictu, Gregorius correptus est, Macharius vero cum suis sequacibus simul et precessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo et Petro anathematizatus, et in locum ejus Theophanius de Sicilia Antiochiae episcopus factus, tantaque gratia legatos catholicae pacis comitata est, ut Johannes Portuensis episcopus, unus ex ipsis, dominica octavarum pascae missas publicas in ecclesia sanctae Sophiae coram principe et patriarcha latine celebraret. Hec est sexta synodus universalis, Constantinopoli celebrata et Graeco sermone scripta, temporibus papae Agathonis, exequente ac residente piissimo principe Constantino intra palacium suum, simulque legatis apostolicae sedis et episcopis 150 residentibus. Prima enim universalis in Nicea congregata contra ²² Arium 318 patrum temporibus Julii papae sub Constantino principe; secunda in Constantinopoli 150 patrum contra Macedonium et Eudoxium temporibus Damasi papae et Gratiani principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus episcopus; tertia in Epheso 200 patrum contra Nestorium Augustae urbis episcopum, sub Theodosio Magno principe et papa Celestino; quarta in Calcedone patrum 630, sub Leone papa temporibus Marciani principis, contra Euthicen nephandissimum praesulem monachorum; quinta item in Constantinopoli, temporibus Vigilii papae sub Justiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos; sexta haec de qua in praesenti diximus. Sancta et perpetua virgo Christi Edildruda, filia Anne regis Anglorum, et primo alteri viro permagnifico, et post Hecfrido regi conjux data, postquam 12 annos thorum incorrupta servavit maritalem, post reginam sumpto velamine sacro, virgo sanctimonialis efficitur. Nec mora, etiam virginum mater et nutrix piarum sanctarum, accepto in construendum monasterium loco quem Eilge vocant. Cujus merita vivacia testatur etiam mortua caro, quae et post 16 annos sepulturae cum vestae qua involuta est incorrupta reperitur.

Mortuo quoque Maximo hac tempestate, qui ecclesiam Gradensem gubernavit annos 20, huic successit Stephanus patriarcha. (P. D. v, 17.) Circa haec tempora Lupus dux Forjulanus in Gradus insula cum equestri exercitu per strata quae antiquitus per mare facta fuerant introivit, et, depredata ipsa civitate, Aquilegiensis ecclesiae thesauros exinde auferens portavit.

VARIAE LECTIONES.

19-20 IIII. 3. ²¹ ita corrigo. Falsa se 3. ²² vox deest in cod.

[NOTAE.

(42) Ex Dandolo l. vi, c. 7, p. 11. Paulus urbis Altinatis catholicus episcopus cum catholico populo . . . in Torcello . . . advenit, et ibi primo . . . incolatam elegit, elapsoque mense uno mortuus est

Consentiant etiam alii. Forte auctor noster ob tam brevem eo loci vitam illum omisit, et a Mauro ejus successore (*Mauritius* a Dandolo et aliis dicitur) incepit. PELLEGR.

(vi, 12) Inter hæc Constantinus imperator apud Constantinopolym moritur, et ejus filius minor Justinianus Romanorum regnum suscepit, cujus per annos 10 gubernacula tenuit. Hic Africam a Saracenis abstulit, et cum eisdem pacem terra marique fecit. Hic Sergium pontificem, quia in erroris illius synodo, quam Constantinopolym fecerat, favere et subscribere noluit, misso Zacharia prothospatario suo, jussit Constantinopolym deportari. Sed militia Ravennæ vicinarumque partium jussa principis nephanda contemnens, eumdem Zachariam cum contumeliis ab urbe Roma et injuriis pepulit. Justinianus ob culpam perfidiæ regni gloria privatus exul in Pontum secedit. Anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo secundo Stephanus patriarcha ex hac luce migravit, qui ecclesiam Gradensem rexit annis quinque, Huic Agathon.

(c. 13.) Contra hunc suprascriptum Justinianum Leo augustalem dignitatem arripiens, eum regno privavit. Regnumque Romanorum tribus annis regens, Justinianum exulem in Ponto servavit.

Rusumque Tiberius contra hunc Leonem insurgens, regnum ejus invasit, eumque toto quo ipse regnavit tempore in eadem civitate in custodia tenuit.

(c. 31.) At vero Justinianus, qui amisso principatu in Ponto exulabat, auxilio Terebelli Vulgarum regis, regnum rursus recipiens, eos qui se expulerant patricos occidit. Leonem quoque et Tyberium, qui locum ejus usurpaverant, cepit, et in medio circo coram omni populo jugulari fecit; Gallicium vero patriarcham Constantinopolitanum, erutis oculis, Romam misit, Cyrumque abbatem, qui eum in Ponto exulem aluerat, episcopum in locum Gallicii constituit. Hoc Constantinum papam ad se venire jubens, honorifice suscepit ac remisit, quem prostratus in terra pro suis peccatis intercedere rogans, cuncta ejus ecclesiæ privilegia renovavit. Qui cum exercitum in Ponto mitteret ad comprehendendum Philippicum, quem ibi relegaverat, multum cum eisdem venerabilis papa prohibuit ne hoc facere deberent; sed tamen inhibere non potuit. (c. 32.) Conversus omnis exercitus ad partes Philippici, fecit eum ibidem imperatorem. Reversusque cum eo ad Constantinopolym, pugnavit contra Justinianum ad duodecimum ab urbe miliarium. Evicto atque occiso Justiniano, regnum suscepit Philippicus.

Hoc quoque tempore mortuo Agathone patriarcha qui ecclesiam Gradensem rexerat annos 10, huic successit Christophorus. Circa hæc tempora Julianus Alinensis episcopus mortuus est, qui ecclesiam rexerat annos quadraginta octo. Huic successit Deusdedi episcopus, qui sanctæ genitricis ecclesiam de-

Avotissime componere variisque marmoribus decorare perfecerat.

(P. D. vi, 34) At vero Philippicus, qui et Bardanis dictus, postquam imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu ejectum ad gubernandum monasterium suum Pontum redire precepit. Hic Philippicus Constantino papæ litteras pravi dogmatis direxit; quas ille cum apostolice sedis concilio respuit. Et hujus rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri, quæ gesta sex sanctarum synodorum universalium retinent. Nam hujusmodi picturas, cum haberentur in urbe regia. Philippicus jusserat auferri. Statuit populus Romanus ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidis susciperent. Unde nec ejus effigies in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solemniam prolatum.

Hic cum annum unum et sex menses regnum gessisset, contra Anastasius, qui et Artemius dictus est, insurgens, eum extra regnum expulit oculisque privavit, nec tamen occidit. Hic Anastasius litteras Constantino papæ Romam per Scolasticum, patricium et exarcum Ytaliæ, direxit, quibus se fauctorem catholicæ fidei ei sancti sexti concilii predicatorum se esse declaravit.

Igitur dum apud eandem provinciam²³ populorum multitudine permanerent, tribunis tantummodo maluerunt subesse. Unde factum est quo, spatio centum quinquaginta annorum, unoquoque anno ad hujus officii fastigium sublimabant, qui illorum causas examinis censura experiri satagerent. Et quoniam omnino patrios fines dolebant a barbaris possideri, maxima inter utrasque partes jurgia versabantur, ita ut inter se vicissim molestias et depopulationes conferre decertarent. Temporibus nempe imperatoris Anastasii et Liuprandi Langobardorum regis (713-716) omnes Venetici una cum patriarcha et episcopis convenientes, communi consilio determinaverunt, quod dehinc honorabilius esset sub ducibus quam sub tribunis manere. Cumque diu pertractarent quem illorum ad hanc dignitatem proherent tandem invenerunt peritissimum et illustrem virum Paulitionem nomine; cui jusjurandi²⁴ fidem dantes, eum apud Eraclianam civitatem ducem constituerunt. Qui tantæ fuerat temperantiæ, ut æquo moderamine suos dijudicaret. Cum Liuprando vero rege inconvulsæ pacis vinculum confirmavit; apud quem pacti statuta, quæ nunc inter Veneticorum et Langobardorum populum manent, impetravit. Fines etiam Civitatis novæ, quæ actenus a Veneticis possidentur, iste cum eodem rege instituit, id est a Plave (43) majore, secundum quod designata loca discernuntur, usque in Plavisellam.

VARIE LECTIONES.

²³ Zanetti hic ad marginem notam quam Noster interpretatur, haberi scribit; sed est signum notissimum et in codicibus 1. 2. sæpe occurrens: NOTA. ²⁴ cujusjurandi 2.

NOTÆ.

(43) Piave.

Anno incarnationis Domini 717 ²⁶ Christoforus A patriarcha ex hac luce migravit. Huic successit Donatus.

Circa hæc tempora Deusdedi Torcellensis episcopus, qui ecclesiam rexerat annis 24, ex hac luce migravit; cui successit Honoratus episcopus.

(c. 36.) Theodosius anno 1. Hic electus est, imperatorem Anastasium apud Niceam gravi prælio vicit, datoque sibi sacramento, clericum fieri ac presbyterum fecit ordinari. Ipse vero ut regnum accepit, cum esset catholicus, mox in regia urbe ymaginem illam venerandam, in qua sanctæ sex synodus erat depicta, et a Philippico fuerat dejecta, pristino in loco erexit. Tyberis fluvius alveum suum egressus, multa Romanæ fecit exitia civitati, ita ut in Via lata ad unam et semis staturam exresseret, atque B a portas sancti Petri usque ad Pontem Molvium aque descendentes conjungerent. Mansit autem diebus septem, donec agentibus letanias crebris vicibus decimum diem revertit. (Beda De sex ætat. mundi.) His temporibus multi Anglorum gentes, nobiles et ignobiles, viri et feminæ, duces et privati, divini amoris instinctu, de Britania Romam venire consueverant. Inter quos etiam reverendissimus abbas Ceolfridus annos natus 74, cum esset presbiter annis quadraginta septem, abbas autem annis 35, ubi Lingonas pervenit, ibi defunctus, atque in ecclesia beatorum geminorum martyrum sepultus est. Qui inter alia donaria quæ afferre disposuerat, misit ecclesie sancti Petri pendente a beato Hieronimo in Latinum ex Hebreo vel Greco fonte translatum. C

Eodem tempore mortuo Honorato episcopo, qui Altinensem ecclesiam rexerat annis 7, Vitalis ad regendam suscepit ecclesiam. (P. D. vi, 47.) Leo annis 8. Sarraceni cum immenso exercitu Constantinopolym venientes triennio civitatem obsident, donec, civibus multa instantia ad Deum clamantibus, plurimi eorum fame, frigore, pestilentia perirent, ac si ²⁶ pertæsi obsidionis abscederent. Qui in die regressi, Vulgarorum gentem, quæ est supra Danubium, bello agrediuntur, et ab hac quoque victi refugiant, ac naves repetunt suas; quibus cum altum peterent, ingruente subita tempestate, plurimi etiam mersis sive confractis per littora navibus, sunt neati. (c. 48.) Liuprandus audiens quod Saraceni, de D populata Sardinia, etiam loca fedarent illa ubi ossa sancti Augustini episcopi propter vastationem barbarorum olim translata et honorifice fuerant condita, misit, et dato magno precio accepit, et translavit ea in Ticino, ibique cum debito tanto patri honore recondidit.

Anno ab incarnatione Domini 727, mortuo Paulitione duce apud Civitatem novam, qui ducavit annis 20, mensibus 6, successit Marcellus dux. Eo quoque tempore Leo imperator migravit a sæculo; cui successerat Constantinus.

Circa hæc tempora Donatus patriarcha ex hac luce migravit, qui ecclesiam Gradensem rexerat annis 7. Huic successit Antoninus patriarcha.

Eodem quoque tempore prælibato Marcello duce mortuo, qui apud Civitatem novam Veneciæ ducatum annis 12 et diebus 20 gubernaverat; cui successit Ursus dux, qui etiam in eadem ²⁶ civitate sepe dictum ducatum rexerat annis 11 et mensibus 5. Unde postmodum Venetici illum acri livore interimentes, quinque annorum spatio magistris militum tantummodo subditi manere voluerunt. Primus quorum nomine Leo dicebatur, cujus potestas super eosdem fuit anno 1. Deinde secundus illorum nominabatur Felix cognomento Cornicula, qui similiter illos unius anni spatio rexerat. Exinde tercius magister militum vocitabatur Deusdedi, filius sepe dicti Ursonis interfecti ducis, qui etiam unius anni spatio illius potestatis fuerat ²⁷. Postmodum quartus ex iis habebatur Jubianus nomine Ypatus, qui ²⁸ ejusdem honoris unius anni similiter spatio possessor fuerat. Cujus quoque diebus (an. 729) exarchus Ravennæ primas Venetiam veniens, nimiumque Veneticos postulans, quatenus propriam urbem, quam Ildebrandus nepos Liubrandi regis et Paradeus Vicentinus dux captam habuerant, tueri atque defendere eorum auxiliis potuisset. Cujus Venetici faventes petitioni, navali cum exercitu prælibatam Ravennam ad urbem properantes, unus illorum, Ildebrandus ²⁹ scilicet, vivus ab eis captus est; alter vero qui dicebatur Paradeus, occisus dimicando occubuerat. Atque hujusmodi exarcho prælibato primati urbs decenter est restituta. Ob quam rem Gregorius quoque apostolicus urbis Romæ tota aviditate sepe dictæ urbi subveniendo, propriam epistolam quæ inferius legitur Antonino Gradensi patriarchæ miserat, ut Veneticos amabili obsecratione inlicere deberet, ad eandem defendendam urbem venirent: *Dilectissimo fratri Antonino Gregorius. Quia peccato faciente Ravenantium civitas, qui caput erat omnium, ab nec dicenda gente Longobardorum capta est, et filius noster eximius domnus exarchus apud Venecias, ut cognovimus, moratur debeat tua fraterna sanctitas ei adærere, et cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ rei publicæ et imperiali servicio dominorum filiorumque nostrorum Leonis et Constantini, magnorum imperatorum, ipsa revocetur Ravenantium civitas, ut zelo et amore sanctæ fidei nostræ in statu rei publicæ et imperiali servicio firmi persistere Domino quo ³⁰ cooperante valeamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.*

His prælibatis, post decessum prædictorum quatuor militum magistrorum quintus ejusdem præfecturæ ordinatur, qui Johannes Fabriacus vocabatur, cujus simili modo ut aliis, principatus unius anni

VARIE LECTIONES.

²⁶ 712. ed. ²⁶ i. e. sic (ED. PATR). ²⁶ cade 2. ²⁷ scil. possessor. ²⁸ deest 2. ²⁹ ilderandus 2, ³⁰ ita 2. quoque?

spatio manserat, ipsiusque etiam a Veneticis oculi avulsi sunt.

His quoque temporibus Antoninus Gradensis patriarcha a præsenti luce migraverat; cujus regimen annorum 22 et mensium 10, insuper et dierum 20 fuerat. Hisdem etiam diebus Forjulensis ecclesia a Sereno præsule regebatur, qui, nullius justitiæ expertus, sibi usurpationis causa, regia potestate ab apostolica sede pallium primus tantummodo acquisivit, ac hujusmodi epistolam a Gregorio antistite Romano accepisse dinoscitur:

Tanto munere quis ditatur, quantum in sublimitate positus de se ex mandato domini Redemptoris humiliter sentit. Etenim pastoralis dignitas singulariter ex humilitate ornatur; spernendum quippe apostolica lectio arguit elatos; et si accepisti, quid gloriaris, quasi si non acceperis. Nam dum ad cumulum tui honoris precibus eximii filii nostri regis flexi, plurimum etiam pro rectitudine fidei quam te tuamque ecclesiam tenere et amplectere cognovimus provocati, pallium tibi direximus, interdicientes et inter cetera, ne unquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu usurpares jurisdictionem cujusquam, sed in his esses contentus quæ usque actenus possedisti. Nunc vero, ut cognovimus, Gradensis præsulis niteris pervadere jura, atque ex his quæ possedit nunc usque usurpare. Ne ergo in quodam existas temerator, ex apostolica auctoritate præcipimus ne ullo modo terminos excedas ad eum possessos, sed solum sufficiat in his quæ modo usque possedisti; nec amplius quam in finibus procul dubio gentis Langobardorum existentibus gressum tendere præsummas, ut non injuste suscepisse gratiam collatam²¹ pallii ex præsumptione ostendas; et inde apostolici vigore concilii, si inobediens fueris, reprobatus multum et indignus judicaris.

Eodem etiam tempore Emilianus patriarcha, qui Gradensem ecclesiam annis 8 et diebus 5 gubernaverat, in pace vitam finivit. Cui deinde Vitalianus in eadem successerat sede.

His quoque temporibus prælibatus Vitalis, qui Altinensem annis 9 et mensibus 6 ecclesiam rexerat, ab hac luce subtractus est. Severinus postmodum vitæ cujus adsecutor in eadem fuerat dignitate ordinatus. Eisdem etiam diebus Venetici magistrorum militum prælibatæ præfecturæ dignitatem abominantes, rursus ut quondam ducem, videlicet Deusedem, sæpediti Ursonis Vpati filium, in Metamucense insula sibi crearunt. Cujus regimen extitit spatio annorum 13. Ipse quoque posthæc cum decoris et honestatis gratia castrum quod Brundulus dicitur non eo loco in quo nunc situm videtur, sed ultra præsentem ripam fluminis condere voluit, et illic a quodam infideli, Galla nomine, ejus avulsi sunt

oculi, ipsiusque ducatum auferens possessorque ejus unius anni spatio fuerat. Super quem deinde Venetici irruentes, unaque conspirantes voluntate, oculos similiter illius eruerunt. Loco cujus Dominicum cognomento Monegarium, Metamaucensem, ducem sibi fecerunt. Et ut mos vulgi est, qui nunquam in præposita voluntate persistens²², sed quandam superstitiosa stultitia alias atque alias ad inventiones excogitans, primo illius ducati anno tribunos duos, qui sub ducali decreto consisterent, sibi præposuerunt. Quod etiam per singulos annos prænominati ducis vitæ facere conati sunt. Deinde præfati Venetici facta conspiratione ejusdem Dominici ducis oculos evellerunt. Fueruntque anni ducatus illius numero 8.

Post²³ dicessum²⁴ cujus omnis Veneticorum frequentia simul collecta, quemdam civem Heraclianæ civitatis Mauricium nomine, peritissimum sæculari studio, ducatus honore apud Metamaucensem insulam sublimavit. Qui dum sapienter et honorifice Veneticorum causam in omnibus tractaret, undecimo sui ducatus anno apud Olivolensem (44) insulam apostolica auctoritate novum episcopatum fore decrevit. In quo quendam clericum, Obelliebatum nomine, episcopum ordinavit. Dehinc cum triginta et uno anno ducatus dignitatem gubernaret, jam effectus senex, populo interpellante, Johannem suum filium honoris sui habere consortem complacuit. Duobus postmodum annis cum sebole extitit et sic ultimum in pace finivit diem.

Preterea cum essent anni ab incarnatione Domini octingenti viginti tres, Johannes, Mauriciæ antedicti filius, honoris fastigium apud eandem insulam adorsus est gubernare, quem neque scripto neque relatione experti sumus suæ patriæ commoda bene tractasse. Extitit quidem²⁵ sibi filius Mauricius nomine, cui octavo decimo anno sui ducatus ejusdem dignitatis societatem concessit. Temporibus quorum apud Veneciam adeo excrevit mare, ut omnes insulas ultra modum cooperiret. Circa hæc siquidem tempora Constantini augusti oculi a quibusdam suis militibus evulsi sunt, et Herenis augusta imperium cœpit gubernare (an. 797).

Mortuo vero Obeliebato episcopo, qui Olivolensem episcopatum rexerat annis 23, Christoforus extitit ei successor. Anno vero vigesimo tercio ducatus predicti Johannis, comperta occasione suum filium Mauricium navali exercitu ad Gradensem urbem, ut domnum Johannem sanctissimum patriarcham interficeret, destinavit. Ubi illuc pervenit, paternis jussionibus obtemperare studens, eundem sanctissimum virum crudeliter interfecit. Cujus mors maximum dolorem suis reliquit civibus, quoniam insons fuerat interemptus. Gubernavit autem predictus Dei

VARIE LECTIONES.

²¹ collata 2. ²² persistens 2. ²³ hinc codex 1 pergit. ²⁴ ita 1 ²⁵ vox supra lineam scripta 1.

NOTE.

(44) Olivolo,

vir Gradensem ecclesiam annis 36 ³⁶, sepultusque A fuit in sancti Marci capella (45) post sanctorum martyrum mausolea. Quem successit Fortunatus ad regendam ecclesiam.

Eodem quoque tempore domnus Carolus Franco- rum rex Roman adiit (an. 800, Dec. 25), ibique ab apostolico coronatus et unctus est in imperatore. Mortua est namque Herenis augusta, quæ rexerat imperium annis 8, et Nicyforus imperiale fastigium adeptus est. Quem quidam tyrannus, Turcbis no- mine, magna expeditione stipatus, conatus est ad prælium provocare. Sed augustus cum sui imperii pene omnia loca contra tyrannum tueretur, tan- tummodo solum Tarsaticum destruere potuit ³⁷. Postmodum vero predictus tyrannus pœnitens B quod contra imperiale numen aliquod nefas pere- gisset, devotus et cernuus snam adinvenit gratiam.

Prelibatus siquidem Fortunatus patriarcha acri- ter dolens interfectionem sui decessoris et parentis, insidias adversus Mauricium et Johannem duces composuit ³⁸, et relicta sede et urbe ad Italiam pe- rexit ³⁹; quem etiam secutus est quidam tribu- nus Obellierius nomine Metamaucensis, Felix tribu- nus, Dimitrius, Marinianus seu Fascarus Gregorii, et nonnulli alii Veneticorum majores (an. 803). Ex quibus solos patriarcha in Franciam ivit. Ceteri vero remanserunt in quadam civitate non procul a Venecia, nomine Tarvisio; ibique non diutius de- gentes, consilio illorum ammoniti qui in Venetia morabantur, Obellierium (46) tribunum ducem ele- gerunt. C

Que Johannes et Mauricius duces comperto, attriti timoratione, lapsi sunt. Alter illorum Franciam, id est Mauricius, alter vero Mantuam adivit, ubi adeo commorati sunt, ut neuter illorum Veneciam redi- ret, sed illic diem clauserunt extremum Christofo- rus etiam Olivolensis episcopus, dum Obelieri ducis adventum non auderet prestolari, cum predictis ducibus fuga lapsus est. Tunc hisdem Obelieri ducis audacter Veneciam intravit; qui cum devote et ho- norifice a populo susceptus esset, suum fratrem, videlicet Beatum nomine, dignitatis fecit sibi socium. Hac etiam tempestate Civitas nova, quæ vocatur Eracliana, a Veneticis destructa est. Deinde predicti duces navalem exercitum ad Dalmaciarum provin- ciam depopulandam destinaverunt. Olivolensis D

namque sedes, quæ proprio pastore vacua videbatur, Johanni diacono electo a plebe fuerat adtributa.

Post aliquod vero tempus Fortunatus patriarcha cum Christoforo episcopo de Francia repedavit. Qui- bus cum fas non esset Veneciam penetrare, in sancti Cipriani ecclesia, plebe scilicet Altinatis episcopii ⁴⁰ quæ scita est apud Mistrinam (47), ospitati et ali- quamdiu commorati sunt. Verum postquam domnus Fortunatus Christofori episcopi sedem a Johanne diacono injuste usurpatam didicit, prorsus doluit, et tractare studiosissime cepit qualiter sibi faveret, ut eum ad propriam sedem restituere posset. Johannes si quidem prædictus diaconus quadam die cum incautus iret, a Fortunato patriarcha captus et diu detentus est. Sed ut excogitaret quid de illo agere deberet, nocte fuga lapsus evasit, et instanter Obe- lierium ducem adivit. Cui cum ea que passus a For- tunato fuerat ordine recitaret, potius ducis animum adversus eundem patriarcham in odium quam antea esset excitavit. Tamen consulente patriarcha, Chri- stoforus sedem suam tandem ⁴⁰ recepit, Johannes vero diaconus reversus est ad propriam domum. Igitur Fortunatus patriarcha cum per aliquanta tem- porum spacia exul a propria sede maneret, Graden- sem disposuit recipere urbem. Et quia valde Ni- cetæ patricii adventum prestolari formidabat, qui tunc missus ab imperatore cum exercitu in partes Dalmaciarum atque Veneciarum veniebat, relicta sede et propria urbe, iterum Franciam petiit (an. 806). Johannes vero diaconus, qui electus fuerat in episcopatu Olivolensi, ordinatus est patriarcha. Obelieri siquidem dux per Nicetam patricium spa- tharii (48) honorem suscepit. Beatus vero, frater ejus, cum predicto Niceta Constantinopolim ivit, se- cumque deferens Veneticorum obsides et Christofo- rum episcopum et Felicem tribunum (an. 807). Quos augustus exilio dampnavit. Gubernavit autem pre- dictus Christoforus Olivolensem ecclesiam annis 12. Quem successit Christoforus presbyter, qui sancti Moysi ecclesiæ estitit plebanus. Eodem quoque tem- pore civitas Eracliana a Veneticis iterum devastata et igne combusta est.

Tunc Beatus dux, qui cum Niceta patricio Con- stantinopolim ivit, in Veneciam reversus, ab impe- ratore honore ypati (49) condecoratus est ⁴¹. Deinde Obelieri et Beatus duces Valentium, tertium

VARIE LECTIONES

³⁶ numerum ope chronici Gradensis supplevi; deest in 1 et ed. ³⁷ suprascripta vox 1. ³⁸ ad supra- scriptum 1. ³⁹ suprascript. 1. ⁴⁰ p. s. A. e. in margine addita 1. ⁴¹ suprascriptum 1. ⁴¹ supra- scripta vox 1.

NOTÆ.

(45) In ecclesia S. Eufemiæ. Chron. Gradense.
(46) Ab Einhardo Wilharenius, Willeri, vocatur.
(47) Mestre.
(48) Spatharii et protospatharii, vel ut alii scribunt spatharii et protospatharii, idem prope erant tunc temporis quod hisce nostris equites, cavalieri. Eo- rum insignia scaramangium (genus vestis), ensis et torques. Videsis in Ceremonial. aulæ Byzantinæ lib. 1, cap. 59. De protospathariis insignis locus est

in exceptis legum in egg. Leonis et Constantini imp. ann. circiter 870 apud Leunclav. in Basilic. p. 99. Ibi vocatos legas μεγαλοπρεπιστάτους, h. e. magnificentissimos. ZAN.

(49) Ypatus, h. e. consul, sed consul honorarius, seu mavis consularis, et ut apud Procop. lib. III De bello Goth. consul nomine tenus υπατος καλούμενος μόνον. Frequens de iis in Græcis auctoribus, post conditam Constantinopolim mentio. Recte tamen monuit Com-

illorum fratrem, in dignitate sui ducatus habere A (50) petiit; qui quinque annorum spacio Veneticorum ducatum gubernaverunt.

Interea fœdus quod Veneticorum populus olim cum Italico rege habebat, illo tempore (an. 810), Pipino agente rege, disruptum est, et hisdem rex ingentem exercitum Langobardorum ad Veneticorum provinciam capiendam promovit. Qui cum magna difficultate portus qui dividunt insularum littora pertransisset, tandem ad quendam locum qui Albiola vocatur pervenit ⁴³, nulla ratione inantea pertendere gressum valuit. Ibiq; duces stipati magna Veneticorum expeditione eundem regem audacter aggressi sunt, et divinitus datum est Veneticis de inimicis triumphum; sicque predictus rex confusus recessit. Igitur anno incarnationis redemptoris nostri... Pipinus rex deposuit hominem (an. 810, B Jun. 24), et Constantinopolitani missi, qui tunc ad eum legationis causa veniebant, mortuo ipso reversi sunt. Johannes siquidem patriarcha, qui per 4 annorum spacia Gradensem sedem vivente pastore usurpavit, sinodali censure depositus est. Licet injuste sedem invaderet, tamen antesanctorum martyrum Hermachoræ et Fortunati, seu Hyllarii et Taciani corpora, nec non et sancti Marci capellam, marmoreis columnis et tabulis honorifice choros componere studuit. In sanctæ vero Dei genitricis Mariæ ecclesia supra altare ciborium peregit. Fortunatus dehinc ad propriam sedem reversus est. Et quia nulla ratione sui operis plenitudinem exarare me posse existimo, partem quam corrumdam relatione expertus sum stilo adnotare studui. Ecclesiarum namque altaria Gradensis urbis, lamminis argenteis condecoravit, et supra altaria martyrum argentea templa composuit. Ecclesiam vero sanctæ Agathe martyris a fundamentis ipse edificare devotissime fecit. Ubi martyrum quadraginta et duo corpora in ejusdem ecclesiæ cripta ⁴⁴ recondidit. Ceterum vero quicquid in thesauris seu in ecclesiarum ornamentis peregit, nemo nominatim exprimere potest.

Hac quidem tempestate nuntius Constantinopolitanus nomine Ebersapius Venetiam adivit, et Veneticorum consilio et virtute hoc peregit, ut ⁴⁵ utriq; duces et dignitatem et patriam amitterent. Unus, id est Obelierius, Constantinopolim, alter vero Jateram

Deinde cum essent anni ab incarnatione Domini ⁴⁶ 8... [813] ⁴⁶ apud Rivoaltensem insulam Venetici ⁴⁷ communi decreto ducatus sedem habere maluerunt, et ad hunc honorem quendam virum Agnellum ⁴⁸ (51) nomine, qui palatii hucusque manentis fuerat fabricator, sublimarunt. Sub dignitate etiam cujus duos tribunos per singulos annos fieri constituerunt. Eodem quidem anno Michahel imperator cum ad expugnandam Bulgarorum gentem aggressus esset, in tantum inimicorum multitudinem perterritus fuit ut, proprio relicto exercitu, fugam Constantinopolim arripuit. Et quia valde sibi ignominiosum hoc fecisse videbatur, non palacium sed monasterium petiit. Tunc Leo qui illius exercitus ductor et signifer erat, pugnam patrare minime timuit, et Deo favente cum triumpho urbem reversus est. Quem imperatorem omnes fieri conlaudaverunt. Postmodum vero Constantinum, suum filium, socium habere in hac dignitate voluit.

Prelibatus siquidem Agnellus dux cum duos haberet natos, unus illorum, id est Justinianus, Constantinopolim destinavit; quem imperator honorifice suspiciens, ipati honorem sibi largivit; alterum vero, id est Johannes, ducem fieri promovit. Dehinc autem non post longum tempus Justinianus imperatores ⁴⁹ ipatus Constantinopoli ad propria repedavit, dolensque fratrem suum in honore fastigiatum, contempsit adire palatium, sed in sancti Severi ecclesia una cum sua conjuge hospitatus est. Pater namque ejus non diu filii molestationem et absentiam passus fuit, quoniam valde illum diligebat. Interdixit honorem Johanni, et expulso ⁵⁰ a patria, apud Jateram civitatem exilio retrusus est. Tunc satisfacere per omnia voluit Justiniano suo filio, non solum ipsum sed etiam Agnellum suum nepotem, ejusdem Justiniani natum, consortem sui fecit ducatus. Unde factum est ut Johannes, qui apud Jateram exulabat, fuga lapsus primum Sclaveniam, deinde ad Italiam ad Bergami civitatem pervenit. Interea pater et frater hoc audientes, miserunt nuncios imperatori Ludovico, efflagitantes ut sibi redderet filium ⁵¹ fuga lapsum. Imperator vero libenter illorum precibus obtemperans, reddidit sibi fugitivum; quem absque

VARIE LECTIONES.

⁴³ *Supple sed, aut lege et tandem ad quendam locum — pervenisset. ZAN.* ⁴⁴ *ita 1. 2.. contra Zanetti assertionem.* ⁴⁵ *suprascripta vox 1.* ⁴⁶ *c. e. a. ab i. D. suprascripta 1.* ⁴⁷ *VIII° VIII° post addita in margine, et recentiore quidem manu; ante numerum in margine rasura cognoscitur. In cod. 2. in marg. adjectum est; octingenti quatuor, eadem manu qua totus liber exaratus est.* ⁴⁸ *suprascripta 1.* ⁴⁹ *ita 1.* ⁵⁰ *ita scribendum erit: imperator apographum Giesbrechti manu correctum; legi conjicio impr.* ⁵¹ *ex supra lin. add. 1.* ⁵¹ *suprascriptum 1.*

NOTÆ.

befsius in notis ad Theophanem, vocem ὄπατος non semper in auctoribus Græcis significare *consulem*, sed quandoque *eximium*, *præcipuum*, *proceres* et hujusmodi. De insignibus horum cæ consulum honoriorum vide Cassiodor. lib. vi Variar. Vide insuper celeberrimum Pagium in Dissert. Hypat., cap. 8, p. 71, unde hæc hausimus. ZAN.

(50) Zara.

(51) Exstat documentum anni 819. Venetorum omnium, ni fallor, vestutissimum, in quo agitur de translatione monachorum Sancti Servuli ad Sanctum Hilarium ab eodem duce peracta. Vid. cl. Cornelium in eccl. Sancti Servuli. ZAN.

mora Constantinopolim una cum uxore destinaverunt. Eo quoque tempore Leo imperator apud Constantinopolim interfectus (an. 820), qui imperij principatum annis gubernaverat septem, et Michahel imperium adeptus est. Agnellus vero predictus dux legationis causa suum nepotem et æquivocum Constantinopolim misit, ibique mortuus fuit. Fortunatus quidem patriarcha cum non sedit in sua vellet degere sede, sed contra Veneticorum voluntatem sepe Franciam repetebat, et quia hoc amodo ducibus displicebat, pepulerunt illum a sede, et in loco ejus ordinarunt Johannem, Sancti Servuli abbatem. Circa hæc tempora apud Olivolensem insulam sancti Petri ecclesia edificari incepta est. Antedictus quidem Fortunatus patriarcha propria sede amissa, secundum quod diximus Franciam cum Grecorum missis repetebat. Ibique aliquamdiu moratus, diem finivit extremum (an. 824). Gubernavit autem Gradensem ecclesiam per viginti et septem annorum spacia. Eo quoque tempore quidam Veneticorum conspirationem adversum duces facere conati sunt: ex quibus duo prope sancti Gregorii ecclesiam suspensi sunt, id est Johannes Tornaricus, et Bonus Bradanisso. Johannes autem monetarius fuga lapsus est ad Lotharium regem; tamen quidquid habuit et domus et fortuna depopulata sunt, Interea Johannes abbas qui electus in Gradensi pontificatu fuerat, sua sponte relicta sede, sancti Yllarii ecclesiam petens, una cum monachorum contubernio quod in sancti Servuli monasterio degebat, monasterium ibi deinceps ordinare decrevit et habere pro futuro.

Venerius deinde Gradensem adeptus est sedem, qui sancti Mauri ecclesie, quæ suburbio scita est, fabricator exstitit.

Anno quidem incarnationis Domini octingentesimo vigesimo secundo, mortuo Agnello duce, qui decem et octo annis Veneticorum ducatum gubernavit, ducatus dignitas in suo filio Justiniano remansit.

Hac etiam tempestate (an. 827). Michahel imperator mittens exercitum ad Siciliam, Veneticorum auxilium petiit, cui Justinianus dux quasdam bellicosas naves transmittere studuit. Sed uterque exercitus minime aliquod triumphum consequi valuit. Eodem quoque tempore Johannes, Agnelli antedicti ducis filius et Justiniani frater, qui exul apud Constantinopolim extitit, ad Venetiam reversus est, et favente sibi Justiniano fratre, dux affectus est. Iterum imperatore efflagitante, exercitum ad Siciliam preparaverunt; qui etiam reversus est absque triumpho.

Mortuo quidem Justiniano duce (an. 823), qui una cum patre gubernavit ducatum annis decem et septem, et post mortem patris unius anni spacio, digni-

tas in suo fratre remansit. Fuerat namque predictus Justinianus maximus ecclesiarum cultor; sancti vero Zachariæ et sancti Hyllarii monasteriorum ipse exstitit devotissimus fabricator. Ultimo vero vitæ suæ anno sanctissimi Marci evangelistæ corpus de Alexandria a Veneticis allatum, recipere promeruit. Qui tanti thesauri munus honorifice suscipiens, in sui palatii angulo peragere fecit cappellam ubi illud reconditum posset reservari, interim ecclesia esset expleta, quam hisdem domus inchoavit, sed preventus morte, Johannes videlicet frater ad finem perduxit.

Circa hæc tempora missus Sclavorum de insula Narrentis (52) ad domnum Johannem ducem veniens ab eo baptizatus est, pacem cum eo instituens, licet minime et perdurasset.

Interea Obelierius dux, qui apud Constantinopolim exilio fuerat dampnatus, Venetiam reciprocavit, et in Vigilia civitate apud Curidum (53) sese retrusit. Quo audito, Johannes dux ad eundem capiendum promovit exercitum. Sed cum diu predictam civitatem obsidione circumvallaret, tandem diviso exercitu Metamaucenses ad predictum Obelierium confugium fecerunt, Exercitus vero qui suo seniori fidem servabant, Metamaucensem insulam expugnantes, prorsus incenderunt. Tunc domnus Johannes dux iterum preparavit exercitum; cum quo ipse veniens Vigiliam civitatem expugnavit, et capto Obeliero decollare eum jussit. Cujus caput ad Metamaucensem insulam delatum, in sabbati sancti die juxta Sancti Martini marginem suspensum est. Eo autem tempore sancti Petri Olivolensis ecclesia, quæ per novem annorum spacia fuerat fabricata consecrationem recepit.

Anno vero nostri redemptoris ab incarnatione..... Istrienses episcopi, qui consecrationis donum a Gradensi patriarcha more solito recipiebant, Aquilegensi metropolitano, Langobardorum regis virtute coacti, sese subdiderunt. Interea quidam Veneticorum, id est Carosus tribunus et Victor nonnullique alii, facta conspatione Johannem ducem a Venetia pepulerunt et Carosus hanc usurpavit dignitatem. Tunc domnus Johannes dux in Franciam ad Carolum (54) regem ivit; qui eum devote suscipiens, honorem et solatium sibi impendere procuravit.

Sequenti vero anno Basilius tribunus et Johannes Marturius et ceteri nobiliorum numero triginta, predicti Johannis ducis fidelitate a patria exientes, in sancti Martini ecclesia quæ apud Mistrinam, loco qui vocatur Strata, scita est, ospitati, et tamdiu commorati sunt, donec Veneticorum multitudo ad illos conveniret, ut Venetiam ad Carosi ducis periculum intrare sine aliquo obstaculo quivissent. Unde fa-

VARIE LECTIONES.

⁵² et h. p. 1. *suprascripta* 1. ⁵³ d. i. s. f. r. *audita in margine* 1. ⁵⁴ p. J. *suprascripta* 1. ⁵⁵ de A. *suprascripta* 1.

NOTÆ.

(52) Norrenta, Nurenta, ad quam insulæ Corcyra nigra, Lesina, aliæ pertinebant.

(53) Curidum (aut fortasse *Curiculum*) est hodie

Cornichia in insula veglia prope ejusdem vocabuli oppidum.

(54) *Ludovicum* scribit Andreas Dandolo.

ctum est quo, quamdam die, dum prelibatus Carosus dux securus in palacio maneret, a predictis hominibus captus, evulsis oculis exilio retrusus est. Sui quoque secutores, id est Deusdedus Grurus, Marinus patricius, Dominicus monatarius et Tritulus Gradensis interfecti sunt. Dehinc neminem ducem constituere maluerunt, sed eo carente ab Ursono Olivolensi episcopo et Basilio et Johanne tribuno unius anni spacio dijudicabantur. Tunc dominus Johannes dux de Frantia in sancti Dimitrii festivitate reversus est; quem Venetici prompte suscipientes ducatum sibi restituere satagerunt. Dominicus quidem Torcellensis episcopus relicto episcopatu monasterium peciit, et in loco ejus Johannes est ordinatus.

Circa hoc tempore Venetici negotii causa dum de Benevento revertebantur, a Narrentanis Sclavis capti, pene omnes interfecti sunt. Isdem vero dominus Johannes dux sanctissimi Marci evangeliste ecclesiam consecrare, et digne beatum corpus in eadem collocare procuravit. Preterea quidam Veneticorum, cognomento Mastallici, diabolica suggestione decepti, eundem Johannem sancti Petri de ecclesia in ejusdem festivitate venientem comprehendentes (an. 836), de tonsa barba cum capillis, clericum apud Gradensem urbem consecrare fecerunt; qui ibi perstitit, interim diem ultimum vixit. Prefuit autem Veneticorum populo septem annorum spacio. Cui successit quidam nobilissimus, Petrus nomine, qui Johannem suum filium consortem in honore habere voluit. Iste namque tercio sui ducatus anno Sclaveniam bellicosis navibus expugnaturam adivit. Sed ubi ad locum qui vocatur Sancti Martini curtis perveniret, pacem cum illorum principe Muisclavo nomine firmavit. Deinde pertransiens ad Narrentanas insulas, cum Drosaico Marianorum judice similiter fedus instituit, licet minime valeret; et sic postmodum ad Veneciam reversus est. Ubi diu commorari eum minime licuit; sed denuo præparavit exercitum adversum Liuditum Sclavum, ubi plus quam centum Venetici interfecti fuerunt, et absque triumpho reversus est. Tunc (an. 840) in mense Madii sexta hora diei sol obscuratus est, et factus est eclipsis. Hac denique tempestate Theodosius patricius Constantinopoli ad Veneciam veniens, spatharii honoris investituram Petro contulit duci, integroque anno ibi commoratus est, ex imperatoris parte eundem ducem efflagitans ut expeditionem Sarracenos ad expugnandos sibi adtribuere non recusaret; quod liben-

ter dux facere non denegavit. Tunc præparare sexaginta bellicosas naves omni sub festinatione studuit, et usque ad Tarantum, ubi Saba Saracenorum princeps cum maximo exercitu manebat, easdem destinavit. Sed a Sarracenorum multitudine pene omnes Venetici capti et interfecti sunt. Idem nempe Sarraceni, videntes quod in christianis victoriam essent consecuti, ad Absarensem civitatem (55) usque pertingere non dubitaverunt, et in feria secunda pasce incendio eam devastantes, ad Anconam civitatem transierunt; quam similiter igne concremantem, multos captivos exinde secum detulerunt. Deinde vastam per mare huc illuc ⁵⁶ navigantes, Adrianensem portum (56), qui vicinus Veneciæ subsistit, applicuere. Ubi cum sortis industria se illic nullam predam capturos pervidissent, reddeundi iter ad propriam arripuerunt ⁵⁷. Postquam vero ad exitum Adriatici culfi (57) pervenerunt, naves Veneticorum quæ de Sicilia seu de aliis partibus revertebantur, omnes ab eisdem comprehense sunt.

In secundo vero anno iterum predicti Sarraceni maximo cum exercitu usque ad Quarnarii culfum (58) pervenerunt. Quos Venetici navali expeditione aggredientes, acriter juxta locum qui Sansagus ⁵⁹ (59) nominatur supra eosdem irruerunt ⁶⁰. Sed demum Venetici dantes terga, victi regressi sunt. Predicti Sarraceni etiam Romam ausi sunt adire (an. 846. Aug.), ecclesiamque sancti Petri deprædare. Verum ad ⁶⁰ sancti Pauli cum pervenissent, a Romanis civibus pene omnes occisi sunt (60).

Circa hæc tempora Sclavi venientes ad Veneticorum loca expugnanda, Caprulensem tantummodo castrum depredaverunt.

Interea Ludovicus Francorum rex Beneventi principatum adivit (an. 848), et capto Abomasale (61) inimico, cum suis Romam regressus est ⁶¹, sicque ab apostolico coronatus et unctus est in regem (an. 850, Apr. 6). Fertur quoque tunc Ragusiensem civitatem maris et venti impetu maxima ex parte cecidisse. Denuo Anchona civitas ⁶² iis diebus depredata est. Venerius quidem Gradensis patriarcha, qui pontificalem cathedram annis rexerat 24 et mensibus octo, mortuus est et Victor patriarcha extitit sibi successor. Illud etiam non pretermittendum, quod antedicti duces ad sua tuenda loca eo tempore duas bellicosas naves tales perficere studuerunt, quales nunquam apud Veneciam antea fuit; quæ græca lingua ⁶³ zalandriæ dicuntur. Iis diebus ⁶⁴ Ursus Olivo-

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ h. i. *suprascripta* 1. ⁵⁷ ar. *suprascriptum* 1. ⁵⁸ g. *suprascriptum* 1. ⁵⁹ vox *suprascripta* 1. ⁶⁰ d. *suprascriptum* 1. ⁶¹ vox *suprascripta* 1. ⁶² *add. in marg.* ⁶³ a lingua *suprascripta* 1. ⁶⁴ is d. *suprascripta* 1.

NOTE.

(55) Ossevo in insula Cherso sinus Flanatici.

(56) In ostio Padi.

(57) Id est *sinus*.

(58) Sinus in quo insulæ Cherso, Lussin, Arbe Pago jacent.

(59) Sansego insula parva ab occidente insulæ Lussin.

(60) Quod et Prudentius in Ann. testatur.

(61) *Amelmassar, Massar*, in Chron. Casinensi, ab Andrea Berg. et Erchemperto vocatur.

lensis ecclesie presul, qui pontificalem sedem annis A gubernavit 32, hominem exivit ⁶⁵. Cui successit Maurus episcopus. Eo vero anno (860) talis glacies apud Veneciam dicitur fuisse (62), qualis antea nec postea visa est.

Mortuo vero Victore patriarcha, qui Gradensem ecclesiam annis gubernaverat sex et mensibus tribus et diebus quattuor. Vitalis hanc adeptus est sedem.

Anno quidem Domini nostri Jesu Christi incarnatione ⁶⁶..... Lodovicus Longobardorum rex una cum conjugē sua ad locum qui Brundulus (63) vocatur veniens, apud sancti Michaelis monasterium ab utroque duce honorifice susceptus est. Ubi cum triduo simul comanerent, ad dilectionis seu pacis vinculum corroborandum Johannes dux suam de sacro baptisate sobolem regem promovit ut susciperet. Quo peracto B rex cum conjugē Italiam, duces vero ad pallaticium ⁶⁷ reversi sunt. Eo tempore Normanorum gentes cum trecentis sexaginta navibus Constantinopolitanam urbem adire ausi sunt. Verum quia nulla ratione inexpugnabilem ledere valebant urbem, suburbanum fortiter patrantes bellum quam plurimos ibi occidere non pepercerunt, et sic predicta gens cum triumpho ad propriam regressa est. Is etiam diebus Caroli, Francorum regis et Lotharii ⁶⁸ filii (64), exitus Lodovico Longobardorum regi denuntiatus est (an. 863); et isdem Francis interpellantibus, illuc ire festinavit, eosque sub suo mansuros regimine adquisivit, duorumque deinceps regnorum imperator effectus est. Tunc vero Mauro Olivolense episcopo mortuo, qui pontificali honorem rexit annos decem, Dominicus episcopus sibi successor extitit.

Interea cum essent anni ab incarnatione nostri Redemptoris..... Johannes dux diem finivit supremum, et ducatus in suo genitore solo remansit; qui uno anno post filii funus dum in sancti Zacharie monasterio diem celebraret festum, a pessimis hominibus, exiente eo, peracto vespero, de ecclesia, insons crudeliter interemptus est. Cujus corpus sanctæ moniales in ejusdem ecclesie atrio sepelire studiose procuraverunt. Gubernavit autem Veneticorum populum..... annorum spacium. Deinde ad eundem dignitatis culmen quemdam virum Ursonem nomine sublimarunt (an. 864). Nomina nempe homicidarum qui hoc facinus proregerunt, hec sunt: D Johannes Gradonicus cum quodam suo nepote, Petrus Stephani Candiani filius, Stephanus de Sabulo, Dominicus Faletri filius, Ursus Grugnarius, duo fratres Salbiani filii, et multi alii, nomina eorum ignoramus ⁶⁹. Sed divina clemencia diu noluit inultum hoc pretermittere scelus. In sancti Sixti festivi-

tate Johannes Gradonicus cum duobus natis, Stephanus de Sabulo, Johannes Labresella occisi sunt. Petrus quidem Candianus, et Petrus Cletensius, Petrus Flabianicus. Dominicus Faletrus per Petrum Equilegensem episcopum et Johannem Gradensem archidiaconem, et Dominicum Massonem Constantinopolim ad exulandum destinati sunt. Ceteri namque, id est Stephanus Candianus cum Johannis Gradonici nepote, seu omnes sceleris predicti conscii, repulsi a patria, exilio apud Franciam damnati, redeundi aditum numquam repperire valuerunt. Tamen unus illorum qui apud Veneciam remansit, id est Ursus Grugnarius, a demonio conquisatus expiravit. Prelibatus quidem Ursus dux adversus Dommagoum, Sclavorum principem, cum navali expeditione properavit. Sed cernente eo Veneticorum multitudinem, prohibuit pugnam, pacem requisivit. Deinde acceptis obsidibus dux ad Venetiam repedavit. Eodem videlicet tempore Deusdedus Torcellensis episcopus a duobus suis servitoribus apud Altinum interfectus, diem finivit ultimum. Quod audiente dux, unum ex illis juxta flumen quod Silis vocatur, alterum vero in Torcellensi lacuna suspendere permisit. Prefuit autem Altinati ecclesie antedictus episcopus annis..... Ecclesia namque sancte Dei Genetricis et Virginis Mariæ, quæ vetustate pene consumpta manebat, a Marini patricii filiiis consolidata est. Hac denique tempestate Michael imperator interfectus est (an. 867). Basilius vero ⁷⁰ cum suo filio Constantino imperatores effecti ⁷¹ sunt.

C Is diebus Ursoni Veneticorum duci nunciatum est quod exercitus Sarracenorum juxta Tarantum maneret. Tunc navibus bellicosis eosdem dimicatuos adivit. Cumque diu inter sese ⁷² decertantes, Sarraceni superati cecidissent, Venetici victores reversi sunt. Interea Baris civitas domni Ludovici regis Francorum et Longobardorum ab exercitu capta est (an. 871, Febr. 2); quam videlicet civitatem, Bandone ejusdem civitatis gastaldio agente, Sarracenorum gens per annos circiter 30 tenuerunt. Trigesimo primo anno, divina favente gratia, reddita est illis impietas quam Christianis civibus olim intulerant. Capta est autem quarto Nonas Februarias, qua die sancte Dei Genetricis Virginis Mariæ purificatio celebratur. Sequenti vero anno (872) mense D Madii item Sarraceni Creta insula egredientes, quasdam Dalmaciarum urbes depopulati sunt, pariterque etiam Braciensem ejusdem provincie ⁷³ urbem invaserunt. Quod cum domno Urso duci denunciatum foret, parvam naviculam cum 14 hominibus ad Istriam usque destinare sub festinatione studuit, quatenus Sarraceni ne forte Veneciam petere vellent

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ in marg. recentiori manu adjecta: Obiit a VIII° Luj^o ⁶⁶ A, q. d. n. I. Ch. ab. i. post inscripta sunt in lacunam, ut pallidius atramentum demonstrat. ⁶⁷ i e. palatium ⁶⁸ ejus supra scribitur, perperam. ⁶⁹ n. c. i. suprascripta 1. ⁷⁰ vox suprascripta 1. ⁷¹ ita 3; interfecti ed. et codd. (?). ⁷² se alterum suprascriptum 1. ⁷³ e. p. suprascripta 1.

NOTÆ.

(62) V. Rudolphi Annales, a. 860.
(63) Brondolo.

(64) Provincie regis.

vel qualis eorum fortitudo subsisteret explorare deberent. Qui cum Gradensi de civitate Istriam petituri exissent, predones ⁷⁴ Sclavi, qui in portu Silvodis reclusi latitabant, supra eandem naviculam velociter irruerunt. Ubi cum uterque pars fortiter dimicaret multique Sclavorum percussi deficerent, novissime vero capta Veneticorum ab eisdem Sclavis navicula, omnes Venetici qui intus erant occisi sunt. Predicti autem Sarraceni, urbibus quas diximus devastatis, cum inestimabili preda ad propriam sunt reversi. Eodem vero tempore dum Lodovicus imperator adhuc apud Beneventum commoraretur exercitusque ejus Taranti civitatem obsideret, quam Sarraceni captam detinebant, Adelchisi Longobardorum princeps imperatorem extinguere mollitus est (*an.* 871, *Aug.* 25). Sed cum facile hoc nefas perficere non valeret, sacramento eum constrinxit quod ultra in regione eadem nec ipse nisi rogatus veniret, nec exercitum mitteret. Deinde ad Beneventum cum rediret, Sarracenos qui apud Terracinam Campaniæ manebant aggressus (*Sept.*) fortiter debellavit, undecimque milia ex eis occidit, et sic ad Italiam reversus est.

Hac denique tempestate mortuo Vitale patriarcha qui Gradensem ecclesiam annis rexerat... ⁷⁵ (65), domnus Petrus diaconus in loco ejus electus est, vir sanctitate precipuus, grammaticæ artis peritus. Hic dum tanti honoris se indignum judicaret, priusquam eligeretur, ad Italiam confugit; sed tandem precibus reductus, invitus ad pontificale culmen ascendit. Lodovicus pius imperator tunc Veronæ (66) obiit (*an.* 875, *Aug.* 12). Apud Torcellum quidem mortuo Senatore episcopo, qui Altinatis ecclesiam annis gubernavit, subrogatus est in ea sede ⁷⁶ Dominicus abbas Altinatis monasterii, qui olim fuerat monachus sancti Illarii, et inde egressus, pro imposito crimine veretro sibi absiso, apud Spoletum postmodum aliquamdiu moratus est. Quem dum contra ducis decretum Petrus egregius patriarcha sub anathematis vinculo coarctaret, ejusdem ⁷⁷ ducis amissa gratia egressus, Istriensem petiit provinciam.

Circa hec tempora Sarraceni advenientes, Gradensem urbem capere conati sunt. Sed civibus fortiter decertantibus, Sarracenorum impietas non prevaluit. Tamen cum duobus predictam urbem diebus obsedissent, denunciatum est domno Urso duci; qui instanter Johannem filium suum adversus eosdem cum navali exercitu misit. Quod dum Sarraceni sorte investigarent, protinus recedentes ab urbe, Cumaclensem (67) villam depopulati sunt.

A Domnus vero Petrus patriarcha, relicta Gradensi urbe, Rivoaltum adveniens, apud sancti Juliani sui ⁷⁸ patrimonii ecclesiam ospitatus, ibi per integrum annum commoratus ⁷⁹ est. Tamen perfectam cum duce pacem propter Torcellensem ellectum minime habebat. Tandem patriarcha duci resistere non valens, occulte de Venecia exivit, Romamque adire disposuit; quem domnus papa Johannes devote suscipiens, integro anno secum morari coegit. Eo tempore domnus Ursus dux Johannem filium suum in dignitate sibi consortem fecit. Tunc Sclavorum pessime gentes et Dalmacianorum Ystriensem provinciam depredare ceperunt. Quattuor videlicet urbes ibidem devastaverunt, id est Umacus, Civitas nova, Sipiases, atque Ruinius (68). Deinde nuntiatum est domno Urso duci quod Gradensem ad urbem vellent transire; cum triginta navibus ad predictam civitatem venit. Inde pertransiens Istriam, audacter super eosdem Sclavos inruens, in tantum eosdem cede prostravit, ut nemo illorum evadens patriam valuit reverti. Quoniam hisdem princeps celitus victoriam consecutus, Sclavos quos in hoc certamine ceperat liberos dimisit, ecclesiarumque res quæ sublatae in prelibata provincia fuerant restituit, sicque triumphali cum gloria palatium reddiit. Et propter hoc fedus quod inter Sclavos et Veneticos olim fuerat, disruptum est. Eo tempore Saudan Sarracenorum princeps, qui in Varensi ⁸⁰ urbe (69) jam dudum captus usque ad tempus istud carcere trusus manebat, ab Aldegisi Longobardorum duce dimissus (*an.* 876), iterum post aliquantum tempus Tarantum reddiit, multaque postea Christianis mala induxit. Dehinc mortuo Domogoi, Sclavorum pessimo duce, domnus Ursus dux et Johannes suus filius cum Sclavis pacem et concordiam iniit. Tamen adversus Narrentanos cum quibus jurgium habebat, exercitum misit.

C Hac tempestate Dominicus Olivolensis episcopus mortuus est, qui Olivolensem sedem annis gubernavit.....; domnus Johannes archidiaconus, Marini patricii filius, in loco ejus ordinatus est. Petrus siquidem patriarcha, qui Romæ fuerat, una cum Johanne papa Ravennam adveniens, ibique septuaginta episcoporum sinodo congregata, duos episcopos Venetiæ, id est Petrum Equilensem et Leonem Caprulensem, et eos qui erant in eadem provincia electos ad eundem concilium convocavit, ut contentionis causam inter Ursonem ducem et patriarcham diligentissime determinaret. Sed dum episcopi cum electis tarde et expleta jam sinodo Ravennam venissent, communionem a papa privati, duce tamen inter-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁴ vox superscripta 1. ⁷⁵ manus recentior supplevit in codice 3. ⁷⁶ c. s. superscripta 1. ⁷⁷ c. d. a. g. superscripta 1. ⁷⁸ s. p. superscripta 1. ⁷⁹ c. e. superscripta 1. ⁸⁰ ita 1. 2. 3.

NOTÆ.

(65) Annis 19, mense 1, diebus 6. Chron. Gradense.

(66) Immo in finibus Brescianis, teste Andrea presbytero. SS. III. 237.

(67) Comachio.

(68) Umago, Cittanuova, Cervere, Rovigno.

(69) Bari.

pellante soluti sunt. Circa hæc tempora Carolus Francorum rex, quem dudum Johannes papa regem Italiæ unxerat (*an.* 877, *Sept.*), Papiam adveniens, regnum invasit; ad quem papa profectus, digno honore susceptus est. Petrus vero patriarcha Boloniam veniens, aliquamdiu ibi commoratus, rursus Parmam adiit, ac deinde domni papæ amore Papiam petiit. His diebus Carlemannus Baiovarorum rex, magno cum exercitu ingressus Italiam, Carolum effugavit. Qui videlicet Carolus Franciam cum petere vellet, infirmitate detentus, in via mortuus est (*Oct.* 6). Domnus quidem papa Romam reversus est, Petrum vero Patriarcham Papiæ reliquit. Qui ibi aliquantibus diebus manens, dehinc Tarvisium veniens, a Landonio ipsius civitatis episcopo dignissima veneratione susceptus est. Ubi cum, legatis inter ipsum et predictum ducem euntibus, tandem pax pristina consolidata esset, isdem egregius pontifex Veneciam repedavit, et duce interpellante aliquantibus diebus in palacio mansit; ea vero ratione, ut Dominicus presbyter, Torcellensis ecclesiæ electus, pro quo inter eos discordia fuerat, diebus Petri patriarchæ episcopali consecratione careret, in episcopii tamen domo manens fruendi rebus ipsius ecclesiæ licenciam haberet. Qui post paucos dies cum gratiam apud conductum pontificem repperiret, eum in Torcellensi ecclesia ad convivium invitavit. Deinde ad Gradensem urbem patriarcha reversus, tres electos episcopos consecravit, id est Johannem Olivolensem, et Leonem Metamaucensem, et Johannem Civitatis nove Petrus vero patriarcha post paucum tempus ad ⁸¹ Rivoaltum adveniens, in sancti Juliani basilica ospitatus est; qui non diu corporis sospitatem gerens, molestia preventus in eadem ecclesia, sancta ejus anima migravit ad gloriam. Gubernavit autem Gradensem ecclesiam annis quattuor et mensibus sex. Fuit autem statura decens et aspectu pulcher, non plus ætatis quam quadraginta annorum extitit. Cujus corpus maximo cum honore Venetici ad ⁸² Gradensem urbem deportantes, ante sanctæ Euphemie ecclesiam in atrio sepelierunt.

Post hunc vero ad Gradensem gubernandam ecclesiam Victor, presbyter sancti Sylvestri basilice, successit. His diebus Sedesclavus, Tibimiri ex progenie, imperiali fultus præsidio Constantinopolim veniens, Scavorum ⁸³ ducatum arripuit, filiosque Domogoi exilio trusit. Eo videlicet tempore domnus Ursus dux ab imperialibus internunciis protospatharius effectus, amplissimis ditatus est, suamque filiam nomine Feliciam Rodoaldo, Johannis ducis Boloniæ filio, in conjugium tradidit, Johanna siquidem abbatissa, domni Ursi ducis filia, sancti Zachariæ monasterium jam pæne consumptum vetustate a fundamentis recreare studuit. Tunc Victor electus patriarcha 8 Kal. Febr. consecratus est (*Jan.* 25); qui etiam Dominicum Torcellensem

A electum contra voluntatem consecravit, quoniam in suæ electionis die sacramento a principe constrictus est, ut qualem ipse illi electum dirigeret, talem ille consecraret. Dixit tamen sibi patriarcha: *Ve tibi, quia temere ad hunc accedis honorem! An nescis ubi dicitur: Si quis semet ipsum absciderit, dejiciatur a clero? Et ut coacte me hoc facere credas, in die judicii pro hoc honore, nisi peniteas, rationem reddas, quia tibi ipsi verendam amputare minime percipisti.*

Circa hæc tempora mensis Madii die 22 sanguis de nubibus pluit. Tunc Johannes Olivolensis ecclesiæ presul obiit, qui predictam ecclesiam annis gubernaverat. . . . quem Laurentius presbyter ad hanc sedem regendam secutus est. His diebus quidam Sclavus nomine Brenamir, interfecto Sedescavo ipsius ducatum usurpavit. Domnus quidem Ursus dux efflagitante Basilio imperatore eo tempore 12 campanas Constantinopolim misit, quas imperator in ecclesia no iter ab eo constructa posuit, et ex tempore illo Greci campanas habere ceperunt.

Mortuo vero hac tempestate (*an.* 88) domno Urso duce, dignitas in Johanne suo filio remansit. Fuit autem predictus Ursus multæ sapientiæ et pietatis vir amatorque pacis. Ipse apud Civitatem novam Eraclianam palacium construere fecit. Temporibus cujus in Rivoalto etiam paludes cultandi homines licenciam habuerunt et domos edificandi contra orientem. Insula namque que Borsumdurum vocatur, consulente illo composita fuerat. Gubernavit autem predictum honorem annis 17, et mortuus est ac sepultus in sancti Zachariæ monasterio. Johannes vero dux Cumaclensem comitatum ex Romani pontificis largitate acquirere cupiens, Badovarium suum fratrem Romam direxit: qui dum Ravennam adiret, Marinus Cumaclensium comes super eum viros armatos misit, et ibi vulneratus in cruce captus est. Tunc predictus comes, ne hanc injuriam requireret, sacramento eum constrinxit atque dimisit. Sed reversus ad ⁸⁴ Veneciam, statim vitam finivit. Propter quam causam domnus Johannes dux navali exercitu Cumaclensem castrum properans, ejusdemque populum atquisivit, et ordinatis ibi secundum suum velle iudiciis, ad palacium rediit, et morte fratris ulciscenda Ravennates depredari jussit. Circa hæc tempora mense Julio stella de oriente in modum facule visa est pertransisse, que totum pene mundum illuminavit. Post cujus transitum visum est hominibus in cælum audisse in modum sonitum portarum cum aperiantur et clauduntur, et propterea dicebant quod celum apertum esset et clausum. Tunc Victor patriarcha ex hac luce migravit, qui Gradensem gubernaverat ecclesiam annis 18, sepultusque est in atrio sanctæ Euphemie. Quem successit Georgius, frater ipsius, qui

VARLÆ LECTIONES.

⁸¹ ad *suprascriptum* 1. ⁸² ad *suprascriptum* 1. ⁸³ *lege* Sclavorum, ⁸⁴ ad *suprascriptum* 1.

non plus quam anno uno et mensibus 6 et diebus 24 vixit. Hunc Vitalis junior ad regendam successit ecclesiam. Domnus siquidem Johannes dux, corporis infirmitate detentus, Petrum minimum suum fratrem, populo adclamente, successorem sibi elegit. Quem postea cum convalesceret, habere eum consortem voluit. Ipse vero ⁸⁵ infirmitate correptus, non diu cum fratre manens expiravit, sepultusque fuit juxta predictum Badovarium fratrem suum, qui non plus annorum quam 25 fuerat. Domnus vero Johannes dux sanctorum Cornelii et Cipriani ecclesiam a fundamentis in loco qui Vinca contra nominatur edificare fecit. Tunc imperator Basilius migravit ab hac luce (an. 886).

Prelibatus Johannes dux alterum germanum suum Ursum nomine, sibi consortem fecit. Siquidem domnus Ursus dux dum quattuor haberet filios, id est Johannem, Badovarium, Ursum et Petrum, omnes ducatus dignitate præter Badovarium claruerunt. Eodem vero tempore aquæ diluvii in finibus Venetiarum fuerant, in tantum ut omnes ecclesias sive domos penetrarent. Deinde cum domnus Johannes dux adhuc infirmitate detentus, frater ejus ducatum rennueret, Venetici ducem sibi constituerunt Petrum videlicet, cognomento Candianum, infra domum ipsius 17 die mensis Aprilis (887). Quem domnus Johannes dux clementer ad palatium convocans, spatam (70) fustemque ac sellam ei contradidit, eumque sibi successorem constituens ad domum suam reversus est.

Suscepto itaque ducatu Petrus dux cum domno Johanne duce ejusque germano satis honorifice egit; et contra Narrentanos Scavos confestim exercitum misit. Qui eum sine effectu reversus esset, tunc per semet ipsum cum 12 navibus mense Augusto in mare hostiliter est egressus, et ad montem Scavorum perveniens, in loco qui vocatur Mucules exivit, licet cum paucis. Sed Sclavos sibi resistentes, primum in fugam vertit, multosque ex illis occidens, quinque naves illorum que ibi erant, securibus fregit. Sed demum irruentibus Scavis, ibidem interfectus est cum aliis septem mense Septembris die octavo decimo, ceteri vero incolomes reversi sunt. Tenuit autem ducatum idem Petrus dux menses 5. Fuit autem vir bellicosus et audax, sapiens et amodum largus; ecclesiam vero in tantum frequentans, ut nullo tempore divino careret officio. Cujus corpus Andreas tribunus latenter a Sclavis sublatum Gradensem urbem misit, ibique sepultus est in atrio ecclesiæ. Fuit autem statura mediocris, annorum quadraginta quinque. Tunc domnus Johannes dux.

quamvis adhuc infirmis, deprecante populo ad palatium rediit.

(An. 888.) Sed diucius stare nolens, licentiam populo dedit ut constitueret sibi ducem quem vellet. Tunc omnes pariter elegerunt sibi Petrum nobilem virum, filium Dominici tribuni; qui videlicet Petrus natus fuerat de Agnella neptia Petri superioris ducis, quem ad monasterium diximus interfectum. Mortuo itaque ipso tempore Vitale patriarcha, qui ecclesiam Gradensem gubernaverat annis 3 et mensibus 3 diebusque 14, successit sibi Dominicus patriarcha. Domnus vero Johannes dux rursus ad domum propriam rediit, ibique usque ad vitæ finem mansit.

Interea (an. 899) Ungrorum pagana et crudelissima gens Italiam veniens, incendiis et rapinis cuncta devastans, maximamque multitudinem hominum interficiens, nonnullos etiam captivos reservavit. Contra quos Berengarius rex direxit exercitum 15 milia hominum. Sed pauci ex eis reversi sunt. Ungri vero pertranseuntes Tarvisium, Palavium, Brixiam, ceterosque fines, Papiam et Mediolanum venerunt et usque ad montem Job (71) depopulantes cuncta. Sed ad Venecias introgressi cum æquis adque pelliciis ⁸⁶ navibus (72), primo Civitatem novam, fugiente populo, igne concremaverunt. Deinde Equilum, Finem, Cloiam, Caputargelem incenderunt, litora que mari depopulaverunt. Verum etiam temptantes Rivoaltum et Melamaucum ingredi per loca que Albiola vocantur in die passionis sanctorum apostolorum Petri et Pauli, tunc domnus Petrus dux navali exercitu, Dei protectus auxilio, predictos Ungros in fugam vertit. Fuit namque hæc persecutio in Italia et Venetia anno uno. Rex igitur Berengarius, datis obsidibus ac donis, predictos Ungros de Italia recedere fecit cum omni preda quam ceperant. Hac scilicet tempestate Dominicus patriarcha migravit a sæculo, ecclesiam Gradensem rexerat annis 7 et mensibus 11. Cujus Laurencius successor extitit. Circa hæc vero tempora domnus Petrus dux una cum suis civitatem aput Rivoaltum edificare cepit (73) anno sui ducatus 9, sicque Leo imperator protospatharii honorem sibi injunxit. Predictæ vero civitatis murus a capite rivuli de castello usque ad ecclesiam sanctæ Mariæ que de Jubianico dicitur extendebatur. Maximaque catena ferrea inibi composita erat, quæ uno capite in fine predicti muri, alio vero in sancti Gregorii ecclesiæ margine, quæ trans ripam posita est, coherebat, ob hoc videlicet, ne ulla navis penetrandi facultatem nisi dissoluta catena haberet. Vixit

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ vero *suprascriptum* 1. ⁸⁶ *ita* 1; *bellicis ed.*

NOTÆ.

(70) In antiquis nostratibus nummis argenteis, vulgo grossi, seu matapanes dux dextera vexillum, sinistra fustem gerit, seu sceptrum ZAN.

(71) Jovis, S. Bernhard.

(72) Navibus ex pellibus confectis.

(73) Primordium urbis Venetiarum. ZAN.

autem jam dictus Petrus ⁸⁷ dux in ducatu annis 23, A et mortuus est (*an.* 912), sepultusque in sancti Zachariæ monasterio, de cujus funere non modice Venetici condoluerunt, quoniam plenus omni bonitate honorifice rexit ducatum. Quem successit ad hanc regendam dignitatem dominus Ursus cognomento Particiacus, qui mox ut dux effectus est, suum filium Petrum nomine Constantinopolim ad Leonem imperatorem destinavit. Quem imperator cum honore suscipiens, protospatharium ⁸⁸ fecit, ditatumque maximis donis ad propria redire permisit. Qui dum Chroatorum fines rediens transire vellet, a Michahela Sclavorum duce fraude deceptus omnibusque bonis privatus, atque Vulgarico regi, Simeoni nomine, exilii pena transmissus est. Quem pater perditum acriter dolens, minime acquirere ^B quivit, interim per suum internuncium, Dominicum videlicet Metamaucensem archidiaconem, qui postea episcopus effectus est, suis donis redimeret.

His autem diebus defuncto Leone imperatore (*an.* 912), Constantinus ejus filius imperium adeptus est. Ipso etiam tempore Laurentius patriarcha hominem exivit, qui Gradensem ecclesiam rexerat annis 12, mensibus 9, diebus 24, tumultusque est in sanctæ Eufemiæ atrio. Quem Marinus patriarcha successit. Prelibatus itaque Ursus dux, dum ducatum annis generet 20, jam senex effectus terrena penitus parvipendens cœnobitalemque habitum in sancti Felicis monasterio devote suscipiens, ibi vitam finivit. Fuerat namque ingenio preclarus, sanctitate predictus, justitiæ amator, elemosina dapsilis, omnibusque bonis fultus. Post cujus discessum quidam nobilissimus Petrus cognomento Candianus ducatum suscipiens, nihilo minus sui decessoris exemplo subditum sibi populum tractare conatus est. Ubi dum Cumacensis insulæ homines quosdam Veneticos temere comprehendissent, ipse vero tanti dedecoris injuriam non ferens, misso illuc exercitu ipsorum castrum igne combussit, quosdamque illorum interficiens, reliquos utriusque sexus ad Veneciam duxit, ibique tamdiu ipsos detinuit, donec sese suæ dicioni sacramentorum fide subderent et ut proprii sibi deinceps in omnibus obtemperarent. His namque diebus quidam Olivolensis episcopus Dominicus ^D nomine defunctus est, quem successit Petrus, Petri tribuni filius. Antedictus vero Petrus Candianus dux suum dilectum equivocum filium Constantinopolim ad Constantinum et Romano imperatores transmi-

sit, a quibus protospatharius effectus, cum maximis donis ad Veneciam rediit. Qui vero prelibatus dux post adventum filii non plus quam quinque annorum spacia vivens, ab hac luce subtractus est. Quem successit ⁸⁹ Petrus Ursonis ⁹⁰ ducis filius, is qui apud Vulgaricum regem fuerat exulatus. Sane non absurdum videtur interponere, quomodo predictus Romano imperiale fastigium usurpavit. Leo scilicet imperator quem supra memoravimus, dum solito more navalem exercitum in Sarracenos mitteret, eundem Romano, qui tunc delongarii officio fungebatur, primum eductorem ipsius exercitus constituit. Interea mortuo Leone imperatore, Constantinus ejus filius omnium electione imperium est adeptus. Qui statim ad Romano suos delegavit nuntios, mandans ut una cum exercitu Constantinopolim remearet; quibus respondisse fertur se nulla ratione Constantinopolim redditurum, neque suæ dicioni obtemperaturum, nisi eum in palacio majorem consiliarium et quasi patrem coleret: sin vero aliter, procul dubio sese totis nisibus suo imperio repugnaturum promisit. Mox namque verba operibus adimplens, civitatem quæ Avitus (74) dicitur adiit, ibique ne aliquis alimoniam Constantinopolim deferret penitus interdixit. Unde factum est, ut cives inedia pene consumpti, imperiali consilio eundem in palacio ut exposcerat receperunt (*an.* 919). Qui instanter suam filiam Constantino imperatori in conjugio tradidit. Tum (75) sibi tribusque suis filiis, id est Christoforo, Stefano et Constantino, imperialem coronam imposuit, sicque in uno palacio quinque simul imperatores manebant. Nam Christoforus, major Romano filius, non diu vivens, imperium cum vita perdidit (*an.* 920). His diebus mortuo Petro duce Badavario, qui rexerat ducatum annis 3, successit Petrus ⁹¹ Candianus, antedicti Petri ducis filius. Predicti namque quattuor imperatores inter se animos repugnantes, dum Stefanus et Constantinus fratres suum cognatum Constantinum occidere molirentur, interdicens Romano patrem violenter monachum effectum, apud insulas quæ Paonariæ (76) nuncupantur exilio damnaverunt. Hoc denique paterno scelere patrato, iterum qualiter predictum Constantinum perdere conati sunt intimabo. Antiqua etenim consuetudo in Constantinopolitano palacio fuisse fertur, quo quisque imperator milites illic haberet qui palatinas excubias sorte peragerent, quos Eolica lingua littorias (77) nominat. Cumque tres simul illo tempore im-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ vox suprascripta 1. ⁸⁸ Illum additum est, sed signis suppositis indicatur non esse legendum. ⁸⁹ suprascr. manu recentiori XIII XXXVII ⁹⁰ suprascriptum manu recentiori Baduario ⁹¹ suprascr. manu recentiori VIII XL.

NOTÆ

(74) Abydos.

(75) Hiscum confer Liudprandi narrationem, Antapod. v. 21 sqq., quam noster ignoravit.

(76) Principum insulæ hodie; Romanum imperatorem in insulam Proten relegatum, Zonaras lib. XVI scribit.

(77) Fortasse a Latina voce *lictor*, Græco more iis sæculis inflexa, veluti *καμπιδόκτωρας*, *campiductores*; *καυτάτωρας*, *cantatores*, aliæque id genus hybridæ voces, quæ etsi Latinæ, Græcis tamen litteris Græcæque inflexione descriptæ, a Græcis sequioris ævi passim usurpabantur. In codice tamen repo-

perium gubernarent, unusquisque illorum in palacio hujus conditionis proprios milites habebat. Quibus omnibus quidam eunuchus Gallus nomine preerat, cum quo quadam die duo fratres, id est Stefanus et Constantinus, clam tali ordine consiliati sunt, videlicet dum simul solito ⁹² ad mensam convenirent et duris sermonibus cognatum Constantinum exasperarent, mox ut condictum indicium magister ab illis sentiret, propriis militibus aditum exeundi panderet, qui eundem Constantinum vel exstinguerent vel de palacio turpiter eliminarent, Constantini vero militibus, ne sibi favere possent, aditum interdiceret. Quod predictus Gallus libenter adimplere promisit. Sed Dei ⁹³ providencia qui illum, scilicet Constantinum, imperare disposuerat, hanc malignam conspiracionem noluit sibi latere. Isdem vero Gallus, divina inspiratione, mox creditum sibi consilium Constantino proderet studuit, sponditque ut illis innuentibus, Constantini militibus quos claudere promiserat aperiret, illorumque milites quibus aperire sponderat clauderet. Quod factum est. Cumque in crastinum ad mensam convenirent et predicti fratres injurias cognato imponerent, certus Constantinus fide Galli, illatis sibi injuriis constanter vicem reddere cepit. Tunc illi innuentes inquirunt: *Numquidnam, Galle, possumus habere aliquos, qui in isto arrogante nostras queant vindicare injurias?* At ille: *Potestis, inquit, et rapido cursu Constantini milites ad sui senioris auxilium promovit. Qui venientes, statim utrumque fratrem comprehenderunt, ac Constantini jussu clerici facti ad patrem monachum, quem ipsi exiliaverant, detulerunt. Quos cum patre ⁹⁴ venientes cerneret, insultans ait: *Et unde in hac mea exilii solitudine tam devoti et pulchri clerici delati sunt? Sed qui patrem exiliare non puduistis ⁹⁵, exilii penam simul non sustinebitis, ut, quem contempsistis habere consortem in honore, non habeatis consolatorem in dolore.* Mox vero per nuncios Constantinum suum generum taliter affatus est: *Noli, queso, mecum filios in uno exilio esse permittere, quia quos unum palacium capere nequivit, neque unum exilium capiat.* Tunc Constantinus imperator alterum illorum, id est Stefanum, ad insulam que Preconisum (78) nuncupatur, alterum vero, id est Constantinum, ad Sumatrapa (79) insulam exiliari jussit; qui videlicet Constantinus aput eandem insulam post parvum tempus a quodam imperatoris milite capite est truncatus ⁹⁶.*

Imperatorum Grecorum ratio coegit nos a nostre istorie serie aliquid discedere. Nunc necesse est

A illam ordine repetere. Igitur Petrus Candianus dux, quem prediximus, sexto sui ducatus anno, triginta et tres naves quas Venetici gumbarias nominant contra Narrentanos Sclavos misit, quibus Ursus Radvarius et Petrus Rosolus prefuerunt. Qui absque effectu reversi sunt. Iterum namque totidem contra eos mittere studuit. Quæ federe firmato ad propria redierunt. Eo videlicet tempore mortuo Petro Olivolensi episcopo, qui episcopatum rexit annis.... Ursus sibi successit. Antedictus quidem Petrus dux tres habuit filios, quorum unum nomine Petrum, populo suggerente, consortem sibi elegit (an. 959). Qui paterna monita flocti ⁹⁷ pendens, adversus eum insurgere temptavit, adeo ut quadam die utrarumque parcium milites ad pugnam peragendam in Rivoalto foro convenirent. Sed dum infirmo et vetulo patri major pars populi obtemperaret filiumque perdere vellet, tandem pater misericordia motus, ne illum occideret ⁹⁸, rogare cepit. Tamen volens populo satis facere, extra patriam illum exire jussit. Deinde omnes tam episcopi quam cuncto clero cum omni populo, facta conspiracione juraverunt, quo nunquam nec in vita nec post hobitum patris eum ducem haberent. Is autem Petrus, qui patria pulsus fuerat, comitante illo Georgio diacono et Gregorio quodam presbitero una cum 12 propriis servis ad Hwidonem marchionem, Berengarii regis filium, pervenit. Qui eum devote suscipiens, patri Berengario regi presentavit. A quo similiter cum honore susceptus, ut secum ad Spolentensem seu Camerini marchiam debellandam properaret, invitatus est. Qui rediens, accepta a rege licentia de Veneticis vendicandi, Ravennam adiit. Ubi cujusdam relatione dedit, septem Veneticorum naves in portu qui vocatur Primarius (80) fore, quæ negotiis honorate. Fanensem urbem proficisci disposuerant. Tum sex Ravennatum navibus adeptis, contra easdem hostiliter irruens, eas absque obstaculo comprehendit. Sicque Ravennam reversus est. Interea mortuus est Petrus dux pater ipsius, qui decem et septem annis rexerat ducatum. Post filii quidem ejectionem non plus quam duobus mensibus et 14 diebus vixisse fertur. Anno igitur Incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo quinquagesimo nono, omnis Veneticorum multitudo una cum episcopis et abbatibus convenere, et sacramenta oblivionis tradentes, cum trecentis pene navibus preparatis Ravennam, ut supradictum Petrum in ducatus honorem restituerent, properarunt. Quem suscipientes, cum tali apparatu ad palatium duxerunt, sacramentorumque fide principem iterum

VARIE LECTIONES.

⁹² to superscriptum. ⁹³ vox superscripta 1. ⁹⁴ sic in codd. Urb. et Vatic., sed emendatum est in pater in eod. Urb. manu recentiore. ⁹⁵ ita scribo; duistis 1. 2. in hoc emendatum corr. in timuistis ⁹⁶ hinc littera paullo minor et æqualior, sed ejusdem manus, ⁹⁷ ita infra; flo.. pendens 1. flocipendens 2. ⁹⁸ 1 post add. 1.

NOTÆ.

nendum lictoras pro littoras, quos interpretor somatophylaces, custodes corporis. ZAN.

(78) Proconnesus.

(79) Samothrace.

(80) Porto di Primaro, in estio meridionali Padi.

recrearunt. Qui non post multam tempus nacta A occasione, maritale thorum Johanniæ uxori suæ interdicens in sancti Zachariæ cœnobio monachicam vestem vi eam recipere coegit. Filium siquidem quem ex ea habuit, Vitalem nomine, clericum devovens. Gradensem patriarcham postmodum fieri promovit. Deinde Hugonis marchionis sororem (81) Hwalderada nomine in conjugio excepit, a qua servorum ancillarumque copiis prædiisque maximis dotalicij jure acceptis, exteros milites de Italico regno, cum quibus defendere et possidere predicta prædia possed, acquirere studuit. Nempe tante audaciæ fuisse fertur, quo et subditos virtutis rigore plus solito premeret, extraneosque sibi obstantes ulciscendo devinceret Ferrariensis quippe castelli populum potentissime debellavit. Opiterginum B quidem castrum igne concrematum devastari jussit. Nonnullaque alia se objurgantibus aspera intulit. Verum quia omnia gesta ab illo explicare minime possum, ejus exitum exarando demonstrare curemus. Octavo decimo quidem sui honoris anno (977), una cum filio parvulo quem de predicta Hwalderada habuit, tali ordine interfectus est. Dum illo (82) longo tempore Venetici ob austeritatem sui exosum haberent facultatemque perdendi seditate machinarent, quadam die facta conspiratione in illum insurgere adorsi sunt. Palatium tamen, qui bellicosus, licet paucis, militibus illum stipatum noverant, nulla ratione ausi sunt penetrare. Tandem nequam consilium invenientes, propinquas domos, quæ econtra C palatium citra rivolum consistebant, igne mixto picino fomento accendere studuerunt, quatinus flamarum flexibilia culmina vicinum palatium attingere et concremare possent. Unde factum est, quod non modo palatium, verum etiam sancti Marci sanctique Theodori, nec non sanctæ Mariæ de Jubianico ecclesiæ et plus quam trecente mansiones eo die urerentur. Is autem dux cum ignis calorem fumique suffocationem diu inter palacium ferre nequiret, persancti Marci atrii januas evadere cum paucis conatus est; ubi nonnullos Veneticorum majores una cum generis affinitate suum expectantes periculum repperit; quos ut cernens taliter allocutus est: *Et vos, fratres, ad exicii mei cumulum venire voluistis? Si aliquid in verbis vel in rebus publicis D deliqui, meæ insperate⁹⁹ vitæ spacium rogo, et omnia ad vestrum velle satisfacere promitto.* Tunc ipsi sceleratissimum et morte dignum eum affirmantes, diris vocibus clamaverunt, quod nulla evadendi in illo possibilitas foret. Et instanter mucronum ictibus

undique illum crudeliter vulnerantes, diva anima corporeo relicto ergastulo, superum petiit solita. Filium siquidem, quem nutrix ab incendii pœna liberavit, a quodam nequissimo cuspide transverberatus est, pariterque milites qui illi favere nitebantur, occisi sunt. Gelida namque corpora quorum, idem (83) genitoris et sobolis, ob ignominiam primitus exigua navi ad macelli forum, deinde quodam sanctissimo viro Johanne Gradonico nomine interpellanti, ad sancti Yllari monasterium detulerunt.

Patrato vero hoc⁷⁰⁰ nequissimo scelere, in sancti Petri ecclesiam convenerunt, ibique communi voto quemdam virum, Petrum videlicet Ursoylm cognomine, preclarum generositate et moribus in ducatus honorem sublimare decreverunt. Qui puerili etate nil aliud quam Deo placere studens, ad tante dignitatis propectum scandere contempnebat, timens ne sæcularis honoris ambitione propositum amitteret sanctitatis. Tandem importune populo interpellante, non humano favore, sed totius rei publicæ commodo hujusmodi principatus apicem accipere non recusavit. Deinde sacramentorum fide ab omnibus confirmatus, in propria domo degere voluit, ut uterim sancti Marci ecclesiam et palatium recreare posset. Erat siquidem sibi conjux, Felicia nomine et merite, unius nati tantummodo mater, qui patris equivocus nomine, non dissimilis extitit opere. Post cujus vero conceptionem, quam angelico inditio diva mater fertur cognovisse, maritalem torum viro sibi obtemperante, inviolatum vicissim Deo conservare deinceps devovere. Ceperat namque isdem dux Veneticorum causas bene et utiliter tractare, censuramque legis in omnibus studiosissime observare, et omnium virtutum gratia pollere. Combustum vero palatium et sancti Marci ecclesiam honorifice propriis sumptibus redintegrare studuit. Interea Vitalis Gradensis patriarcha predicti Petri interfecti filius quorundam Veneticorum consilio Saxoniam ad secundum Ottonem imperatorem properavit. Quem imperator devote suscipiens dixit: *Cur ad me, pater, posita tanti itineris intercapedine meam præsentiam adire voluisti?* At ille: *Proprii, inquit, parentes exicio coactus, ad tuam clementiam veni, quatinus mei infortunii meæque inopiæ consolator et fautor efficiaris.* Tunc cesar experta ordine hujus sceleris ratione, patriarcham secum manere aliquamdiu rogavit, suasque querelas pie veniabiliterque condoluit. Eodem quoque tempore domnus Hwarinus venerabilis abbas sancti Michahelis monasterii, quod in Equitanie partibus in loco qui vocatur Cussa-

VARLÆ LECTIONFS.

⁹⁹ inspirete corr. inspirete 1. ¹⁰⁰ suprascr. m. r. VIII° LXXIII. 1,

NOTÆ.

(81) Ugo rex Italiæ et Provinciæ dux.

Ubertus marchio Tosciæ ann. 970.

Ugo

Waldrada nupta Petro Candiano Venet. duci.

Vide Guichemonium in Hist. genealog. famil. reg. Sabaud. p. 164, et Grandium in Vita D. Petri Urseoli, ubi plura de Waldrada seu Gualdrada Uberti marchionis filia. ZAN.

(82) Id. est illum.

(83) Pro id est.

nus (84) scitum manere decernitur, Romam ad apostolorum limina properavit. In redeundo quidem Dei fultus timore beati Marci, Venetiam intravit, ibique aliquantis diebus orationis studio et domni Petri ducis precibus constrictus commoratus est. Quem dum dominus dux digna veneratione coleret et sedulæ divina colloquia simul agerent, expertus est abbas ducem prorsus terrena parvipendere habitamque dignitatem non ambitionis studio sed subditorum solatio obtinere; injunxit tamen sibi dicens: *Si vis perfectus esse, relinque mundum hujusque dignitatis apicem, et in monasterio Deo servire festina.* Cui dux: *Egregie, inquit, pater et meæ animæ lucrator, summa aviditate tuis monitis obtemperare gestio. Sed aliquanti temporis spacium rogo, interim meam facultatem disponere queam. Postea vero in monasterio tuique regiminis vinculo summissus, Deo militare cupio.* His quidem determinatis, certam diem decreverunt, quas abbas Venetiam ad eundem suscipiendum recipere. Tunc accepta licencia, ad suum monasterium repedavit. Antedictus vero dux ceptam patriæ salutem sollerti studio procurare non desiit, licet aliquanti, quorum consilio, ut diximus, patriarcha imperatorem adiit, sue ditioni perversos repugnantes efficerentur, adeo ut suam vitam crudeli funere perdere molirentur. Tamen tante bonitatis et divine virtutis gratia vigeat, ut quicquid ipsi de se clanculo iniqua machinatione determinarent, nemine indagante cognosceret, nullique resistantii aliquod nephas recompensare voluit, sed equo animo Dei timore omnia tollerande sustinebat. Inter hec statuta die prelibatus abbas ad Venetiam reversus est, ea occasione quo Hierosolimam ire vellet (an. 976). Quem Petrus dux libenter suscepit, et prima nocte diei Kalendarum Septembriarum ipse una cum Johanne Gradonico necnon Johanne Maureceni, suo videlicet genero, nesciente uxore et filio omnibusque fidelibus, occulte de Venetia exierunt. Qui non procul a sancti Illarii monasterio equos assidentes, jam detonsis barbis velocissimo cursu viam carpere ceperunt, in tantum in tertia die Mediolanensem ruram (85) transeuntes, Vergelensem urbem (86) conspicerent. Sequenti vero die Veneticorum populi perditum pastorem conquæsti sunt; quem minime reperientes, maximo tabescebant dolore. Fuit nempe pauperum nutritor, ecclesiarum recreator, clericorum et monachorum fautor, omnibusque benivolus. De suis quidem facultatibus mille librarum numerum ad Veneticorum solatia in palatio largivit, alias mille in pauperum alimonias contulit; in sancti Marci altere tabulam miro opere ex argento ¹⁰¹ et auro Constantinopolim peragere

A jussit. Secum etiam maximam thesauri copiam ad predicti monasterii restorationem deportavit. Rex itaque ducatum annis duobus et mense uno. Nam non plus etatis quam quinquaginta annorum fuerat, quando sæcularem deposuit gloriam.

Post cujus discessum ¹⁰² Vitalis cognomento Candianus, vir totius prudentiæ et bonitatis, in ducatus honorem subrogatus est (an. 976). Quod audiens Vitalis patriarcha, qui apud Veronensem marchiam morabatur, in Venetiam intravit. Qui a duce interpellatus, cum suis nuntiis ad pacem inter imperatorem et Veneticos consolidandam Teutonicampeliit regionem ¹⁰³, quoniam ducis Petri interfectione ammodum illos execrabiles exososque habebat; firmato autem federe ad propria reversus est. Prædictus B namque dux corporali molestia ingruente, quattuor diebus antequam vitam presentem determinaret monachum fieri et ad sancti Illarii monasterium se deferri promovit. Præfuit autem Veneticorum ducati anno uno mensibusque duobus, tumultatusque est in eodem monasterio (an. 977).

Quem Tribunus cognomento ¹⁰⁴ Menius dignitate successit, qui, licet sæculari sollertia careret, maximis tamen fortunæ copiis exuberabat. Temporibus cujus aurea Venetia nonnullis ignominiorum periculis deshonestata est. Contigit autem ut Veneticorum majores primitus contra ducem insidias demolirentur, deinde inter sese invicem discidentes vicissim odiorum nequitias infliciebantur. Interea inter Maurecinos et Coloprinos, Venetiæ proceres, maximum C jurgium exortum est; adeo ut Stefanus Coloprinus cum filiorum et parentum affinitate, prædicti ducis consensu et virtute, quadam die in Maurocenos abolendos insurgerent. Sed Dei virtute hujus periculi flagitium providi omnes evadendi facultatem consecuti sunt. Unus tamen illorum, id est Dominicus Maurecini innocens in sancti Petri Olivolensis foro detentus et diutissime laceratus est. Cujus corpus turpiter denudatum semivivum ad sancti Zachariæ monasterium parva lintre delatum est. Cumque in ecclesia positum a circumstantibus parentibus deploraretur, infra duarum orarum spatia vitalem deposuit halitum. Cujus mors suis maximum dolorem induxit; adeo ut ad hoc scelus ulciscendum opportunum expectarent tempus. Circa hæc siquidem tempora secundus Otho imperator ad Italiam veniens, Veneticorum fedus ob Petri Candiani ducis funus disrumpere conatus est. Ad quem Tribunus predictus dux suos internuntios mittens, cum placare suis muneribus studuit. Pacti etiam scriptionem tunc Veronæ duci suoque populo renovatam perpetualiter ad habendum indulsit (87). Dehinc Ravennam per-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰¹ argen f. ¹⁰² suprascr. manu rec. IX^oLXXVI. ¹⁰³ r. suprascriptum f. ¹⁰⁴ suprascript. m. rec. IX^oLXXVII.

NOTÆ.

(84) *Saint-Michel de Cusan*, dioceseos Perpinia-censis.

(85) Rus, terram.

(86) Vercelli.

(87) Auctor rei gestæ seriem invertere videtur; Otto primo adventu Veronam ann. 980 mense De-

transiens, Romam adire festinavit (*an. 981, Mart.*), A ubi didicit Sarracenorum formidolosam gentem Calabritana invasisse loca, jamque in Apulienses partes vellent tendere gressum : quam aggredi hostiliter conatus est. Verum dum proxima loca, quibus Saracenorum multitudo manebat, incautus peteret, tetra cohors repente Christianorum exercitum ad certamen lacescere temptavit (*an. 982, Jul. 14*). Imperator quidem ignarus, quod montium per anfractus omnes Sarracenorum majores latitarent, illos quos cernere valebat facili certamine debellare autumans, pugnam audacter inchoavit, eosque audacissime Christo favente devicit. Cumque Christianorum milicia cum triumphali gloria tentoria applicare propria vellent, paganorum multitudo e montibus exiliens, super eosque inopinate irruens, B illos cedere acriter cepit, in tantum ut illi quibus fugiendi aditus negabantur, crudeliter vulnerati caderent. Imperator siquidem, licet ingenti difficultate, per medias barbarorum acies vix ad litus usque pervenit; inimicorumque importunitate territus, fluctivagum mare intravit. Ubi duæ Græcorum naves, quæ lingua illorum zalandriæ nuncupantur, non procul a terra anchoris herebant. A quibus ille cum duobus suis vernaculis susceptus, minime agnitus est. Fertur namque quod per triduum illum victum custodirent, et quamquam ipse imperatorem se fore omnino denegaret, tamen Greci ingenio peritissimi nescio quibus inditiis eum agnoscere potuerunt. Agnito vero, Constantinopolim illum deferre decreverant; quod C ipse expertus ait : *Et ego hoc toto mentis affectu opto, quoniam potius ad sanctorum augustorum vestigia exul degere gestio, quam omnibus bonis privatus mei infortunii ignominiam hic sustinere. Tantum promittite, quatinus meam conjugem meæque fortunæ reliquias me, priusquam recedatis, accipere liceat.* Tunc duodecim scrinea, plena thesauris copia, ad littoris marginem delata sunt. Greci hoc cernentes, omni titubatione remota, eundem secum velle firmiter ire credebant. Et dum hæc agerentur, Cessone (88) Metense episcopo cum nonnullis aliis (89) littori ¹⁰⁵ astantibus, ipse adepto gladio in mare prosiluit, et viriliter natando desideratum littoris margem inlesus petiit, et sic a duobus periculis D liberatus, Romam cum uxore advenit. Deinde Papiam ceterasque Italiæ civitates peragrans, Veronam adiit (*an. 983, Jun.*). Quem prædictus Stefanus Coloprinus una cum duobus filiis et quibusdam parentibus, expertus quod Maurecenorum temeritas, ducis videlicet consultu, parentis mortem vellent ulcisci, clam de Venetia exiens festinanter adire procuravit. Cui imperator valedicens, cur

VARLE LECTIONES.

¹⁰⁵ littori a. i. a. g. i. m. p. et v. d. desunt 2. 3.

NOTÆ.

cembri Venetos commeatibus prohibuit, et biennio exacto Veronam redux, die 7 Junii a. 983 pactum renovavit.

(88) *Deoderico*; nisi fortasse *Et dum hæc ageren-*

propria amittere voluisse requisivit; cumque infortuniis viæ ventum seriæ exponeret, cesari persuasit, quod si vellet consiliis monitisque suis acquiescere, Venetiam diu desideratam facili certamine posset acquirere. Et insuper quo imperatoris animus ad hoc nequissimum perficiendum scelus potius exardesceret, centu libras purissimi auri se illi daturum spondit, si devicta patria, sibi ducatus dignitatem concederet. Quod audiens imperator, universis suo sceptrui adjacentibus edictum et inevitabile intulit preceptum, ut nemo aliqua præsumptione fultus, deinceps quemlibet Veneticum in aliquam sui imperii partem permitteret exire, neque aliquis suorum in Venetiam auderet intrare. Tunc unicuique Veneticorum secum degenti firmiter præcepit, ut cum suis videlicet nunciis loca quibus alimonia confluere ad Veneticorum solacia noverant, sollerti studio custodirent. Unde factum est quod Stefanus Coloprinus cum filio suo Dominico Patavi commoraretur, Ursus Badovarius Athesim fluvium prævideret, Dominicus quidem Silvo cum Petro tribuno Mistrinis partibus insisterent, Johannes quidem Bennatus ceu nugiberulus inter omnes discurrere sedule festinaret, Marinus Coloprinus Mistriensi comitatu hujuscemodi officium perageret, Ravennam quoque Stefano juniore, prælibati Stefani filio, ad custodiendum injungerent. Antedictus nempe Tribunus dux repugnantium infidelium nequitiam inultam diu non ferens, domos illorum devastari permisit, uxoresque ne aufugere possent custodire precepit. Imperator autem in tanta severitate et duricia ad Veneticorum destructionem perseverabat, quo nec precibus nec quibuslibet muneribus eum placare valerent. Sed omnibus suum iterum preceptum imposuit, ut nulli in aliqua sui imperii parte pervento Venetico parcere auderet. His quidem definitis Romam viscere disposuit; in qua non diu incolomes manes, valida ingruente febre, mortuus est, sepultusque in sancti Petri curte non procul a sanctæ Mariæ ecclesia (*an. 983, Dec. 7*). Unde non dubium est ut quidam spiritalis monachus, angelo sibi indicante, cognovit, quod ob Veneticorum afflictionem inopinatam incurrisset mortem. Venetia namque per biennium tali perpessa infortunio divinitate propitia liberata est. Prælibatus quidem Stefanus Coloprinus una cum filiis et ceteris aliis Papiensem urbem adire satagerunt, flexisque poplitibus Adheleidam augustam, quæ inibi morabatur, exorare incessanter ceperunt, ut inlesi suo conservarentur in regno, quoniam omnibus pene Italiæ principibus morte digni ob propriæ patriæ delationem dijudicati sunt. Tunc repente apud Ticinum mor-

tur Cessone, Metense, etc. distinguendum sit, Cessone loco Rossani scripto.

(89) Liupone et Richizone, Cf. Alpertum SS. t. IV (Patrologiæ) t. CXL).

tuo Stefano Coloprino, augusta, præcibus Ugonis A videlicet marchionis constricta, filios cum quibusdam aliis suis precuntibus nuntiis ad Tribunal ducem destinavit, quatinus quicquid sibi vel quibuslibet aliis perverse deliquissent, suo amore Venetiam ¹⁰⁶ consequi mererentur. Tribunus vero dux quamquam invitatus tamen imperatricis jussu et prece, gratiam simul et patriam illis concessit, et insuper ne ab aliquis inimicorum temere occiderentur, quattuor juratoribus sacramentorum fide muniti, securi in patria persisterunt. Maureceni sane taciti hoc totum considerantes, firmiter parentis mortem vindicare decreverunt. Quapropter dum quadam dies tres fratres, Stefani Coloprini nati, de palatio solito vellent domum parva rate redire, a quattuor Maurocenis interempti, rivoli B latices proprio cruore infecerunt. Quorum corpora a quodam suo homine de limpha sublata, orbate generici atque conjugibus delata sunt. Altera vero die in sancti Zachariæ monasterio tumultata sunt ¹⁰⁷. Quorum duo laici fuerunt; tertius autem, id est Johannes, clericatus officii sortem gessit. Licet dux ab hujuscemodi nefas se immunem redderet, nonnulli tamen ejusdem sceleris eum noxium affirmabant. Anno vero 13 sui ducatus isdem dux Mauricium suum filium Constantinopolim mittens, ipso eodemque infirmitate detentus, sex diebus non sua sponte sed populo cogente antequam ultimum sibi obscuresceret, monachus in sancti Zachariæ cænobio effectus est. Præfuit autem Veneticis annis 13 et mensibus quinque. Sepultusque C et in eodem monasterio ¹⁰⁸.

Anno vero Dominicæ Incarnationis noningentesimo nonagesimo primo Petrum, antedicti domni Petri Ursiuli ducis sobolem, trigesimo suæ ætatis anno Veneticorum populi ad paternam dignitatem promoverunt. Qui probitate et actu haud degenerans a divo parente, utriusque tamen hominis peritia omnes pæne antiquos excellebat duces. Iste nempe patriæ comoda non modo in priscum consolidando reduxit statum, verum in tantum rem publicam auxit, ut suis temporibus Venecia præ omnibus finitimarum provinciis decore et opulentia sublimata diceretur. In sui quidem honoris exordio Constanti- D nopolytanos imperatores, omnesque Saracenorum principes suis legationibus placatos ac devotos amicos firma stabilitate adquisivit. Nuncios etiam Saxoniam ad tertium Ottonem regem, præclare indolis puerulum, destinavit, cum quo tanto amoris et amicitiae vinculo sese coarctavit, quatinus remota dilatione, deinceps quicquid sibi possibile competebat ad votum consequeretur (90). Hisdem namque dux a

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁶ Veniam Zanetti legere mavult; sed lectio codicum sequentibus patriam illis concessit defendi poterit.
¹⁰⁷ Ita 1 Altera — sunt desunt in edd. ¹⁰⁸ Hic in codice Urb. lacuna exstat unius paginæ; quæ sequuntur in ter ipsas res gestas scripta esse videntur.

NOTÆ.

(90) Pactum d. 19 Julii a. 991 renovatum Liber Blancus exhibet et Andreas Dandulus in Chronico pag. 223-225.

Croatorum Sclavorum oppressione suos potenter liberavit; quibus etiam solitum censum (91) primus dare interdixit. Cum Italicis vero principibus amicitiae fœdere copulatus semper mansisse probatur. Tamen si quis horum aliqua stipatus temeritate suis quoddam honerosum plus pacti decreto imponere voluisset, viriliter obsistendo sui compos in omnibus manebat. Quid dicam? proprios æquo moderamine æquitatisque trutina preesse satagebat; extranei vero suæ resistentibus ditioni vicissitudinem recompensabat. Quibus tamen fortunis Venecia suis diebus claruit, serie prodere conabor. Eo namque tempore Gradensis civitas, quæ totius novæ Venetiæ metropolis fore dignoscitur, vetustate ex maxima parte consumpta videbatur, quam prædictus princeps ad ipso fundamine ad propugnaculorum usque summitatem munitissime renovavit, domumque propriam in ea juxta occidentalem turrim edificare fecit, parietes etiam seu ecclesiarum laquearia recreare libentissime studuit. Apud Civitatem quidem novam, quæ vocatur Erachiana, pulchræ imaginis domum una cum capella ipso eodemque tempore componere fecit.

Interea Johannes Belonensis episcopus Veneticorum ducatus prædia in finibus Civitatis novæ Tribuni ducis tempore usurpata per vim actenus retinebat, quem nec regalis jussio nec quolibet promissum ab ipso infortunium terrere potuit, quo injuste retenta reddere pacemque cum domno Petro duce haberet. Qui dux quamquam moleste, tamen pacifice, interim Heinrici ducis præsentiam Veronensis susciperet marchia, hoc tollerare disposuit. Pervento vero duce, suis internunciis eundem petere procuravit. Qui amicitiae fœdere simulatus, de Johanne episcopo seu ceteris sibi adversantibus legem facere ad suum velle spondit. Tamen quod ore promisit, citius faciendi voluntatem dicto permutavit. Petrus itaque dux tantæ deceptionis providus, suum legatum Ottoni famosissimo regi ad Aquisgrani palladium sine aliqua mora transmisit, qui hujusmodi causas ordine sibi panderet. Hoc denique expertus rex prenotati ducis Heinrici actum omnino redarguens, omniaque obmissa prædia Petro duci præceptali institutione ad habendum concessit: cui etiam Brunonem, nobilem suum militem, misit, qui hoc negotium legis censura regiaque auctoritate inter se et episcopum definiret. Quem episcopus adeo floctipendens, ut illum nec colloquio adire nec videre voluisset. Cumque domnus Petrus dux talia cerneret, accepto a regio nuncio et a suis salubre consilium, inevitabile decretum supra suos imposuit, quo nemo illorum aliqua præsumptione fultus prædictam seu Istriensem ausus

(91) Cf. Andreae Chron. lib. ix, part. iii, p. 225. ZAN.

foret marchiam adire, neque aliquod venale vicissim vendere vel comparare. His quidem peractis, regalis nuncius ad propriam reversus est. Ceptum vero jurgium a duce diutissime perduravit, in tantum videlicet ut non solum illius marchie pecunialis egestate consumerentur, verum etiam homines subsidiis Veneticorum carentes, miserabili calamitate perpressi, sedule ad ducem pacem, quam consequi non valebant, humiliter efflagitarent.

(An. 996.) Dux itaque audiens Ottonem regem ad Italiam venturum, pacem cum predictae marchie populo facere diferabatur. Tunc suos nuncios denuo Teutonicam mittere disposuit (Mart.) qui inter Alpium anfractus regem jam a Ausonia venientem repperierunt. A quo honorifice suscepti, quicquid nefas suis dux inimicis intulerat libenter audivit; in super promisit nunquam quolibet modo illum constringere ad pacem faciendam, interim ipse vellat. Deinde antequam Italiae planiciem peteret, eandem ducem dulci prece rogando demandavit, ut suum natum adhuc Christianae fidei confirmatione carentem Veronam sine aliqua mitteret mora; quod dux suorum fidelium consilio facere adquevit. Puerum quidem Verona pervento officiose a rege susceptus est, quem chrismatis unctione propriis amplexibus coarctatum fecit munire, et amisso paterno nomine, Otto, id est suus aequivocus, nuncupatus est. Johannes quidem prememoratus episcopus, seu Rozo Tarvisianae sedis antistes, cum quibuslibet aliis ad pacem interpellandam ibi convenerunt. Quibus rex hanc acquirere interdicens, donec domni Petri ducis polliciti forent satis faciendo gratiam recuperare. Insuper Johannem episcopum ducis terram quam injuste possidebat, reddere cum lege coegit. Hac tempestate inter Veronensium cives et Teutonicorum exercitum exortum fuerat jurgium, sed Teutonici a civibus interempti per civitatis plateas nonnulli occubuerunt. Inter quos nobilissimus unus cecidit adolescens. Carolus nomine, qui maximum de suo funere dolorem regi suisque compatriotis reliquerat. Quod rex graviter ulcissi in civibus decreverat. Tamen ejusdem civitatis Odberti episcopi interventu evaserunt. Otto vero, predicti domni Petri ducis filius, diversis muneribus a rege ad Veneciam reppedavit. Tunc dominus dux pacem dinucius imploratam inimicis indulxit, quamvis Johannis episcopi severitas in amisso praedio perduraret. Eo quoque tempore apud Rivoaltum mortuo Marino Olivolensi episcopo, qui episcopatu praefuit annis..., successit sibi Dominicus cognomine Gradonicus Otto denique rex Brisciam caeterasque Italiae urbes peragrans, Pavia advenit (April.). Hic Italici principes fidem supra evangeliorum sacraria

A facientes, regem ipsum conlaudaverunt; ibique Johannem apostolicae sedis antistitem defunctum audiens, Brunorem suum videlicet nepotem, Ottonis ducis filium, ad hanc dignitatis apicem fastigiare disposuit, quod postea complevit. Deinde per Arripdani (92) fluentia navigio Ravennam adivit. Ubi aliquandiu commoratus (93), Redulfi Ariminensis comitis, nec non Herimundi, atque sui fratres Raimundi, pro aeclesiarum seu pauperum praediis quae usurpata possidebant, oculos ejicere jussit (Mai. 1). His definitis Romulidarum appetens urbem, in qua a predicto Brunone apostolico, qui postmodum Gregorius dictus est. Romanorum multitudine interpellante, unctus et consecratus est imperator (Mai. 21). Hinc non procul a Romana urbe discedens, ut remissius illius climatis aestum tollerare quivisset, inter Camerinæ marchie alpes aliquid commoratus est. Postmodum per Tusciae viam Papiensem repetens urbem (Aug. 1), omnibus sibi obtemperantibus imposuit aedictum (94), quo ubicumque in suo imperio perventi Venetici forent, inlesi et sine aliquo imposito gravamine degere debuissent. Et tunc per Cummanum lacum iter arripuit ultramontanum.

Circa haec namque tempora Croatorum judex propter interdictum sibi cenum a duce in Veneticos lesionis molestiam exercere conatus est. Unde domus dux sex naves praeparatos illuc mittens, quibus Badovarius cognomento Bragadinus praefuit. Qui unam illorum civitatem quae Issa (95) nominabatur comprehendens, utriusque sexus captivos ad Veneciam deportavit. Et ex hoc majoris odii cumulum inter Veneticos et Sclavos pululavit. Caeperruntque iterum cenum inopportune ducis exiere (96); quibus dux pro illorum ignominia demandans: *Non per quemlibet nunciorum hunc mittere curo; sed vita comite, ad hunc persolvendam dationem venire ipse non denegabo.* Eo namque tempore Joannes Grecus. Placentinae ecclesiae praesul, Constantinopoli cum Grecorum imperatoris legato reversus, Romani adivit. Qui dum apostolicam sedem, abjecto a Johannis Crescenti temeritate pastore, vacuum repperiret, invadere contra imperiale decretum minime formidavit. Gregorius vero, illius ecclesiae sponsus, per Italiae urbes merens imperatoris expectando adventum versabatur. Per haec quidem tempora antedictus dux Johannem suum filium Constantinopolim destinavit, quem imperator non solum diversis muneravit donis, verum etiam aegregiis honoribus sublimavit.

(An. 998.) Imperator siquidem hoc nequissimum scelus a Johanne Greco patratum cum audiret, Ita-

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁹ m. *suprascriptum* 1. ¹¹⁰ ipse *suprascriptum* 1.

NOTAE.

(92) Id est Eridani.

(93) D. 1. Maii Petro duci portuum trium institutorum libertatem impertivit.

(94) Non exstat.

(95) Hodie Lissa,

(96) Id est *evigere*.

liam festinus recipere non pigritavit. Qui ex Ticinensi urbe Ravennam descendere navigio disponens (*Jan.*), Petro suo dilecto compatri Veneticorum duci rogando demandavit, quatinus Oltonem suum filium ultra Feraciense castrum sibi obvium mittere non recusaret. Quod dux libenter agere volens, filium cum decoratis navibus misit. Inter quas una quantitate et pulchritudine ¹¹¹ excellebat navis. Quam imperator una cum puero ascendens, Ravennam usque pervenit. Ubi non diu manens, ducis puerum donorum copiisque ditatus ad Veneciam redire permisit (*Febr.*). Ipse vero Romam, ut inimicorum arroganciam abolere posset, petere curavit. Qui audientes eum Romam venturum, alter illorum, id est Johannes Crescencius, in sancti Angeli castello se cum suis retrusi. Alter quidem, id est Johannes Grecus, procul a Roma inexpugnabilem turrim intravit, in qua non diu, vento imperatore, illum manere licuit. Sed ab ejus militibus captus, projectis oculis auribusque præcis, nares etiam et linguam amisit, et capitis deturpatus decoritate Romam in quodam monasterio delatus est. Et quoniam ad tanti facinus ultionem hoc non sufficerat, postmodum a sacro concilio depositionis sententiam sustinens, sacerdotale officium perdidit, et a Romanis impositus deformis aselli terga, versa facie ad caudam ¹¹² sub præconi voce per Romanas regiones ducebatur. Dehinc munitissimum sancti Angeli castellum omnes Romani cives una cum Teutoniquorum exercitu expugnare cæperunt. Quod magna cum difficultate compræhendentibus, Johannem Crescencium, veniam miserabili voce adclamantem, in summitate ut ab omnibus videretur decollaverunt (*Apr. 29*). Et projecto tellure, aliis quibus evadendi facultas defuit simili pœna in monte Gaudio imperiali decreto suspensi sunt. His peractis, trium annorum spacio imperator regno præfuit Italico, in quibus multa peregens regnum visitavit, Teutoncum.

Illis namque temporibus in Dalmacianorum confinio non plusquam lateranenses cives Veneticorum ducis ditioni obtemperabant, quos Croatorum ac Narentanorum principes crebro affligere solebant, in tantum ut Narrentani horum quadraginta compræhendentibus, secum victos (97) deportaverunt. Unde Dalmacianorum populi omnes pœne simul convenientes, Petro Veneticorum duci suis internunciis hoc demandaverunt, quod si ipse venire aut exercitum mittere vellet, qui eos a Scavorum severitate liberaret, ipsi et illorum civitates perpetua stabilitate suæ suorumque successorum potestati subditos manerent. Hoc audiens Petrus dux, nulla

A interposita dilacione, suorum consilio munitus navalem preparare expeditionem peregit. Septimoque sui ducatus, anno ascensionis Domini festo (*Mai. 26*) cum suis in sancti Petri Olivolensis æcclesia ad missarum ministeria percipienda convenire voluit. Cui Dominicus, ejusdem loci episcopus, triumphale vexillum contulit, et una classem couseidentes illo die Equilensem portum intraverunt. Dehinc velis libratis occiduoque vento flante, Gradensem applicuerunt urbem. Quos dominus Vitalis patriarcha, preeunte plebe, cum clericorum apparatu excipiens, digna suo principi obsequia exhibuit; cujus quoque dexteram victrici sancti Hermachoræ signo condecoravit. Inde pellagi sulcando undas Istriensem ad ¹¹³ provinciam transientes ¹¹⁴, civitatis Parentinæ B juxta insulam velis depositis pernoctare disposuerunt. Quibus venerabilis Andreas episcopus occurrens, famulamina Petro duci multa ¹¹⁵ impertitus est. Quem humiliter rogans, ut sancti Mauri oraculum adire non recusaret. Cujus petitioni acquiescens, multo milite stipatus urbem (98) intravit, et expletis in sancti Mauri æcclesia ministeriis sacris, arrepto ex itinere, remigantibus nautis apud monasterii sancti Andreæ insulam quæ juxta Pollensem (99) civitatem manet, grata ospicia habere voluerunt. Illuc Bertaldus Pollensis eximius antistes cum clericorum et civium multitudine festinus advenit, et utroque honore eundem ducem glorificavit. Deinde vastum velificando æquor Absarensem ad urbem (100) delati sunt. Ubi non modo cives, C verum omnes de finitimis tam Romanorum quam Sclavorum castellis convenientes, tanti ospitis adventum se prævenisse gaudebant. Et sacramentis ab omnibus peractis, sub illius principis potestate manere decreverunt. Hoc peracto sacrum diem pentecosten solemniter celebrantes (*an. 998, Jun. 5*), predicto principi laudis modulamina decantaverunt. Tunc omnibus quibus ætatis plenitudo adherat secum venire jussit, et acceptis stipendiis dispositum transfretare iter cæperunt. Altera vero die Jatarensem antequam adpropinquaret urbem, ejusdem civitatis prior cum episcopo et cæteris suum dominum gaudimonia potiti recæperunt; et ingressi urbem, ibi illius regionis majores confluentes, ejusdem principis dominationi subesse præobtabant. D Inter quos Veclensis et Arbensis (101) episcopi cum earum civitatum prioribus adfuerunt, et pari voto supra sacra evangelistarum dicta juraverunt, quod juxta illorum scire et posse deinceps domni Petri ducis fidem observare debuissent. Insuper episcopi eidem sacris confirmaverunt, quo feriatis diebus quibus laudis pompam in æcclesia depromere sole-

VARIE LECTIONES.

¹¹¹ pulchritudine *suprascriptum* 1. ¹¹² ad cuidam 1. ad cauda 2. ¹¹³ ad *suprascriptum* 1. ¹¹⁴ transientes *suprascriptum* 1. ¹¹⁵ multa *suprascriptum* 1.

NOTÆ.

- (97) Id est *vinctos*.
 (98) Parenzo.
 (99) Pola.

- (100) Ossero.
 (101) Insularum Veglia et Arbe.

bant, istius principis nomen post imperatorum laudis præconiis glorificarent. Croatorum itaque rex ad suæ gentis depopulationem ducem advenisse prenoscens, nunciorum studio eundem placare pacificis nisus est verbis; quod dominus dux omnino parvipendens, eosdem nuncios redire dimisit; et sic tractare cum utriusque gentis exercitu adorsus est, quo inimicorum aditus intrare, vel quibus argumentis illorum munitissima loca indemnis capere posset. Tunc quorundam relatione didicit quadraginta Narentanorum nobilium de Apuleis partibus, peractis negociis, ad propriam velle reverti. Decem naves hominibus ¹¹⁶ oneratæ ad insulam quæ vocatur Caza (102) sub omni festinatione destinavit. Quæ dum irent, facili certamine eosdem comprehendentes. Traorensem (103) ad urbem accelerare voluerunt. Dominus namque dux utriusque et Dalmacianorum ac Venetiquorum militibus circumseptus, sexto die predictam urbem relinquens, ad quamdam non longe a Belgradense urbe (104) insulam advenit. De qua talem legationem civibus mittere placuit, ut si spontaneum famulicium persolvere et fidelitatem sibi jurare vellent, gratiam adipisci valerent sin autem, se certamine capturos procul dubio scirent. Hoc vero audientes, domini sui, Sclavorum scilicet regis, periculum incurrere formidabant, et tanto principi resistere non valebant. Unde utroque discrimine positi, quid agere pœnitentia ignorabant. Tandem timoratione domni ducis atriti, adstantibus ejusdem regis militibus, et sacramenta et obsequium persolverunt. Egressus vero inde, Levigradæ insulæ (105) colonas egregio duci occurrentes sacramenta prompte fecerunt. Cumque Traorensem urbem peteret, ab episcopo civibusque sacramentis corroboratus est; inibi suos, quos antea ex Jaterensi civitate misisse diximus, victores repperit. Sclavorum etiam regis frater Surigna nomine aderat, qui condam fraterno dolo deceptus, regni amiserat diademata. Ipse namque non modo sacramenti vinculo se eidem duci associavit, verum etiam Stefanum puerulum, karissimam sobolem suam, sibi pro obside commendavit. Hinc Spalatinam (106) nobilissimam et validam urbem, quæ totius Dalmaciæ metropolis constat, predictus princeps advenit; quem archiepiscopus sacro infulatus officio cum urbana tam clericorum quam laicorum multitudine excepit, et missarum sollempnia incelebrans, ex voto jusjurandi fide eidem omnes placare satagerunt. Narentanorum quidem princeps quadraginta suorum in captivitatem mancipatos expertus est. Qui suis internunciis domnum ducem continua prece,

sibi illos reddi, imploravit: nec videlicet pacto, quo priusquam ipse dux de illis exiret finibus, tam ille Narentanorum princeps quam omnes sui majores sibi ad satisfaciendum pro suis votis convenirent, et nec censum predictum aliquo modo exiere, nec quempiam iterantem Veneticum molestare deberet. Tunc dux captivos reddere jubens, sex tantum illorum, ne ipse pacem violasset, retentos secum reservavit. Eis definitis, ad alios illius regionis subjugandos gressum tendere cepit. Apud sancti Maximi ecclesiam ospicium habere dum voluisset, Curzule (107) insule habitatores sui recusantes parere jussionibus, valida manu acquisivit sueque potestati subjugavit. Preterea dum isdem dux quicquid cordi aderat, Deo fautore ad votum consequeretur, improbos Ladæstinæ insulæ (108) habitatores aggredi conatus est, a quorum rabie Venetici, illa pernavigantes loca, propriis facultatibus privati, nudi sepissime evaserant. Erat siquidem eadem insula scopulosis promunctoriis circumsepta. Licet aditum intransitibus non denegaret, montium tamen sublimitate ostentabatur; e quibus unus murorum menibus turriumque hedificiis munibus, inexpugnabilis ab omnibus credebatur. Dein vero predictus princeps multitudine navium collecta, quendam illius insulæ portum penetravit, mandans civibus, ut relicta pertinacia ad se venirent aut pugna sese petituros scirent. Qui timore constricti, pacifica verba protulerunt. Postmodum illis injunctum fuit nulla ratione pacem a duce consequi posse, nisi civitatem ipsi destruerent, destructam vero irreparabilem inhabitabilemque relinquerent. Quod omni nisu facere interdicens, tanti exercitus sese obsistere adorsi sunt. Tunc isdem princeps suos ad certamen preparare illosque impugnare acriter jussit. Verum quia arduus locus difficilem dabat appropinquantibus ingressim, jaculorum ictibus hostes aliquandiu procul virtute qua poterant coercere satagebant. Tamen Dei omnipotentis dispensacione major pars exercitus ex illo loco unde illius municionis ostia patebant impetum facientes, reliqua montis per devia consendendo, turres ubi aquarum vascula tuebantur comprehenderunt. In quibus consistentes, in tantum luctamine comprimebant, donec ¹¹⁷ dejecti animo, armis depositis, nichil amplius quam mortis exosum periculum evadere flexis exorabant poplitibus. Dux itaque pietatis amator omnes vivos conservare ¹¹⁸ instituens, civitatem tantum devastare præcepit. Quo peracto, victor princeps sancti Maximi ecclesiam reciprocavit (109). Illic Ragusiensis archi-

VARIE LECTIONES.

¹¹⁶ h. o. *suprascripta* 1. ¹¹⁷ donec 1 ¹¹⁸ conservare *suprascriptum* 1.

NOTÆ.

(102) Caza.
 (103) Trau, ab occidente et septentrione Spalatri.
 (104) Olim Belgrado, jam Zara Vecchia.
 (105) Utrum Novigrad urbs munita, an insula Grossa, cujus in littore oppidum Neligrad con-

sistit?
 (106) Spalatro.
 (107) Curzola.
 (108) Lesina.
 (109) Id est repetiit.

episcopus cum suis conveniens, eidem principi sacramenta omnes facientes, obsequia multa detulerunt. Inde predictas civitates repetendo, remeans ad Veneciam cum tali triumpho tandem regressus est.

(An. 1000.) Interea Otto imperator ad Italicum regnum tertio repetere disponens, per vasti Cumani lacus gurgites aditum habere voluit (*Jun. ex.*); quem Longobardorum multitudo Cumana in urbe exceperunt, inter quos Johannes diaconus, supradicti Petri ducis nuncius, licet de sui senioris triumpho ignarus advenit, suumque seniore tantum profectum ad debellandam Sclavorum duriciam imperatori nunciavit. Cumque isdem Joannes una cum imperatore Ticinensem adiret urbem (*Jul. inc.*), nonnullis referentibus sui domini adventu et triumpho extitit expertus. Cui imperator ad propriam jam reddere volenti, hoc secretum injungens suo seniori delegavit, ut si possibile foret, dilectionis gratia in aliquo suæ potestatis loco clam vellet venire, et tanti viri et compatri presentia et sagacitate potiri. Dux namque quamquam avide tale audiret nuntium, tamen numquam hoc fieri posse credebat, quo tantorum regnorum princeps, suis ignorantibus, expedite aliena jura valeret intrare. Verum cum suorum nemine eodem communicare sermone volens, tacitus sibi in corde servabat. Predictus vero cæsar, Ticinense relicta urbe (*Nov.*), per Tuscie alpes Romanum obtabile peciit solium. Deinde in abstinentia que pascalem antecedens solemnitatem, Ravennam descendere curavit (an. 1001). Cui Petrus dux eundem Johannem diaconum destinavit; a quo benigne susceptus, importune id ipsum quod antea dixerat recipere satagebat. Unde factum est ut, inter utrasque partes sæpedito Johanne diacono crebro discurrendo, tale ventiletur negocium. Demum imperator salubre a duce accepto consilio, sacrum diem pascalem devotissime celebrans, omnibus majoribus suis indicavit, se purgationis poculum apud sanctæ Mariæ monasterium in quadam insula, quæ Ponposia nominatur, acciperé et aliquantis inibi diebus commorari velle. Manet siquidem eadem insula non procul a Venecia, ex una parte marino littore, ex aliis Eripdani cingitur fluentis. His dictis, statuta est ¹¹⁹, in qua ille et sancti Marci oraculum et diu desideratum compatriem adiret. Tunc, cum aliquantis quibus hoc familiariter commissum habebat, intrans navim, predictum peciit monasterium. Ubi minime pernoctans, abbate cum monachis astantibus, ejusdem monasterii quoddam ospiciolum providens, prepa-

rari jussit. In quo sese per triduum curationis potum custodire simulabat. Nocte itaque perventa parvam naviculam ascendens, qua predictus Johannes diaconus ad ipsius insulæ marginem prestolando latitabat. Hecelinus vero comes, qui postea (110) Bajovariorum dux effectus est, et Raimbaldus Tarvisianus comes, Teupernus belicosissimus vir, Rainardus, Tamo, camerarii, Walterus unicus capellanus, Federicus [qui ¹²⁰] postmodum (111) Ravennæ archiepiscopus extitit, simul in predictam navim ascenderunt. Qui tota nocte et die nautis inquiete navigantibus jam sequentis noctis in tempestate sancti Servuli æcclesiam, quæ non longe a ducis palacio scita decernitur, applicuerunt; ubi Petrus prepotens dux tanti hominis occulte adventum prestolabatur. Et quia tetra noctis obscuritate minime conspici vicissim sese valebant, inter amplexus et novi ospitis dulcissima oscula, dux taliter illum allocutus est: *Si vis sancti Zachariæ monasterium providere. instanter oportet te illuc ire, quo lucis ante crepusculum in palatii mei menis queas dignissime ospitari.* Deinde navim uterque ascendens, alter proprium palacium, alter quidem predictum petiit monasterium. Postquam illius monasterium ingressus ipsi patefactus foret, ecclesiam intravit, haud tamen illic diucius commoratus ¹²¹; sed ut conditum fuerat, ad palacium advenit, et omni dequoritate illius perlustrata, in orientali turre se cum duobus sui retrudi et servari voluit. Erat sane vili, ne agnosceretur, habitu indutus. Prefatus vero Hecelinus cum ceteris ducem de matutinali officio veniente ante ¹²² sancti Marci limina exceperunt. Cui salutaria verba, ne circumstantes hoc secretum sentirent, ex imperiali parte pertulerunt. Quibus dux, quomodo imperator vigeret vel ubi esset, inquiring requisivit. At illi apud Pampusiæ monasterium eundem sospitem dimisisse responderunt. Et datis osculis, hospitari illos juxta palacium jubens, ipse vero imperatorem adivit. Neque fas duci fuerat cum imperatore per totum diem in predicta turre manere, ne quis Veneticorum hujusmodi rei capacitatem posset sentire. Ad prandii refectionem cum aliis palam conveniebat, sero una cum cessare ¹²³ dapibus colloquiisque reficiebatur; ad perfectæ namque fidei vinculum confirmandum filia ducis adhuc caticumina de sacro baptismatis lavacro cesar suscepit. Pallium quidem, quod pro pacti federe (112) a Veneticis supra quinquaginta libras persolvebatur, eidem suo compatri duci perpetua scriptione donabat. Et omnia quomoda (113) illi firmiter dehinc impertiri pro votis promittebat. Sed

VARLÆ LECTIONES.

¹¹⁹ scilicet dies. ¹²⁰ von deest. ¹²¹ com *suprascriptum* 1. ¹²² aut. 1. ¹²³ i. e. cæsare.

NOTÆ.

(110) A. 1004. Thietmar. l. vi, c. 3.

(111) Annis 1001-1003.

(112) Quale inde a Caroli M. tempore per imperatores passim renovatum erat; recensum eorum

vide in Annalibus nostris t. III, p. 578, 579, 598, sqq.

(113) Commoda.

nichil dux ei exigere volens, nisi ut ecclesiarum A suarum seu omnium Veneticorum predia integre solidatis, in statu suis temporibus conservaret. Altero autem die cum jam redeundi licitum habere volebat, diversarum generum fortunis dux eum munerare voluit; qui nichil horum continere cupiebat, dicens: *Illud mihi crimen inducere nolo, ne quis cupiditatis et non sancti Marci tueque dilectionis causa me huc venisse asserat.* Tamen importunis coartatus precibus, eburneum sedile cum suo subsellio, nec non argenteum siphum et urceum raro peractum opere dono, ficet invitus, recepit. Datoque osculo, lacrimantibus utrisque, separati sunt. Hecilius siquidem et ceteri antedicti non illo sed altero die licentiam perceperunt. Imperator cum duobus tantum et Johanne diacono navim intrans, B predictum occulte in nocte regressus est ad monasterium. Mane vero se prestolantibus videre inopinante exhibuit, et Ravennam cum prelibati Johannis diaconi nave properans, de Venetia se reverti omnibus prodiit. Quod difficile credere volentes, amodum mirantur. Dux itaque omnem Veneticorum populum post triduum in palacio convenire indixit. Cui hujusmodi gestum patefaciens, non minus fidem imperatoris quam pericia sui senioris collaudabat (114). (*An. 1001, Mart. ex., April. inc.*)

Eodem quoque tempore Beneventanos cives audiens imperator sibi rebellare, quibus aggressis suo imperio potenter subjugavit, multosque interfecit. His peractis Ravennam iterum adveniens, Papiensem deinde peciit urbem. Ibi quoque Romanorum cives dominationis jugo abjecto sibi repugnatos audivit. C Contra quos patricium suum nomine Zazonem cum exercitu mittens, ipse navigio Ravennam instanter descendit (*Nov.*). Eo tempore duo imperialia ornamenta auro miro opere acta cesar per Johannem diaconum Petro suo compatri duci, unum ex Papiensi, aliud ex Ravennati urbe, dono transmisit. Cui dux recompensationis gratia cathedram elephantinis artificiose sculpta tabulis per eundem diaconum Ravennæ direxit. Quam avidè suscipiens, in eadem urbe conservandam reliquit. Dehinc Romanam dum vellet validam urbem repetere, civium D insidias formidans, in quoddam castellum Paternum nomine ascendit (*an. 1002, Jan.*). Ubi infelix non diu sospes manens, inter dulces annos corpoream dure vitam amisit (*Jan. 24*). De cujus funere gentes ubique minime tunc questu silebant. Corpusculum vero ejus Coloniensi archiepiscopo cum ceteris deferente, in Aquisgrani palacium fuerat delatum, ut cum decessore suo piæ memoriæ Karolo queat iudiciali sibi prestolari diem.

Post hunc Henricus ¹²⁴ regalis dux, prosapia de

regia ortus, regnorum rite suscepit diadema (*an. 1002, Jun. 6*), quanquam Ardoinus, comitis Dado-nis filius, apud dicinum quibusdam Langobardorum sibi faventibus regni coronam usurparet. Tamen illorum major pars Henrici regis expectabat adventum.

Anno quidem incarnationis Redemptoris nostri millesimo quarto, ducatus vero domni Petri Veneticorum ac Dalmaticorum ducis decimo Johannes, ejusdem ducis egregia proles, genitoris effectus est consors dignitate. Quem dum tertia etas octavo decimo anno ephelum foveret, nimirum paterno ingenio et probitate vigeat; qui pii parentis adeo obtemperare studeat ¹²⁵ (115) moribus, ut sub gemino regimine omnis patria uno maneret fœdere. B Eodem vero anno Sarracenorum multitudo Apulien-sium fines invadens, Varensem civitatem, ubi Gregorius imperialis catapanus preerat, ex omni parte obsidione circumdabat. Quod audiens Petrus propotens dux, preparare maximam expeditionem jussit. Sanctique Laurentii in solempni die (*Aug. 10*) de Venetia exiens, eosdem expugnaturus aggressus est. Qui vastum per mare vel sicando terrarum diversa loca dum transiret, octavo Idus Septembris (*Sept. 6*) predictam urbem appropinquabat. Sarracenorum nempe uterque exercitus cernens insperatam salutem Christianis advenire, armatis manibus alii supra equos littore adstabant, alii naves ascendentes, Christianos ad certamen audacter provocabant. Sed divina propiciatione domnus Petrus dux cum omnibus suis antedictæ civitatis in portum indemnis ingressus est. Quem cives una cum Gregorio imperiali catapano digne suscipientes, ejusdem urbis in palacio ospitari fecerunt. Tunc domnus dux, quomodo urbem a paganorum severitate tuori quivisset, pertractare cepit. Verum prius alimoniarum solatiis cives inedia perpessos sufficienter recreavit. Tum ut viriliter contra nequissimam gentem bellum agerent amonuit; et victrix vexillum se preire jubens, quosdam in suburbio ad pugnandum instituit, quosdam vero secum adsumens, navale adorsus est peragere bellum. Unde factum est quatinus per triduum continuatim nunc gladiatorum, nunc igneis jaculis Sarracenos acriter insequerentur. Tertiæ noctis in silentio paganorum aufugit exercitus. Ceteri autem qui finitimarum loca crudeli jure mancipando possidebant, non multum post illic degentes confusi recesserunt. Cives itaque domni Petri ducis nomen deinceps celebre et honorabile habuerunt, qui nullo terreno sed divino constrictus timore, eos liberavit ab inimicorum persecutione.

Non puto pretermittendum fore prodigium quod

VARLÆ LECTIONES.

¹²⁴ *infra* Henricus. ¹²⁵ *ita* 1. studuit ed.

NOTÆ.

(114) Scil. populus.

(115) Cum noster *infra* a. 1007 obitum Joannis

referat, hæc ipso quo contigerunt tempore scripsisse censendus est.

cuidam Sarracenorum, die quo festiva Dei genitricis assumptio a fidelibus celebratur, divinitus ostensum est. Nam dum in sancti Benedicti monasterio haud procul ad urbe quadam munitissima turre ipso maneret, emicantem stellam ex occiduo climate prepete cursu venire ejusque civitatis in portu cadere conspexit. Hoc ut Jeronimo, spirituali et pre-nominati monasterii patri, patefactum est, statim futurum sanctæ Mariæ auxilium, que *stella maris* interpretatur, civibus advenire intellexit; quod intemerata puerpera in Petri Veneticorum ducis adventu¹ procul dubio complevit, quem de occiduis partibus venire permittens, in suæ nativitatis festo de oste illi concessit triumphum. Isdem namque dux de illo loco nuncios suos Constantinopolim destinavit, et a catapano imperiali multis ditatus muneribus, ad Venetiam incolomis remeavit.

Hoc quoque tempore Henricus rex Ottonem ducem (116) ad Italiam cum exercitu mittens, cum Ardoine usurpativo rege juxta Alpes in campo¹²⁶ qui Vitalis nuncupatur (117), pugnam peregit, et ex utraque parte multi ceciderunt. Cumque hoc Henrico regi foret expertum, in sequenti anno (1004) maxima stipatus expeditione Italiam intravit, et Ardoine a Veronensi urbe expulso, omnes Langobardos potenter suo regimini subjugavit. Cui Petrus etiam Veneticorum dux in predicta urbe suum natum, mire pulchritudinis puerulum, prece sua permotus honorifice delegavit; quem chrismatis divo liquore ex more fecit linire, patri oblime muneratum remisit. Deinde ceteras Italiæ civitates properare disponens, Papiæ a Mediolanensi archiepiscopo estilit coronatus (*Mai* 14). Ubi cives insidias contra suum regimen molliri cognoscens, totum pene urbem incendio et interfectione devastavit, et tunc per Cumanum lacum ultramontanum petiit regnum (*Jun.*).

Hoc quoque tempore Petrus famosus dux, sedula petitione a Vassylio et Constantino imperatoribus coactus, Johannem ducem, suam dilectam prolem, ad regiam urbem causa conjugii delegavit. Quem imperatores dum benigne susciperent, cujusdam nobilissimi patricii filiam Argiropoli nomine, imperiali editam stirpe, illi desponsare decreverunt (118). Et ut tantæ femine, imperatorum videlicet neptis, copulationis dies acceleraret, prefatus dux una cum puella imperiali decreto in quadam capella convenire permitti sunt, ibique ab ejusdem urbis pastore sacre benedictionis munus, ab imperatoribus aureas diademas suis capitibus, perceperunt. Quibus dextera utroque imperatore superposita manu, aulam qua convivantium cetus manere videbatur, tali

A decoritate pervenerunt. Predicti namque imperatores tam egregie ac jocunde hunc peragere thalamum satagebant, ut triduo convivantium gaudium haud defuerunt ipsi familiares convivere. Hoc tali, in palacio quod Yconomium nuncupatur, peracto ordine, quisque eorum muneribus receptis retrogradus recessit. Novicius vero dux cum sua venusta sponsa apud pallacium quod jure dotalicium nuper acquisiverat, degere disposuit. Cui Vassilius imperator injungens monuit, ne ab urbe discederet, interim (119) de Bulgarorum finibus, quos valida expugnandos manu agredi temptabat, Dei auxilio reverteretur. Cujus monitis dux acquiescens, prompte ejus adventum prestolabatur. Ipso autem redeunte, patriciatus officii dignitate eundem sublimavit ducem. Ottonem suum puerulum, qui aderat, fratrem muneribus tantum honoravit. Dehinc dux sponsali dote, id est diverse fortune copiis, simulque imperialibus donis acceptis, licitum veniendi ad propria impetravit. Nam parentum conventus, pernobilem puellam regionem ad exteram quasi exulem exeuntem plorantes, haud deerant. Dux itaque pro votis omnia consecutus, navim cum spectabili sponsa ascendens, equoreas sulcare procellas suis imperavit. Cui Grecorum seu aliarum gentium incole ubique usque ad patriam non denegabant impertiri obsequia. Cumque probabili et diu anhelanti patri duorum natorum foret nunciatum adventum, cælorum regi gratias agens, navium multitudine eodem procul a litore fecit excipere; et tali circumscripti pompa apud pallacii tribunal genitorum amplexibus sunt restituti incolomes. Pater siquidem non solum suis verum exteris hominibus convivium crebra hujusmodi thalamus facere non cessavit. Revera pargaudium nostris finibus emicuisse nemo nostrorum reminiscitur. Domna vero Maria, Greca ductrix, non post plures dies puerum Constantinopolim genitum Venetiæ protulit natum, quem Petrus eximius dux de sacro baptismatis lavacro suscipiens, Vassilium ob avunculi sui imperatoris nomen imposuit. Circa hæc tempora prelibatus Petrus dux pro animæ suæ remedio mille quinquaginta libras denariorum solatio tocus suæ patriæ Veneticis donavit, ceptique palacii opus ad unguem perduxit. Ubi inter cetera decoritatis opera dedalico instrumento capellam construere fecit, quam non modo marmoreo verum aureo mirifice comsit ornatu. Interea Petrus dux dum sibi pro votis pæne cuncta subpeditare decernere, plus solito subjectum equitatis censura populum regere studebat. Sed divina providentia moderamine equo omnia disponeus, illum in tante felicitatis fastigio constitutum, ad sue

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁶ ita 1.

NOTÆ.

(116) Ducem Karantanorum et marchionem Veronensem. Cf. Thietmar. v. 16.
(117) In campania Veronensi.

(118) V. Cedrenum t. II, d. 452 edit. Bekker.
(119) Id est donec.

virtutis propectum acriter percussit. Eodem itaque tempore (120) [an. 1006] stella cometis, cujus indicium humanum semper pronunciat flagitium, in meridiano climate apparens, quam maxima per omnes Italiae seu Veneciae fines pestilentia subsequuta est (121) [an. 1007]. In qua utriusque sexus humanae conditionis nonnulli inopinata morte ceciderunt. Inter quos domina Maria, Graeca ductrix, nec non Johannes, egregius vir suus, sedecim dierum numero in sancti Zachariae monasterio, proh dolor! uno clauduntur mausoleo. De quorum funere non modo mesti genitores velut fraterna societas deplorabant, verum omnis patria lacrimis et dolore tabescebat. Fuerunt namque omni probitate in tantum famosi, ut Deo et hominibus ambo boni complacerent. Sex annorum spacio tantum sub patris regimine Veneciae praeiit populo. Sed ut tanti memoris quoddam presidium adesset consolationis, pari consensu Venetici interpellantes, domni Petri principis alterum natum, scilicet Ottonem regalem puerum, ducatus dignitate sublimare. Qui quamquam tenera aetate quattuordecim annorum flore vegetaret, tamen adeo ingenii facundia vigeat, quoad altero fratre non probitate sed aetate diceretur secundus. Praeterea Petrus dux omnibus suis liberis paternum munus impertiri voluit, ita ut testamentario jure quisque suas acciperet porciones. Nomina quorum ut rite recordor, exprimere libet. Illorum primus herile sortitus est nomen, qui forma et viribus bene respondebat satis natalibus. Secundus nominatur Ursus: iste sic officium gerens clericatus, quo haud immerito queat dici clericorum decus. Tercius est ordine Otho, predictus puerulus, patris qui constat dignitate equivocus. Quartus nominatur Vitalis: hic ingenii strenuitate ecclesiasticam adeptus est sortem. Quintus estat vocabulo Henricus, species cujus puerilis ceu jubar micat solis. Quatuor quoque filiae eidem optimo manebant patri, quarum prima Hicelam nomine Stefano Sclavorum regis filio, de quo antea dixi, in conjugio honorifice sociavit; reliquas vero tres in monasterio Deo omnipotenti mancipavit. His itaque bene compositis, Mariae generosae suae uxoris thorum sequestratum habere deinceps decrevit, ea videlicet ratione, quo nullum divorcium foret in familiaritatis conversatione. Deinde quicquid facultatis restabat, totum ecclesiis et pauperibus erogans, nichil sibi praeter dignitatem reservabat. Anno igitur Incarnationis Jesu Christi Domini nostri millesimo octavo, Valerio Altinatis aeclesiae presule mortuo, qui episcopalem cathedram rexit annis viginti, quindecim diebus tantummodo minus, Ur-

sus, predictus domni Petri ducis filius, clero et populo consulente in eadem subrogatus est sede. Hujus adulentis¹²⁷ mores meo famine perstringere volo. Erat nempe fide religiosus, specie decorus; ingenio providus, industria litterarum ita peritus, ut tanti honoris a cunctis dignus diceretur. In cujus ordinacionis exordio Petrus, dux et preclarus suus genitor, lotum sanctae Mariae domum et ecclesiam jam pene vetustate consumptam recreare studiosissime fecit*.

* *Hic initio paginae 38 codicis l. 1²⁸ loco vacuo charta inscripta est anno 1032: Quadam die nos Johannes Sagornino ferrarius insimul cum cunctis meis parentibus in unum convenimus ad tempore domni Petri Barbolani ducis, et requirebat nobis suoque gastaldo, quod in curte ferrum laborare debuissemus. Sed tamen omnibus modis contradiximus, nisi tantum quod laborare debeamus per nostras mansiones quicquid necessitatem fuisset, omnique tempore ad predictum palacium quantum nobis deportasset carcerarius. Unde nos illo tempore ita comprobavimus cum testibus, et iudicatum extitit nobis, ut jurare debuissimus ad sancta Dei quattuor Evangelia. Sed in diebus predicti nostri senioris jam dictum sacramentum minime fecimus¹²⁹. Nunc autem nos venimus ante presentiam domni Dominici Flabiani gloriosissimi ducis, senioris nostri, cum ipse residebat in pallacio cum suis iudicibus, et ibi adstante maxima pars suorum fidelium, et cepimus nos lamentare de virtutem (122) quod gastaldus fabri ferrarii nobis faciebat. Denique iudicaverunt et confirmaverunt, ut secundum quod ad tempore praefati Petri Barbolani jurare debuissimus, ita modo adimplere debemus; quod ita fecimus. Sed piissimus gloriosus dux senior noster noticiam scriptionis exinde nobis fecit, ut in curtis pallacii ferrum laborare minime debeamus, neque sub iugo gastaldioni fabri permanere debeamus ferrum, quantum carcerarius hujus pallacii nobis deportant cum omni nostro precio et expendio, ita quod ceteri fabri de illorum capitibus persolvunt; et liceat nobis cunctum ferrum laborare, secundum quod ceteri fabri laborant.*

Paulicus dux ducavit annos 20 et menses 6 et dies 9. Marcellus dux ducavit annos 9, dies 21. Ursus dux ducavit annos 11 et menses 5. Post interfectionem Ursi ducis in annis 6 non fuerunt duces in Venecia. Sed magister militum eam iudicabat; id est domnus Leo magister militum sedit anno 1, Felix magister militum sedit anno 1, Deusdedi annis 2, Jubianus ypatus anno 1, Johannes Fabriacus anno 1. Deusdedi ypatus ducavit annos 13. Galla dux ducavit annum 1 et menses 2. Dominicus dux ducavit annos 8. Mauricius dux annos 23. Johannes dux ducavit annos 35, Obilierius dux et Beatus sederunt 5. Agnellus dux ducavit annos 18. Justinianus dux ducavit annum 1, menses 2. Johannes dux ducavit annos 8. Petrus dux ducavit annos 29. Ursus dux

VARIAE LECTIONES.

¹²⁷ ita 1. eux 2. ¹²⁸ In margine codicis. 3 legitur: Johannes Sagorninus hujus libelli auctor. Quam scribae saeculi xv conjecturam nullius momenti esse, jam Zanettius animadvertit. ¹²⁹ minime fecimus supra-scripta 1. ¹³⁰ Quatuor linearum spatium vacat in 1.

NOTAE.

(120) V. Ann. Sangall. majores et Ann. Leo-dienses.

(151) Ann. Sangall. majores.
(122) Virtus—vis.

ducavit annos 17. Johannes dux ducavit annos 5 et menses 6. Petrus dux ducavit menses 6. Petrus dux Trondominico ducavit annos 23 et dies 23. Ursus dux ducavit annos 20. Petrus Candiano ducavit ¹³¹ 5. Petrus Badoario ducavit annos 3. Petrus Candiano ducavit annos 23. Petrus Candiano filio ejus ducavit annos 18. Petrus Ursoyolo ducavit annos 2 et dies 20. Vitalis Candiano ducavit annum 1 et menses 2. Tribunus Meni ¹³² ducavit annum et menses 4*.

* *Hic in codice 1 subjicitur*: Inquisicio facta est de pallie, que portabant per loca Italiæ. Veni ego Otho dux in publico pacto cum majores judices nostræ terræ, mediocres et minores. Testificaverunt Badoario Bragadino et Mauricius Maureceni et Dominicus Florencius Flabianicus (123), quod in nullis partibus Italiæ debuissent pallia portare nec venundare, nisi a Papia et a mercato sancti Martini et Olivo.

Hic in Italia regnavit Alboin annos 3 et menses 6. Cleps regnavit annum et menses 6. Longobardi regem non habuerunt per 10 annos. Authari regnavit annos 6. Agilulfus ¹³³ regnavit annos 25. Adaloald regnavit annos 10. Arioald regnavit annos 12. Rotari regnavit annos 16 et menses 4. Rodoald regnavit annos 5. Aripert regnavit annos 9. Grimoald regnavit annos 9. Bertari regnavit annos 17. Cuniberd regnavit annos 12. Liuperto ¹³⁴ regnavit menses 8. Aripert regnavit annos 12. Ansprando menses 3. Liutprando regnavit annos 31 et menses 7. Ilprand ¹³⁵ regnavit menses 7. Ratchiso regnavit annos 4, menses 9. Agistulfo regnavit annos 7. Desiderio regnavit annos 17 et menses 3.

Anno ab Incarnatione Domini 774 ¹³⁶ Karolus rex in Italiam introivit, eamque cepit. Regnavit annos 46. Mortuo quoque Karolus rex ¹³⁷ successit Lodoicus, qui rexit regnum annis 59, et mortuus est. Huic successit Karolus, qui regnum rexit 2. Defuncto Karulo successi ¹³⁸ ei Karlomannus, qui regnum rexit annos 3. Mortuo jam dicto Karlomanno successit Karulo junior, frater ejus, qui regnum rexit annos 9. Successit Berengarius imperator.

Alia manu sæculi xi exeuntis hæc adscripta sunt:

Primus in Romana sede Julius Cesar regnavit annos quatuor et menses sex.
Octavianus Cesar regnavit annis quinquaginta sex et menses sex.
Tiberius Cesar regnavit annos viginti tres.
Gaius cognomento Caligula regnavit annos tres, menses decem et dies octo.
Claudius Cesar regnavit annos tredecim, menses septem et viginti octo.

VARIE LECTIONES.

¹³¹ vox bis scripta 1. ¹³² ita 1. dux 2. ¹³³ * Agulfus 2. ¹³⁴ Gomberto—Loperto 2. ¹³⁵ * Idprand 2. ¹³⁶ ita 1. 2. ¹³⁷ ita 1. 2. ¹³⁸ ita 1. 2. ¹³⁹ ita. ¹⁴⁰ pergit alta manu in 1.

NOTÆ.

(123) Qui postea a. 1028 Othonem ducem expulit.

Nero Cesar regnavit annos tredecim, menses septem et dies viginti octo.

Vespasianus cesar regnavit annos novem, menses undecim, dies viginti duo.

Titus cesar regnavit annos duo ¹³⁷ et menses duos.

Domitianus, frater Titi junior, regnavit annos quindecim et menses quinque.

Nerva cesar regnavit anno uno, menses quatuor, dies octo.

Trajanus cesar regnavit annos decem et novem, menses sex, dies quindecim.

Adrianus cesar regnavit annos undecim.

Antoninus cesar cum filiis suis Aurelio et Lucio regnavit annos viginti duos, menses duos.

Marcus Antonius Verus cum fratre Lucio Aurelio Commodo regnavit annos decem et novem et mensem unum ¹³⁸.

Lucius Antonius Commodus post mortem patris regnavit annos tredecim.

Helius Pertinax regnavit menses sex.

Severus Pertinax regnavit annos decem et septem.

Antonius cognomento Caracalla regnavit annos septem.

Macrinus cesar regnavit annum unum.

Marcus Aurelius Antonius regnaverunt annos quatuor.

Aurelius Alexander regnavit annos tredecim.

Maximinus cesar regnavit annos tres.

Gordianus cesar regnavit annos sex,

Philippus cum Philippo filio suo regnavit annos septem.

Decius cesar regnavit annum unum et menses tres.

Gallus cum Volusiano filio suo regnavit annos duos et menses quatuor.

Valerius cum filio Gallieno regnavit annis quindecim.

Claudius cesar regnavit annum unum et menses octo.

Aurelianus cesar regnavit annis quinque et medium.

Tacitus cesar regnavit dimidium annum.

Post hujus interfectionem Florianus regnavit dies octuaginta octo.

Probus cesar regnavit annos sex et menses quatuor.

Orientalium imperatorum catalogum usque ad sæculi xi exitum scilicet: Alexius vero regnum imperii arripuit anno ab Incarnatione Domini 1081, indictione 4, mense Aprilis die prima in qua tunc cena Domini celebratum est, et regnavit annis....indeque alia manu usque ad medium sæculum xiii productum exhibet codex 2, hac sententia finem imponens: Post mortem vero Johannis Balduinus gener ejus, filius supradicti Petri, imperavit annis.... *Balduinus hic II annis 1237-1261 regnavit.*

CHRONICON GRADENSE.

(Fol. 4.) Post multarum urbium destructionem et Aquileie desolationem, cum seivissima paganorum

multitudo ad Altinensium civitatem aciem direxissent, in qua cum ejusdem civitatis indigenis fugatis

neminem reperissent, omnem illam civitatem de-
predantes, igne succenderunt, muros quoque ac
turres funditus subverterunt. Huis vero civitatis
magna pars populi timore correpta, cum in paludi-
bus et in insulis paganorum fugientes insidias diu
habitaret, divinitus factum est, ut quidam sanctis-
simus vir Geminianus nomine, sacerdos, Spiritus
sancti perlustratus gratia, egenis cupiens subvenire,
cum plurima loca diligenter perlustrasset, ad pre-
fatum paludum perveniens locum, cum Ario quodam
et Aratore copiosam Christianorum ibidem invenit
multitudinem, quibus visis ac de invencione eorum
admodum illarescens (124), nunciavit eis, quod
pessima illa multitudo divine nutu clemencie de-
structa esset et in nichilum redacta. At illi gratias
agentes glorificaverunt Deum qui non deserit spe-
rantes in se. Tunc Arius et Arator, filius ejus, cum
omnibus qui cum eo erant, vicinas quasdam insulas
quæ in eisdem erant paludibus intuentes, ac melio-
res quas eligerant perscrutantes, domos et æccle-
sias in eisdem edificare ceperunt. Quarum in
edificatione relictam Altinensis civitatis pulchri-
tudinem nec non et multarum turrium subversio-
nem recolentes, licet nimio inere turbati, tamen
supradictarum turrium nominibus illas quas habi-
tantes ¹²⁹ insulas appellarunt. Unde factum est, ut
cujusdam excellentissime ejusdem civitatis turris
nomine Torcelli Aarii omnes insule prefate voca-
rentur. Ex supradictis itaque insulam quandam Aarii
cum quibusdam suis serviciis, ut ibi habitarent,
sibi vindicarunt ubi etiam proprium nomen com-
mutantes, omnes qui ex eorum tribu erant, Aarii
apellati sunt. Cum his quidem omnes illi qui in
Altinensium erant civitate, in porta illa que versus
boreas (fol. 1) respiciebat, ibidem hospitati vi-
cum Burianum Aarii a porta illa appellari constitue-
runt. Aarius vero tribunus cum massi (125) qui
Macinii Celires appellati sunt, et cum quibusdam
aliis quorum nomina ignorantur, locum qui huic
insule vicinior erat ad habitandum eligerunt. Cum
his quidem permanserunt omnes illi qui fuerant in
prefata civitate de eorum porta, juxta quam turris
magna et nimis excelsa fuerat, ex qua erat eis in-
troitus et exitus. Hunc namque locum inhabitantes ex
porta et turri illa magna Vicum Majoribus (126) isdem
Aarius constituit appellari. In qua Maxum militem
judicii fecit. Idem Aarius tribunus cum Fraudunis,
qui et Faletri appellantur, et Rusticus, qui Luthoi-
lus dicitur, et Calciamiri, quos Gambas sericas
nominarunt, cum viatoribus et quibusdam reliquis
quorum nomina ignorantur, omnes insimul quas-

dam vicinas eligerunt insulas, ex quibus vicum
Constanciacum et vicum Amianarum Aarii consti-
tuentes, nominibus portarum ex quibus fuerant Au-
rius tribunus constituit appellari. Postquam vero
universa hujus populi multitudo convicinancium in-
sularum loco invaserat, una insimul convenientes
mirabili forma ac preluca claritate basilicam fun-
daverunt in honore sanctæ Dei Genitricis et Virginis
Mariæ, pulcherrimo pavimento ornatam, cujus me-
dium pulchritudine sua, rota quedam admodum de-
corabat. Unde omnis habitatio que ipsi æcclesiæ
proxima erat ab Aario tribuno Rota appellata fuit;
quam æcclesiam videlicet episcopatum Aarius tri-
bunus constituit, quod episcopium prefatus Aarius
ex collaudacione Metamaucensium et Rivoaltensium
nec non ex confirmacione Obellierii ¹³⁰ et ¹³¹ Beati ¹³⁰
ducum, qui tunc Venetiam regebant, ducatum in
proprii domini jure vindicavit. Quibus omnibus
compositis et ordinatis, prefatus Aarius tribunus
cum universa populi multitudo qui ex predicta
Altinensi confugerant civitate, Obellierio ¹³¹ et ¹³¹
Beato (127-8) ¹³¹ ducibus colla submittentes se sub-
jugaverunt, eo ordine quo in prefata civitate (fol. 2)
olim subditi fuerant ducibus qui ipsius regimen obli-
nuerant. His namque patris, ut supra memoratum
est, ex concessione jam dictorum ducum et populi
collaudacione quedam littora in prefati Aarii tribuni
potestate concessa sunt. In primo quorum quendam
Maurum presbyterum, qui de Altinensium fugerat
civitate, invenit; qui ei ordinatim omnia exposuit,
qualiter sibi Deus revelaverat quendam heremi
locum, in quo sancti martires Hermes et Herasmus
in Dei honore et eorum nominis titulo æcclesiam ei
edificare jusserant, cujus etiam mercedem illi im-
pendere promiserunt. In sequenti quoque littore al-
bissimam nubem sibi apparuisse dicebat, ex qua
duos claritatis velut solis radios resplendere vide-
rat. Ad quam cum propius accederet, clarissima
voce sibi dicentem audivit: « Ego sum Dominus Deus
Salvator et totius orbis dominator. Terra autem in
qua stas, cave ut in ipso loco, quem tibi monstra-
vero, in nomine meo basilicam construas. » Tunc
nubes illa cum prefatis radiis non longe ad alium
transferens se locum, in quo dulcisona alia vox
facta est de nube dicens: « Ego sum Maria domni
Jesu Christi Mater; in hoc loco æcclesiam in honore
mei nominis volo ut edifices; » quem etiam locum
sibi denotasse aiebat. In tercio autem cum per-
e-
nisset littore, ejusdem littoris medietatem ex gen-
cium et populi diversa multitudo occupatam se
vidisse narrabat. Cujus alia medietas boum ac bu-

VARIE LECTIONES.

¹²⁹ ita c. ¹³⁰ jam deleta, quorum loco recentiore manu tribunorum procerum et scriptum est 1. Lectionem antiquam codex 3 servavit. ¹³¹ jam deleta; quorum loco manu recentiore tribuuis proceribus et scriptum est 1. Antiquam lectionem præbet 3.

NOTÆ.

(124) Id est hilarescens.

(125) Id est massa, armatorum globo.

(126) Mazorbo.

(127-8) V. supra, col. 897-899.

halorum densissimas acies vegetabat. In medio autem littore nubes illa candidissima cum suis radiis stetit. Ad quam cum accessisset, splendida caucie senem quendam in speciosissima sede sedentem infra ipsam nubem contemplatus est, cum quo videlicet juvenis quidam erat, insimul confabulantes. Tunc senior ille ait eidem Mauro presbytero: « Ego sum Petrus apostolorum princeps, a Christiani gregis pastore constitutus, ut ipsius pascam oves et agnos. Nunc in peccatorum tuorum remissione tibi injungo, quatinus ad Dei honorem (fol. 2') et in mei nominis titulo honorifice in hoc loco æcclesiam fundare studeas, ut in natalicii mei die universus Torcellanus populus in ea congregetur. » Junior vero ille, qui cum eo erat, dixit: « Ego sum servus Dei nomine Antoninus, qui pro Christi nomine passus fui. Ideoque precipio tibi, ut parvam æcclesiam juxta magistri mei basilicam in honore Dei et sub titulo nominis mei edifices. Nichil tamen alieni operis inter utrasque facere presumas. In qua si quis juste ac devota mente aliquid peccerit, meis precibus apud Deum obtinere non ambiget. Cave ut sicut tibi designaverimus, ipsius æcclesias extruere facias. » In quartum autem cum pervenisset littus, visum fuit ei, quod totum littus vineis esset plenum, maturissimas uvas habentibus; et ecce nubes illa, quam paulo ante diximus, apparuit ei. Ad quam cum accessisset, decora facie puellam quandam in sede preciosa sedentem aspexit. Que dixit: « Ego sum Justina virgo, que pro Christi nomine in Patavi civitate passa fui; pro ejus amore te deprecor, ut parvam æcclesiam in Dei honore et mei nominis commemoratione in hoc littore construere facias. » His omnibus taliter revelatis, visum sibi fuerat in cujusdam brevissime tumbe, [i. e. tumuli] loco persistere, ubi et nubes illa lucida apparuit ei, supra quam solem illustrantibus radiis aspexit. In eadem autem nube vir quidam mirabilis aspectu erat, dicens ei: « Ego sum Johannes baptista precursor Domini; deprecor te per nomen ejus, ut secundum hanc quam tibi in hoc loco ostendero formam æcclesiam michi edificare facias. » In qua die noctuque orationibus ac vigiliis sibi vacare injunxit, nec non per anulum ac scripture paginam investicione tradidit. His omnibus expletis supra ecclesiæ sanctæ Mariæ tectum astitisse sibi visum fuit, ubi nimio molendinorum strepitu qui juxta præfatam æcclesiam adesse videbantur, ex hujus quiete visionis sompno expergefactus, scripti (fol. 3) volumen et anulum in suis repperit manibus. Hæc autem seriatim postquam omnia exposuit, Aurius tribunus et alii nobiles qui cum eo erant, viso anulo et scripti volumine, quod ipse reppererat in manibus suis, de hujus revelationis visione certificati,

A parvam æcclesiam in honore Dei et sancti Johannis, sicut idem sanctus baptista ipsi Mauro ostenderat, juxta atrium episcopii mira [pulchritudine edificaverunt. In ipsa quoque baptismatis fontes ponentes, mirum in modum per occultos meatus in eisdem fontibus æreas bestiarum imagines aquas evomere fecerunt. His itaque peractis, prefatus sacerdos Maurus secum duxit Aurius tribunum ad littus in quo sancta sibi apparuerat Justina. Ibi quoque in prefata visione sibi revelatum fuerat, parvam æcclesiam construere fecit. Deinde veniente in littus in quo gencium ac boum sibi apparuerat multitudo, secundum quod in prefata revelatione sibi jussum fuerat, æcclesiam in honore sancti Petri et aliam parvam æcclesiam in honore sancti Antonini martyris edificaverunt. Littus autem boum Aurius tribunus constituit hoc appellari. Deinde ad aliud littus transfretari cupientes, albissimam nubem supra id ad quod tendebant littus viderunt. Ad quod cum pervenissent, evanescente nube, secundum ea que illic reppererant signa æcclesiam in honore domni Salvatoris edificaverunt. Ex prefate quidem albe nubis visione, littus Album idem Aurius tribunus illud constituit nominari. Ad hujus littoris versus dexteram gradientes partem, sicut in prefata sibi ostensum fuerat visione et a sanctis martiribus designatum, æcclesiam in honore sanctorum martirum Hermetis et Herasmi edificaverunt¹⁴³ cujus mercedis promissa locum in quo altaria fodientes destina-

C verant, plurimum auri invenerunt, et ob hoc Aurius tribunus (fol. 3') littus Mercedis constituit hoc appellari.

Expletis his omnibus, hæc omnia que supra memoravimus littora prefatus Aurius cum ceteris ejusdem episcopii principibus in jure proprie dominationis sub eodem episcopatu susceperunt. In quibus etiam multos agricolas seu colonos constituerunt: hoc itaque modo ut nullus in eisdem littoribus vineas vel alicujus culture opus agere presumeret sine episcopi concessionem vel venundationem.

Constituerunt quoque quod singulis annis ex unoquoque sulcu uniuscujusque vineæ jam dicto episcopatu duos palmites cum omnibus racemis pro censu persolverent, et pro unaquaque domo profisci¹⁴⁴ precio octo nummos eidem episcopatu impenderent. Omnes vero piscarias gurgitum ac paludum prefato subjugaverunt episcopo. Preterea quedam alie ejusdem¹⁴⁵ episcopatus partes in censi debitum ova et gallinas offerebant. Omnium autem supradictorum cunctos redditus prefato Mauro¹⁴⁶ presbytero, usque quo episcopali fungeretur honore, comiserunt.

Eo namque tempore Frauduni cum Willarenis mastalicis (129) æcclesiam in honore Dei et sancti

VARIE LECTIONES.

¹⁴³ edificaverunt 1. ¹⁴⁴ prosisci 1. pro fisci 3. ¹⁴⁵ eidem c. ¹⁴⁶ mutatum in Magno; v. not. seq.

NOTÆ.

(129) Id est massalicis, incolis.

Laurentii levite et martyris honorifice construxerunt. Cujus per girum fundamentis constructis, castellum quoddam illic fieri ordinarunt. A quo vera castello pontem edificantes, usque ad Amianas facerunt iter. Prefatis namque Fraudunis concessit Aurius tribunus et Maurus presbiter in vico Amianarum iudicii tribunalum. Maximam vero cujusdam littoris partem ex concessione Auri tribuni, necnon et Mauri presbiteri, ut ad ejusdem æcclesie utilitatem vineas edificarent, ipsi Frauduni apprehenderunt. Piscarias quoque ad paludes, ut eidem æcclesie molendinos constitueret idem Aurius tribunus (fol 4) et Maurus ¹⁴⁶ presbiter plures concessit. In eodem vero vico Amianarum supradicti Frauduni æcclesiam sancti Marci construxerunt, eamque sancti Laurentii æcclesie subjugantes. Non post multum temporis ipsi Frauduni cum Calciamis aliquas reliquias sanctorum martirum Sergi et Bachi a quodam Stephano Scopacalle suscipientes, æcclesiam in Dei et eorum honore in capite vici Constanciaci edificaverunt, quam prefate plebi sancti Laurentii subdiderunt. Iterum quasdam alias reliquias sanctorum martirum Marcelliani et Maximi a quibusdam castellanis acquisiverunt, in quorum honore æcclesiam edificantes, Jam dicte subjugaverunt plebi. Has namque tres æcclesias per scripti cyrographum prefate subdiderunt plebi; eo vero ordine ut singulis annis in earum festivitibus jam dictæ æcclesie plebano prandium preparare ¹⁴⁷ honorifice deberent. Hujus vero vicem isdem plebanus in ipsius plebis festivitate earundem æcclesiarum clericis constituerunt reddere. Ex collaudacione vero Auri tribuni, principis Torcellani, et Mauri presbiteri, qui in episcopii honore electus fuerat, per testamenti paginam censuerunt, quatinus si quis ex illorum tribu utilis inveniretur clericus, accepta investicione a Torcellano pontifice, sine alicujus contradictione, in sancti Laurentii æcclesia plebanus constitueretur. Sin autem ex predicta prole nullis talis superesset clericus, ejusdem parrochie vicini in aliam quam vellent personam liberam faciendi electionem haberent potestatem. Reliquas vero æcclesias, que per diversas Torcelli partes fuerant edificate. Aurius tribunus et predictus Maurus presbiter qui fuerat electus cum universi populi laude constituerunt et confirmaverunt, atque sub potestativo jure æcclesie sancte Mariæ subdiderunt (fol. 4'), et omnium supradictarum ¹⁴⁸ æcclesiarum censuerunt episcopium ipsam æcclesiam sancte Mariæ. Juxta hanc quippe æcclesiam non longe in honore Dei et sancti Johannis apostoli et evangelistæ prefati Frauduni edificaverunt basilicam. Ex con-

cessionem vero Obelierii et Beati Metamaucensium ducum et collaudacione Auri tribuni necnon ex confirmatione Mauri presbiteri, qui in episcopatus honore ejectus fuerat, ipsam æcclesiam sancti Johannis apostoli et evangelistæ cenobium sanctimonialium perpetuo esse ordinarunt.

His autem ut supradictum est constitutis, eodem tempore universa Venetiæ populi multitudo communicato consilii in Gradense pervenerunt castrum, ibique juxta æcclesie sancti Johannis Baptiste de Torcellis formam, in honore sancte Mariæ Virginis basilicam construxerunt. Aliam quoque æcclesiam in honore sancte Agathe virginis edificantes, mirabili opere in eandem ordinarunt criptam. In qua altare in honore sancti Vitalis martyris erectum

Est,

Ea namque tempestate cuidam Geminiano presbitero divina revelatione injunctum est, ut in Tergestina civitate destructa, inter muros æcclesie et muros destructe civitatis, corpora sanctorum quadraginta et duo martyrum diligenter perquireret. Quibus inventis, cum quibusdam suis comprovincialibus ¹⁴⁹ ad Aquilegensium destructam perveniret civitatem, perquirentes reliquias sanctorum, invenerunt ibi corpora sanctorum martyrum Cancii et Canciani atque Cancianillæ, necnon et corpora sanctarum virginum, Eufimie, Dorothee, Tecleæ et Erasmæ, quas omnes reliquias, ut ei revelatum fuerat, secum deferentes, cum maximo honore in castro Gradensi infra æcclesias dignissime condiderunt.

Hisdem autem temporibus Beatus ¹⁵⁰ dux Meta-maucensium, cum quibusdam tribunis (fol. 5) et nobilibus suis ad universalem Romane sedis pontificem nomine Benedictum (130) adgressi sunt iter. At quem cum pervenissent, suppliciter fuis precibus quatinus Gradense castrum novam Aquileiam institueret, et tocius Venetiæ et Hystriæ metropolim ordinaret deprecabantur. Nomina quoque patriarcharum qui post destructionem Aquilegensium urbis sine alicujus apostolici concessionem in prefato Gradensi castro sederant, refferant dicentes: « Marcellinus patriarcha, ipse primus in eadem novam Aquileiam sedis ¹⁵¹ annis 19, qui prius fecerat monasterium Beligniense in destructa Aquileia, quod etiam monasterium sub proprii domini jure quamdiu vixit retinuit. Huic autem successit Marcellinus, qui annis 15 novæ Aquilegæ rexit ecclesiam. Post quem Stephanus in ejusdem castri æcclesiam sedit annis 12 et mensibus 3 et diebus 15. Hujus quippe successor extitit Maurus, qui in eadem æcclesia prefuit annis 4, mensibus 5. Post

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶ sic primum scriptum erat, post u in g et n in r mutata sunt, ut nunc Magnus in codice legatur. Indicia tamen primæ lectionis facile cognosci possunt. Giesebercht. ¹⁴⁷ prepare c. ¹⁴⁸ ita 3. tribunorum et procerum et in loco raso postera manu l. ¹⁴⁹ cum supplendum esse videtur. G. ¹⁵⁰ ita 3. proceres et in loco raso l. ¹⁵¹ lege: sedit.

NOTÆ.

(130) Benedictus nullus initio sæculi noni sedit.

quem Macedonius per annos 16 et menses 5 et dies 6 ibidem extitit patriarcha, qui æcclesiam sancti Johannis apostoli et evangelistæ in eodem castello fundavit.

« Nos autem in numero episcoporum, qui a tempore beati Marci usque ad Nicetam, qui tempore destructionis Aquilegensi prefuit æcclesiæ, connumerari credimus, necnon ab apostolice sedis pontificibus cum pallii benedictione in hanc quam petimus novam fieri Aquileiam destinati sunt. »

Tunc idem Sanctissimus Benedictus, summus Romanæ sedis pontifex, benignitatis clemencia motus, dignis eorum condescendit precibus, communicatoque (fol. 5') 39 episcoporum concilio, Gradensem civitatem novam Aquileiam constituens, ex collaudatione supradictorum episcoporum et omnium sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, totius Venetiæ et Histriæ metropolim ordinavit. Accersitoque duce et qui cum eo erant: « Per privilegii, inquit, preceptam sanctæ Romanæ Ecclesiæ et ¹⁵² collaudatione ac confirmatione omnium istorum fratrum, tam episcoporum, quam cardinalium, totius Venetiæ, necnon et Hystriæ Gradensem æcclesiam metropolim vobis ordinamus. Ejusdem vero presulis electionem clero et populo liberam faciendi tribuimus facultatem. Prefate preterea regionis duci post factam electionem investicionis potestatem committimus, qua ab ipso duce accepta, ejusdem suffraganeis consecrandi licenciam concedimus. Quibus expletis, ad hujus sanctæ Romanæ ecclesiæ sedem ad pallii benedictionem suscipiendam properare injungimus. » Hec omnia per privilegii paginam duci ¹⁵³ et cunctis ejus ¹⁵⁴ successoribus concessit. Ad hujus rei confirmationem, recto ut supradictum est ordine, quemdam Paulum cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, facta electione ab ipsis tribunis nobilibus qui cum Beato ¹⁵⁵ duce aderant, a prefato quoque duce accepta investicione, patriarcham consecravimus, atque cum pallii benedictione in novam Aquileiam cum eis remisit. Qui sanctissimus patriarcha corpora sanctorum in eisdem nove Aquileie ecclesiis honorifice condidit. In ecclesia sancti Vitalis quadraginta et duo martyrum corpora dignissime tumulavit; in ecclesia sanctæ Mariæ corpora sanctarum virginum Eufimie, Dorothee, **D** Felice et Erasme diligenter collocavit; corpora autem sanctorum Cancii, Canciani et Cancianillæ in ecclesia sancti Johannis evangeliste celeberrime composuit.

(fol. 6) Cumque idem venerabilis patriarcha ad destructam Aquileiensem civitatem cum populi multitudine ire disponderet, divina revelatione sibi

A innotuit, qualiter cives Aquileie sevissimam Longobardorum rabiem in Gradense castrum fugientes, beatissimi corpora sanctorum Quirini, Illari et Taciani et ceterorum secum asportaverunt; hac itaque revelatione, non parum illarescens, et translationem eorum scripsit, et natalicii diem constituit celebrari. In octavo die pentecosten natale quadraginta et duo martirum instituit; natalicia sanctorum Illari et Taciani sexto decimo Kalendas Marcii, Quirini sacerdotis quarto Kalendas Junii, sanctorum Cancianorum pridie Kalendas Madii, natale sanctarum virginum tercio Nonas Septembris.

Rexit autem Paulus, benignissimus patriarcha primus per apostolicam concessionem, novæ Aquileie æcclesiam annis 12.

B Huic successit Probinus, qui in eadem nova Aquileia metropolitanam rexit æcclesiam annis 2, mensibus 8.

Dehinc Helias ¹⁵⁶ egregius patriarcha Gradensem regendam suscepit æcclesiam. Ipse in eadem æcclesiam sanctæ Eufimie juxta nominis proprietatem fabricare precepit. Nam quod grece eufimia, latine bona forma ¹⁵⁷ sonat. In eadem quoque ¹⁵⁸ ecclesia congregata multitudine episcoporum a Verona usque Pannoniam, cuncteque Venetiæ populo convocato, generalem sinodum celebravit. Ipse namque tempore corpora sanctarum virginum secundum quod a reverendo Paulo Patriarcha scriptum fuerat perquirens, omnibus revelavit. Quibus cunctis qui **C** erant in prefato concilio visis, celeberrime ipsa corpora venerati sunt. Tunc Helias egregius patriarcha cum omni illa multitudine (fol. 6') episcoporum ac cleri et populi collaudatione ordinavit sedecim episcopatus inter Forogulensium necnon et Hystriæ sive Dalmatiæ partes, videlicet in Vegla, in Apearo, in Pathena. In Venetia autem sex episcopatus fieri constituit. Quorum electiones uniuscujusque parochiæ clero et populo committens, sicut a beato Benedicto sanctæ Romanæ sedis antistite fuerat sancitam necnon et privilegii scripto confirmatum, duci investicionem concessit. Horum episcopatum primum constituit Torcellanum, sicut primus fuerat vetustate in Altinensium civitate; secundum Metamarcensem; tertium Olivolensem, cui ideo hoc nomen impositum est, quia ibi ante januam ecclesiæ sancti Serzi ¹⁵⁹ imanis (131) erat olivarum arbor. Cujus parochiæ convocatis populis, magnam æcclesiam in honore Dei et sancti Petri idem venerabilis patriarcha edificare precepit, ibique episcopium constituit, ubi scripti confirmatione et anathe natis vinculo convenire in unoquoque sabbato se contrinxerunt, ibi-

VARIE LECTIONES.

¹⁵² ita primum scriptum erat, quod post altera manu mutatum est in ex. G. ¹⁵³ alia manu ducibus l. ¹⁵⁴ alia manu eorum l. ¹⁵⁵ ita 3. prefato in loco rosso. ¹⁵⁶ hic incipit codex 3. ¹⁵⁷ lege fama. ¹⁵⁸ quoqueque l. ¹⁵⁹ ita l; id est Sergi, Sergii, Veneta lingua, qua e. g. San Giorgio pronuntiatur San Sorso.

NOTÆ.

(131) Immanis.

que plurimas mercationes faciebant. Quartum episcopium in Æquilensem civitatem fieri constituit. Quintum in civitate Eracliana adesse precepit. Eodem quoque tempore idem venerabilis patriarcha æcclesiam in honore Dei et sancti Petri edificavit, quam Opiterginam appellavit. Sextum autem episcopium in Caprulis fieri iussit, ubi castellum constituit, in quo æcclesiam in honore sancti Stephani protomartyris fundavit, juxta quam episcopalem domum secundum loci positionem sat honorifice edificare precepit.

Metamaucensium autem episcopatus ex Patavium civitate extitit oriundus, et veluti universus populus exivit cum suo episcopo, sic in eadem insulam (fol. 7) Metamaucensi habitare disposuit.

Episcopatus vero civitatis novæ, quæ Eracliana appellata est, de Overdecina civitate (132) advenisse testatur. Unde dux et magna pars nobilium ejusdem civitatis fugientes, in prefata Eracliana civitate prelibatum episcopatum constituerunt.

Caprulensium quidem episcopatus de Concordia a fugienti clero et populo, sicuti ibidem fuerat, hic ita constitutus est.

Idem quoque sanctissimus Helias patriarcha in littoribus quæ a Gradensi civitate usque Caprulanum episcopium discurrunt, quasdam edificare fecit ecclesias. In primo littore, quod juxta Gradensem adesse dinnoscitur civitatem, basilicam in honore Dei et sanctissimi Petri apostolorum¹⁶⁰ principis edificare precepit, ubi et cenobium puellarum adesse ordinavit.

In secundo quoque littore, cujus longitudo per sex extenditur miliaria, in quodam ejusdem littoris heremi loco, duo viri ibidem manentes inventi sunt, quorum alter vocabatur Barbanus, alter vero Tardessus dicebatur. Idem namque viri pagnorum fugientes rabiem, de Tarvisio cum omni sua suppellectile illic latitabant. Quibus ecclesiam in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, ut fuerat revelatum, prenominate patriarcha facere precepit. Ad quem cum isdem patriarcha pervenisset locum, veluti ibi repererunt signa, ejusdem æcclesiæ fundamenta injecit, ubi et monachorum cenobium adesse necnon et Barbanum abbatem fieri ordinavit. Hujus namque socius ad propria remeavit.

(fol. 7) In eadem vero sinodo (133) quam supra memoravimus, quicquid de Calcedonensi dubitabatur concilio, pulsa ambiguitate confirmatum est. Ibiq; statuit æcclesiam Gradensem caput et metropolim totius provincie Hystriensium et Venetiarum; cujus Venetiæ terminus a Pannoniam usque ad Adam fluvium protelatur. Epistolamque pro his statutis

A acceperunt a beatissimo papa Pellagio, consentientibus universis episcopis jam dictarum provinciarum. Paulus siquidem, precessor¹⁶¹ ejus, hostile periculum non ferens, Longobardis advenientibus cum omni thesauro ecclesiæ Gradus se contulerat, afferens secum corpora sanctorum martirum El-lari¹⁶² et Taciani et reliquorum. Defuncto vero Paulo et in æcclesia Gradense umato, cujus sepulchrum usque hodie¹⁶³ ibi manet, Probinus Gradensem, id est nove Aquileie, rexit æcclesiam. Cui succedens memoratus Helias patriarcha, hec que superscripta sunt (v. supra col. 881) ordinavit, et jam dicta corpora sanctorum ibi miro modo locavit domumque sibi a fundamentis fabricare precepit, asserens in synodo supra statuto: *Karissimi fratres, intervenientibus malis nostris cottidie hostile perpetimur flagellum, et jam pridem ab Attila Ungarorum¹⁶⁴ rege Aquileia, civitas nostra, funditus destructa est, et Gothorum incessu et ceterorum barbarorum cassat vix aspirat; sed nunc Longobardorum infande gentis flagella sustinere non potest. Quapropter dignum duci, mansuetudo nostra, si vestræ placet sanctitati, in hoc castro Gradense nostram confirmare metropolim.* Quod dictum omnibus placuit episcopis; et facto libello statutæ suæ, id est de memorata Calcedonensi synodo (fol. 8) et de hac ipsa sede et omnium supradictorum, super manibus suis conscripserunt. Id est primus Helias patriarcha; deinde Marcellus¹⁶⁵ episcopus sanctæ æcclesiæ Opitergine, Leonianus episcopus Tyborniensis, Petrus episcopus Altinatis, C Viudemius episcopus Cessensis, Bergullus episcopus Patavinæ æcclesiæ, Johannes episcopus Celejanæ, Clarissimus episcopus Concordiensis, Patricius episcopus Emonensis, Adrianus episcopus Polensis, Maxencius episcopus Juliensis, Severus episcopus Tergestinæ æcclesiæ, Solacius episcopus Veronensis, Johannes episcopus Parentine æcclesiæ, Aaron episcopus Avonciensis, Ingenuus episcopus secunde Reciæ, Agnellus episcopus Tridentine æcclesiæ, Vigilus episcopus Scaravaciensis, Fonteius episcopus Feltrensis, Marcianus episcopus Petenatis; Laurentius presbiter, et Marinus presbiter, atque Emerius presbiter, provinciales, et ceteri presbiteri, tam metropolitani quamque et Plebani. Omnes isti superscripti consencierunt, et omnia in eodem¹⁶⁶ loco confirmaverunt.

Post annos quinque hec¹⁶⁷ omnia superscripta peracta in ipsa sede metropolitana Gradense, defunctus¹⁶⁸ supramemoratus Helias patriarcha, qui annis pontificatum rexit 14 et mensibus 10, diebus 21, et sepultus est in æcclesia beatæ Eufimie.

Huic successit Severus patriarcha ad regendam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁰ apostolorum 1. ¹⁶¹ processor c. ¹⁶² hylari 5. ¹⁶³ modo 5. ¹⁶⁴ unorum 5. et supra chron. Venet. col. 881-883. ¹⁶⁵ marcianus 5. et supra col. 881-883. ¹⁶⁶ edem 1. ¹⁶⁷ his omnibus soprascriptis peractis corrigi 5. ¹⁶⁸ est addit 5.

NOTÆ.

(132) Oderzo.

(133) Cf. de Rubeis Monumenta Ecclesiæ Aquileiensis, pag. 235 sqq.

Gradensem eandem æcclesiam, qui omnes suas res, que de parentum jure habuit, in jam dicta æcclesia sancte Eufimie reliquit, per testamentarium vocem comendans sacerdotibus ipsius metropolis Gradensis ut ipsi superstites seu posteri eorum pro his rebus specialiter omni die sabbati pro ipso missas celebrarent, atque oblationes offerrent; mensamque pauperum instituit (fol. 8'). Cujus et testamenti cartula apud æcclesiam Gradensem manet, et res quas sibi reliquit ipsa possidet æcclesia. Defuncto vero ipso beatissimo viro, apud Gradensem metropolim æcclesiam sepultus est in basilica beatæ Eufimie. Qui pontificatum rexit annis numero viginti et octo ¹⁶⁹, et diebus triginta et uno.

Huic successit Marcianus patriarcha, qui ecclesiam Gradensem rexit annis numero tribus, mense uno, diebus quinque. Mortuo vero ipso apud Gradus, id ¹⁷⁰ est novam Aquileiam, sepultus est in æcclesia beatæ Eufimie.

Huic successit Candidianus patriarcha in ipsa suprascripta metropoli Gradensi. Sub cujus tempore per consensum Agilulfi, regis Longabardorum, Gisulfus dux per forciam episcopum in Foro Julii

ordinavit Johannem abbatem. In qua tres episcopi consenserunt Deo sibi contrario, et eum consecraverunt.

Tamen ¹⁷¹ postea per epistolam domni Bonifacii papæ urbis Romæ sub eandem metropolim Gradensem se subjugaverunt. Defuncto vero Candidiano patriarcha apud Gradense castrum, qui annis rexit æcclesiam numero quinque, successit Epiphanius qui sanctam æcclesiam Gradensem anno uno, mensibus tribus, diebus undecim gubernavit; qui mortuus et sepultus est in æcclesia beatæ Eufimie.

Huic successit Ciprianus patriarcha ad regendam æcclesiam Gradensem, qui eam rexit annis numero quindecim, mensibus tribus, diebus viginti. Et hoc mortuo, sepultus est in eadem basilica ubi suprascripti predecessores ejus humati sunt.

Isdem vero papa providens utilitati sanctæ Dei æcclesiæ, interventu suprascriptorum Primogenium subdiaconum, regionarium sedis apostolicæ, ad eandem metropolim regendam direxit.

CHRONICI GRADENSIS SUPPLEMENTUM ¹⁷².

Fortunatus quidam hereticus pontificatum arripuit; qui quintam synodum minime credens, ob sui erroris piaculum pavens, totam æcclesiam Gradensem metropolitanam denudans in auro et vestibus vel ornamento, similiter ¹⁷³ et ecclesias baptismales provinciæ Hystriæ ¹⁷⁴ at sinochagia ¹⁷⁵ quæ ad eandem æcclesiam Gradensem pertinere videbantur, fugam in Longobardiam petiit, apud castrum Cormones super civitatem Aquileiam miliario 15. Contra cujus nequitiam et heresim episcopi Venetiarum et Hystriensium et clerici Aquileienses, qui etiam Gradensis æcclesiæ, scripta sua ad Honorium papam direxerunt. Idem ¹⁷⁶ vero papa providens utilitati sanctæ Dei æcclesiæ, Primogenium diaconum et regionarium ¹⁷⁷ sedis apostolicæ ad eandem metropolim regendam direxit, dans et epistolam auctoritatis apostolicæ innodantem memorati Fortunati heresim. Idem autem Primogenius per visionem ammonitus, corpora beati Hermachoræ et martiris atque pontificis et sancti Felicis et Fortunati, sita miliario tercio, in Gradensem civitatem adduxit, ibique diligenti cura deposuit; et usque hodie pontifex civitatis Gradensis pallei benedictionem a summa sede apostolica promeruit. At vero supramemoratus patriarcha Primogenius apocrisarium suum dirigens in regiam urbem ad virum piis-

simum Justinianum (134) augustum hujus rei indagandæ causa, qualiter ipse baptismales ecclesiæ denudatæ fuissent, quod et Longobardi suos episcopos a diocesi ejus subtrahere voluissent, et ipsum thesaurum apud se ipsi retinuissent. Tunc demum ipse piissimus imperator aurum et argentum plus remisit quam ¹⁷⁸ perdidit, et insuper sedem beatissimi Marci evangeliste dirigens, quam ab Alexandria Heraclius augustus in regiam urbem adduxerat. Mortuo vero beatissimo viro Primogenio (an. 649), qui annis numero 20, mensibus 3, diebus 7 rexit pontificatum, sepultus est juxta corpus antecessoris sui beatissimi Cypriani, in basilica beatæ Eufimie. Huic successit Maximus præsul (an. 670), qui annis numero 20 rexit pontificatum, et sepultus est in eadem basilica. Deinde successit ad regendam æcclesiam Stephanus præsul, qui annis numero 5 pontifex fuit. Eo vero mortuo (an. 675) atque sepulto in eodem castro juxta basilicam beati Johannis evangeliste (135), Christoforus præsul suscepit ecclesiam Gradensem regendam, qui in patriarcatu vixit annis numero 32, et mortuus est atque sepultus in eadem basilica (an. 685). Huic successit Donatus antistes (an. 717), cujus tempore Longobardi per forciam Sereno Forojulensis æcclesiæ archiepiscopo a summa sede palleum detule-

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁹ XXXI 5. ¹⁷⁰ i. e. n. A. desunt 5. ¹⁷¹ In margine eadem manu, qua textus exaratus est adnotatur: In hoc loco necessaria est epistola Bonifacii pape 1. ¹⁷² ex codd. 5. 6. ¹⁷³ simul 6. ¹⁷⁴ hystoriæ 5 6. ¹⁷⁵ i. e. xenochia. ¹⁷⁶ Idem — direxit jam supra in fine codicum 1. 2. 3. 4. hobetur. ¹⁷⁷ ragionarium 4. ¹⁷⁸ quoniam 6.

NOTÆ.

(134) Cum Dandulo lege *Heractium*.

(135) Agathonem hic inserit Ughellius.

runt ¹⁷⁹ apostolica primitus; cui beatissimus papa A Gregorius epistolam direxit, interdicentem ¹⁸⁰ inter ceteras, ne umquam aliena jura invaderet, aut ¹⁸¹ temeritatis ausu ¹⁸² usurparet jurisdictionem cujusquam, set in his esset contemptus ¹⁸³ quæ usque tunc possedisset. Et ex auctoritate apostolica præcepit ipse beatissimus papa, nec ullo modo terminos excederet, a Donato præsule Gradense possessos, set sibi sufficeret in his quæ possidebat, nec amplius quam in finibus procul dubio gentis Longobardorum gressum tendere præsumeret. Quod si inobediens fuisset, apostolici vigoris indignus judicaretur. Mortuo vero Donato patriarcha, qui annis numero 7 rexit pontificatum, sepultus est in basilica sanctæ Eufemiæ.

Incipit epistola beati Gregorii papæ missa Sereno B episcopo Foro Julensi, in his verbis interdicens: «Tanto munere quisque ditatur, quantum in sublimitate positus de se ex mandato domini Redemptoris humiliter sentit. Etenim pastoralis dignitas singulariter ex humilitate ornatur. Spernendum quippe apostolica lectio arguit elatos; et si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nam dum ad cumulum tui honoris præcibus eximii filii nostri regis flexi, plurimum et pro rectitudine fidei, quam te tuamque æcclesiam tenere et amplecti cognovimus, provocati, palleum tibi direximus, interdicentes et inter cetera ¹⁸⁴, ne umquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu ¹⁸⁵ usurpares jurisdictionis cujusquam; sed in his esses contentus quæ usque hactenus possedisti. Nunc vero, ut cognovimus, Gradensis præsulis niteris pervadere jura, atque ex his quibus possedit nunc usque usurpare. Ne ergo in quocumque existas temerator, ex apostolica auctoritate præcipimus, ne ullo modo terminos excedas ab eo possessos, sed solum suffitias in hisque te habeto, quo modo usque possedisti, nec amplius quam in finibus procul dubio gentis Longobardorum existentibus gressum tendere præsumas, ut non injuste te suscepisse gratiam collati pallei ex præsumptione ostendas. Et inde apostolici vigore concilii, si inobediens fuisses conprobatu, indignus judicaris. Data Kal. Decembris, indictionis 7.» Idem Gregorius pro hac re talem ad episcopos Venetiæ et Hystriæ direxit epistolam: «Gregorius, D servus servorum Dei, episcopus, universis episcopis Venetiæ seu Hystriæ vel plebi ejusdem. Quamquam ex ministerio quod miseratione superna regimus, quicquid provide deliberando peragere absque obstaculo conveniat, attamen ne frustra iudicium egisse videamur ¹⁸⁶, illa cupimus persequi, quæ non ¹⁸⁷ ad lesionem cujusquam, verum potius

ad munitatem respiciant, et illa ¹⁸⁸ satagere, unde non ¹⁸⁹ ex potestate divinitus concessa supplicia sed præmia sperentur. Convenit enim, ut cum unius votis paremus, alterius jura non fraudentur. Quia ergo missa relatione, nos a Deo salvata communitas ¹⁹⁰ vestra petiit, contra Foro Julensem antistitem agentes, quod cupiat invadere ditionem ¹⁹¹ Gradensis patriarchæ et ut numquam excedere terminum vel jura invadere aliena; sed nec velle in ea quæ hactenus possedisset esse contentum; cui etiam in præsentem ne ea temptet ex auctoritate apostolica interdiximus, eique concessum pallium sub hac esse conditione, dilectissimi, sciatis. Cui denuo, ne præsumat excedere, præcipimus. Ne ergo incuria, quadam aut incidio locum gens eorum insidiando, ut assolet, invadat, pervigiles cavete, potius solliciti de vestra post divinum præsidium percogitate ¹⁹² salute. Quia illud non occasione agitur, sed ubi possunt Deo ejus ¹⁹³ resistente virtute perpetrare ¹⁹⁴ nituntur. Optantes vos de reliquo in amore domini nostri Jesu Christi pollere, et ab omni inimunes aversitate manere. Bene valete.»

Interim autem hic beatus Gregorius defunctus est Romæ, cui successit beatissimus Gregorius papa tertius; qui post obitum Donati Gradensis patriarchæ epistolam suam direxit universis Venetiensis seu Histriæ et cuncto populo, ut electionem in Gradensem patriarcham facerent. Qui præcepto ejusdem papæ Gregorii elegerunt Antoninum virum probatissimum in nova sancta Aquileiensi patriarcham ecclesiam (an. 725). Qui a beato Gregorio papa tercio juxta decessorum suorum exemplar privilegium cum benedictione pallei consecutus est. Hic Antoninus ¹⁹⁵ patriarcha ammonitus est a prædicto Gregorio papa Romam ad synodum occurrere; ad quam synodum Johannes archiepiscopus Ravenas vocatus est propter imagines quæ in regia urbe deponere jubebant Leo atque Constantinus augusti, et inlicite conjugia quæ per diversa loca fiebant. Post hanc vocationem Antoninus patriarcha cum suis suffraganeis Romam ad synodum perrexit; in qua synodo definitive divisio facta est inter Antoninum Gradensem patriarcham et Serenum Foro Julensem antistitem, juxta edictum beati Gregorii secundi, confirmante tota synodo et sententiam anathematis in hujus confirmationis violatores dictante.

Mortuo vero ipso Antonino patriarcha, qui annos rexit pontificatum 22, menses 10, dies 20, sepultus est in eodem castro in æcclesia sanctæ Eufemiæ. Huic successit Æmilianus patriarcha (an. 749), qui rexit pontificatum annos 8, dies 6. Mortuo vero

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁹ deest 5. ¹⁸⁰ deest 6. ¹⁸¹ au 5. 6. ¹⁸² ausi 5. 6. ¹⁸³ i. e. contentus. ¹⁸⁴ prohibentes addit Dandulus in chronico pag. 132. ¹⁸⁵ usu 5. 6. ¹⁸⁶ a. ne f. i. e. v. desunt 5. 6. recepi ea ex Dandulo p. 133. ¹⁸⁷ deest 5. 6. ¹⁸⁸ et illa desunt 5. 6. ¹⁸⁹ deest 5. 6. ¹⁹⁰ c. et v. 5. 6. ¹⁹¹ invadere usque invadere exciderunt 5. 6. ¹⁹² cogitare Dandulus p. 133. ¹⁹³ eis non D. ¹⁹⁴ obtemperare D. ¹⁹⁵ antonius 5. 6.

sepultus est in eadem æcclesia. Huic successit Vitalianus (an. 757) qui rexit æcclesiam metropolitanam annos 12, menses 2, dies 15, et sepultus est in eadem basilica. Huic successit Johannes patriarcha (an. 766), qui rexit æcclesiam metropolitanam annos 36, et sepultus est in eadem æcclesia beatæ Eufemiæ. Post hunc successit Fortunatus¹⁹⁶ patriarcha (an. 803), qui a Leone papa privilegium cum benedictione pallei juxta suorum decessorum exemplar consecutus est. Hic tantæ famositatis fuit, ut dive memoriæ Karolus imperator spiritalem patrem eum habere optaret. Cujus ad augmentum æcclesiæ idem reverentissimus augustus quamplurima contulit præcepta. Qui Fortunatus rexit æcclesiam annos 27. Cui successit Venerius restaurator ecclesiarum (an. 825), qui rexit pontificatum annos 24, menses 8, et sepultus est in sanctæ Eufemiæ æcclesia. Huic successit Victor (an. 848), qui rexit æcclesiam annos 6, menses 3, dies 4, et sepultus est in eadem æcclesia sanctæ Eufemiæ. Cui successit Vitalis patriarcha (an. 854), qui rexit pontificatum annos 19, mensem 1, dies 6, et sepultus est in ecclesia beatæ Agathæ. Post hunc successit Petrus Patriarcha (an. 873), qui

æcclesiam rexit annos 4, menses 6, dies 8, et sepultus est ante ecclesiam sanctæ Eufemiæ. Cui successit Victor junior (an. 878), qui rexit ecclesiam annos 17, menses 11, dies 13, et sepultus est ante æcclesiam sanctæ Eufemiæ. Huic successit Gregorius patriarcha (an. 896), qui rexit pontificatum annum 1, menses 6, dies 22. Huic successit Vitalis junior (an. 897) patriarcha, qui rexit æcclesiam annos 3, menses 3, dies 14 et sepultus est in ecclesia sanctæ Eufemiæ juxta corpora sanctorum martyrum Hermachoræ et Fortunati. Huic successit Dominicus patriarcha (an. 900), qui rexit pontificatum annos 7, menses 11, dies 3. Post hunc successit Laurentius patriarcha (an. 921), qui rexit æcclesiam annos 12, menses 9, dies 24. Cui successit Marinus patriarcha (an. 955) qui tenuit pontificatum annos 34, menses 3, dies 7. Huic successit Bonus patriarcha (an. 967), qui rexit æcclesiam annos 9, menses 6, dies 2. Post hunc successit Vitalis, qui rexit pontificatum annos¹⁹⁷ 50 et menses 6. Huic successit Urso (an. 1012), qui omni virtute plenus rexit ecclesiam annos 37, dies 45.

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁶ Fortunatus. ¹⁹⁷ Reliqua a continuatore Chronici addita esse patet.

ANNO DOMINI MVIII.

HERIGERUS

ABBAS LOBIENSIS.

NOTITIA HISTORICA IN HERIGERUM.

(FABRIC. *Bibl. med. et inf. Lat.* lib. viii.)

Herigerus sive Herigerus, Lobiensis seu Laubiensis abbas, ord. Bened., in ditione Leodicensi, ab anno 900 ad 1007, de quo auctor continuationis Fulcuini de gestis Abbatum Lobensium, editus a Luca Dacherio tom VI (editionis novæ t. II, pag. 744) *Scriptis gesta pontificum Leodiensium; scripsit metrico stylo Vitam S. Ursuari; scripsit etiam ad Hugonem epistolam de quibusdam quæstionibus, et alia multa composuit, sed in lucem non emisit. Scripsit, sub sua et Adelboldi persona, Leodiensis clerici, postea vero Ultrajectensis episcopi, Dialogum de dissonantia Ecclesiæ, de Adventu Domini. Congessit etiam contra Ratbertum multa catholicorum Patrum scripta de corpore et sanguine Domini. Hæc ille, quæ eadem leguntur apud Sigebertum cap. 138, et apud Tritheimium cap. 360, de S. E. et II, 63, illustr. Benedictin., qui addit etiam librum de Divinis officiis quem Oudinus tom. II, p. 487 sq., illum esse putabat quem sub Alcuini nomine editum habemus a Melch. Hiltorpio inter scriptores hujus argumenti p. 225, et 13 capitibus locupletiolem inter Alcuini*

C Opera p. 1007. *Gesta episcoporum Leodiensium* primorum XXVII, a B. Materno ad B. Remaclum, edita a Chapeavillo in *Gestis pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium*; tom. I, pag. 1-98, Leodii 1612, 4. *Vitam S. Ursuari* episcopi et abbatis in Belgio, an. 713 defuncti, scriptam versibus hexametris leoninis, libris virmstam Gemblaci, negat se voluisse edere Henschenius tom. I. Act. Sancto. April. 18, n. 558, quod nihil historici contineat quod non in Vita ejusdem Ursuari, quam Anso abbas prosa scripsit, succinctius legatur. Specimina tamen quædam dare non intermisit. Libros ipsos Herigeri vulgatos ab Ægidio Waulde inter alia monasterii Laubiensis monumenta, notavit Caveus. Titulus libri est: *La vie et les miracles de S. Ursmer et des sept autres saints, avec la Chronique de Lobbes, recueillie par Gilles Waulde, à Mons 1628, 4. Epistolam ad Hugonem* edidit Edmundus Martene tom. I. Anecdotor., p. 112-118, Paris. 1717, in fol. In hac epistola subtiliter Herigerus ad versus Dionysii Exigui calculum annorum Christi